

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 40 ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ
ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ
ΕΛΛΑΔΑ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 40 ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 40 ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

κ. ΠΑΓΚΑΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Επιμέλεια – Παρουσίαση

ΠΑΛΛΙΔΟΥ- ΣΤΑΜΑΤΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

ΝΤΑΜΠΩΣΗ – ΜΠΑΤΗ ΦΑΝΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΑΒΑΛΑ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2000

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 40 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

κ. ΠΑΓΚΑΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Επιμέλεια – Παρουσίαση

ΠΑΛΛΙΔΟΥ- ΣΤΑΜΑΤΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

ΝΤΑΜΠΩΣΗ – ΜΠΑΤΗ ΦΑΝΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΑΒΑΛΑ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2000

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΟΥΝΑΜΑΤΟΣ	Ξενιτεμένο μου πουλί	7
1.1 ΟΡΘΟΙ ΕΝΝΟΙΟΙ	και παραπονεμένο	8
1.2 ΔΙΑΦΟΡΕΣ	η ξενιτιά σε χαίρεται	9
1.3 ΕΙΣΤΕΡΙΚΗ	κι' εγώ έχω τον καημό σου	10

1.3 ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ-ΟΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Τι να σου κάνω ξέने μου	11
Τι να σου μολογήσω	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	13
Σου στέλνω μήλο σέπεται	14
κυδώνι μαραγκιάζει	15
σου στέλνω και το δάκρυ μου	16
σ' ένα χρυσό μαντήλι	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	18
3.1 ΑΥΤΟΣ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΟΙΤΙΣΕΙ ΤΗΝ ΤΑΝ	19
3.2 ΕΝΟΙ ΑΚΑΤΑΤΟΠΕΙΟΥ ΠΑ ΤΗ ΘΑ ΕΥΝΑΝΤΗΣΟΥΝ	20
3.3 Η ΕΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ, Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙ	21
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΕΥΣΗ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΝ	30
4.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ (κοινωνικά-ψυχολογικά)	34
5.1 ΓΑΛΛΙΑ	34
5.2 ΚΑΝΑΔΑ	35
5.3 ΑΝΑΓΕΝΝΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟΝ	36
5.3.1 ΑΝΑΓΕΝΝΕΥΣΗ	40
5.3.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟΝ	42
5.4 ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΝ	45

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	5
1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	5
1.2. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ.	6
1.3 ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ	18
3.1 «ΑΥΤΟΣ Ο ΕΡΓΑΤΗΣ (ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ) ΔΕΝ ΚΟΣΤΙΖΕΙ ΤΙΠΟΤΑ»	19
3.2 ΞΕΝΟΙ ΑΚΑΤΑΤΟΠΙΣΤΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙ ΘΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΟΥΝ	23
3.3 Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ, Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	30
4.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ (κοινωνικά-ψυχολογικά)	34
5.1 ΓΛΩΣΣΑ	34
5.2 ΚΑΤΟΙΚΙΑ.	36
5.3 ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΩΝ	
5.3.1 ΑΝΑΤΡΟΦΗ	40
5.3.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΩΝ	42
5.4 ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	48
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	
6.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ	48
6.2 ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	50
6.3 ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ	50
6.4 ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	55
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ)	
7.1 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	55
7.2 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.	57
7.3 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.	57
7.4 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.	57
7.5 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	59
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	62
ΠΙΝΑΚΕΣ	64
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ	65
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66
ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ	67

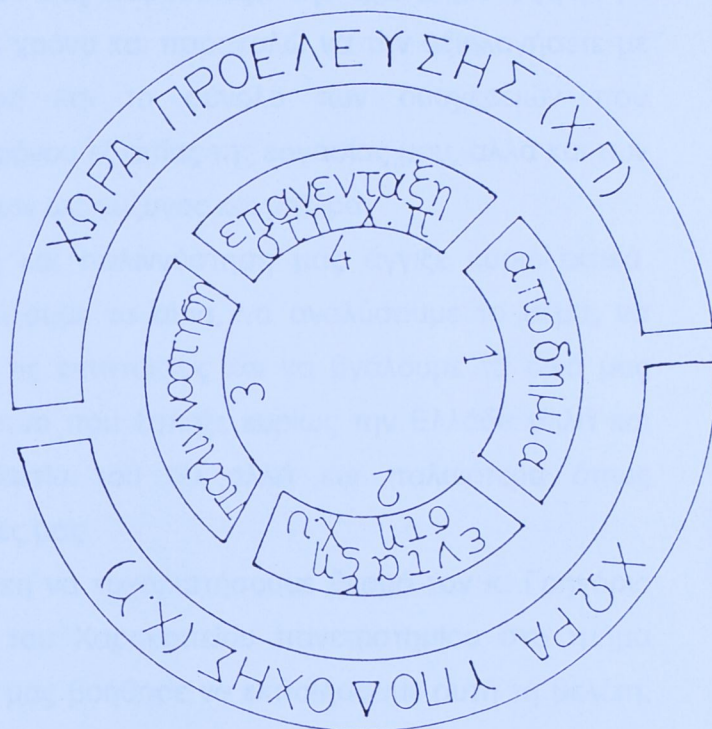
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 40 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΑ 23 ΙΟΥΛΙΟΥ

Τέσσερα είναι τα στάδια της
εξωτερικής αναγνώρισης:

1. της αποδημίας
2. της ένταξης στην κοινωνία
της χώρας υποδοχής
3. της παλιννόστησης
4. της επανένταξης των πα-
λιννοστούντων στην κοινω-
νία της χώρας προέλευσης
(βλέπε διάγραμμα).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Την πτυχιακή μελέτη που σας παρουσιάζω την έχω δημιουργήσει με πολύ κόπο και σε λίγο σχετικά χρόνο και παρακαλώ να την αξιολογήσετε με επιείκεια λαμβάνοντας υπόψη και το σύνολο των δυσχερειών που αντιμετώπισα λόγω έλλειψης χρόνου εξ αιτίας της εργασίας μου, αλλά και των οικογενειακών μου υποχρεώσεων ως σύζυγος και μητέρα.

Το θέμα μετανάστευση και παλιννόστηση μας άγγιξε κυριολεκτικά. Είχαμε όλη τη διάθεση να ψάξουμε τα αίτια, να αναλύσουμε το θέμα, να φτάσουμε και να γνωρίσουμε τις επιπτώσεις και να βγάλουμε τα δικά μας συμπεράσματα για ένα φαινόμενο που έπληξε κυρίως την Ελλάδα αλλά και άλλες χώρες ιδίως την δεκαετία του 60 αλλά και παλαιότερα όπως διαιωνίζεται ακόμη και στις μέρες μας.

Αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε θερμά τον κ. Γρηγόριο Παγκάκη επίκουρο καθηγητή του Χαροκοπείου πανεπιστημίου στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας ο οποίος μας βοήθησε να εκπονήσουμε αυτή τη μελέτη, παραχωρώντας μας το βιβλίο «Στοιχεία Μεθοδολογίας Επιστημονικής Έρευνας» το οποίο πολύ μας χρησίμευσε για την κατανόηση της επιστημονικότητας της πτυχιακής μας μελέτης. Επίσης ήταν πάντα στη διάθεσή μας και αυτό δεν κρύβουμε ότι μας έδινε κουράγιο να συνεχίσουμε το έργο αυτό που επικαλεστήκαμε να φέρουμε εις πέρας και που ήταν όπως στην αρχή αναφερθήκαμε πολύ δύσκολο λόγω του ότι βρισκόμαστε σε επαρχία και οι πηγές που χρειαζόμασταν ήταν πολύ μακριά μας. Οι υποδείξεις του ήταν για μας ότι πολυτιμότερο χρειαζόμασταν για το ξεκίνημά μας και την ολοκλήρωση του έργου μας.

Η μεταξύ μας συνεργασία υπήρξε άφογη και μέσα από αυτή την συνεργασία μας συνδεθήκαμε περισσότερο και αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσουμε αμοιβαία τις ευχαριστίες μας. Επίσης θερμές ευχαριστίες θέλουμε να εκφράσουμε προς τους συζύγους και τα παιδιά μας που ανέχτηκαν τόσο καιρό την ελλιπή φροντίδα μας αλλά και την απουσία μας λόγω αυτής της υποχρέωσής μας. Ελπίζουμε ότι θα κατανοήσουν το ότι αφιερώσαμε κάποιο χρόνο για τη μελέτη μας, για τις γνώσεις μας, και για τον εαυτό μας.

Έχω αποκομίσει πολλά από την συγγραφή αυτής της πτυχιακής μελέτης ως προς το θέμα μετανάστευση - παλιννόστηση και στο εξής θα

μπορούσαμε να μεταβιβάσουμε τις απόψεις μας, τις συμβουλές μας, τις εμπειρίες μας σ' αυτούς που σκέπτονται να φύγουν και να δούμε με άλλη σκοπιά αυτούς που γυρίζουν από την ξενιτιά.

Πιστεύουμε ότι οι Έλληνες δεμένοι σαν μία γροθιά μπορούν όλα να τα ξεπεράσουν και να μεταδώσουν τον πολιτισμό τους πολύ μακριά αρκεί να το θελήσουν. Μπορούν ακόμη να προσφέρουν είτε σαν μετανάστες, είτε σαν παλιννοστούντες πολλά στον τόπο τους που τους έχει ανάγκη, αρκεί βέβαια και ο τόπος τους να ενδιαφερθεί γι' αυτούς. Να δοθεί η ευκαιρία σ' αυτούς που θέλουν να επιστρέψουν και σε αυτούς που για τους λόγους που αναφέραμε παραμένουν μετανάστες να γνωρίσουν την ζεστή αγκαλιά της πολιτείας αλλά και των συμπολιτών τους ώστε να είναι εύκολη και ανώδυνη η επιστροφή τους ή και παραμονή τους στον ξένο τόπο τόσο συναισθηματικά όσο και οικονομικά.

Πολλά τα δεινά της μετανάστευσης και άλλα τόσα της παλιννόστησης. Βαρέθηκα πια κάθε φορά να ψάχνω για καινούρια μονοπάτια. Αυτά εξ άλλου ήταν και η αφορμή να γραφούν τόσα τραγούδια από σπουδαίους ερμηνευτές ώστε να θυμούνται οι παλαιότεροι και να μαθαίνουν οι νεώτεροι.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ και σε αυτούς τους ανθρώπους που τους άγγιξε το φαινόμενο μετανάστευσης – παλιννόστησης. Αλλά και σε όλους εκείνους που ασχολήθηκαν ευσυνείδητα και συνετέλεσαν στη λύση πολλών προβλημάτων προσφέροντας τη δική τους βοήθεια.

Με εκτίμηση

Παλλίδου - Σταμάτη Χαρίκλεια

Νταμπώση – Μπατή Φανή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Αν σήμερα η Ελλάδα μετατρέπεται σε μία χώρα υποδοχής μεταναστών, έχει υπάρξει και ως μία από τις κατ'έξοχήν χώρες αποστολής εργατών. Μία ιστορική αναδρομή στο φαινόμενο της Ελληνικής μετανάστευσης.¹

Ως φαινόμενο και ως διαδικασία η μετανάστευση σφράγισε την Ελλάδα και την Ευρώπη και συνέβαλε αποφασιστικά στην διαμόρφωση της κοινωνικής, δημογραφικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής πραγματικότητας της εποχής μας. Από την άλλη μεριά το μεταναστευτικό φαινόμενο και οι μεταναστευτικές διαδικασίες αναφέρονται σε συγκεκριμένες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές κλπ συνθήκες.²

1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Αλλά ας αναφερθώ στον όρο μετανάστευση και ας προσπαθήσω να αναλύσω τον όρο αυτό.

Μετανάστευση: Η μη αναγκαστική αναχώρηση ενός τμήματος του πληθυσμού προς άλλες χώρες που εξασφαλίζουν υψηλότερα επίπεδο ζωής και καλύτερες προοπτικές. Μαζική μετακίνηση εργατικού δυναμικού από τις νότιες στις βόρειες ή κεντρικές ευρωπαϊκές χώρες κυρίως στη δεκαετία του 1960 που οφειλόταν στην ασύμμετρη οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών. Ο όρος μετανάστευση δεν έγινε δεκτός από την επίσημη πολιτεία. Οι Έλληνες εργάτες χαρακτηρίστηκαν «μετακινούμενοι» και κατόπιν, όταν η μετακίνηση άρχισε να αποκτά διάρκεια, μερικοί μίλησαν για προσωρινή μετανάστευση. Η «προσωρινότητα» δικαιολογείται με το επιχείρημα ότι πολλοί μετανάστες στις ευρωπαϊκές χώρες επιστρέφουν στην Ελλάδα είτε για διακοπές είτε για μόνιμη εγκατάσταση.

1. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία Βιβλιοθήκη «Ιστορίες της μετανάστευσης στον 20ο αιώνα» 23 Ιουλίου 1999.

2. Λ.Μ Μουσούρου «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη» Κοινωνιολογική και ανθρωπολογική βιβλιοθήκη Gutenberg.

Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι το σύνολο των Ελλήνων που μετανάστευσαν το 1969 ποσοστό 58% μετανάστευσαν για δεύτερη ή τρίτη φορά. Άλλωστε η έννοια της προσωρινότητας είναι σχετική. Το 60% των Ελλήνων που βρίσκονταν έως το 1971 στη Γερμανία έχουν συνεχή παραμονή πάνω από πέντε χρόνια και το 25% πάνω από δέκα χρόνια.³

Η μετανάστευση δεν αποτελεί έκφραση της δίψας του μετανάστη για περιπέτειες, ούτε και είναι ατομική του υπόθεση, αλλά συνέπεια ή συγχρόνως αιτία της άνισης ανάπτυξης των χωρών προσέλευσης (αποστολής ή υποδοχής μεταναστών).

1.2. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ.

Η ύπαρξη εθνικών συνόρων οδήγησε στη διάκριση της μετανάστευσης σε εσωτερική (δηλαδή μέσα στο χώρο που περικλείαν τα εθνικά σύνορα) και σε εξωτερική ή διεθνή.

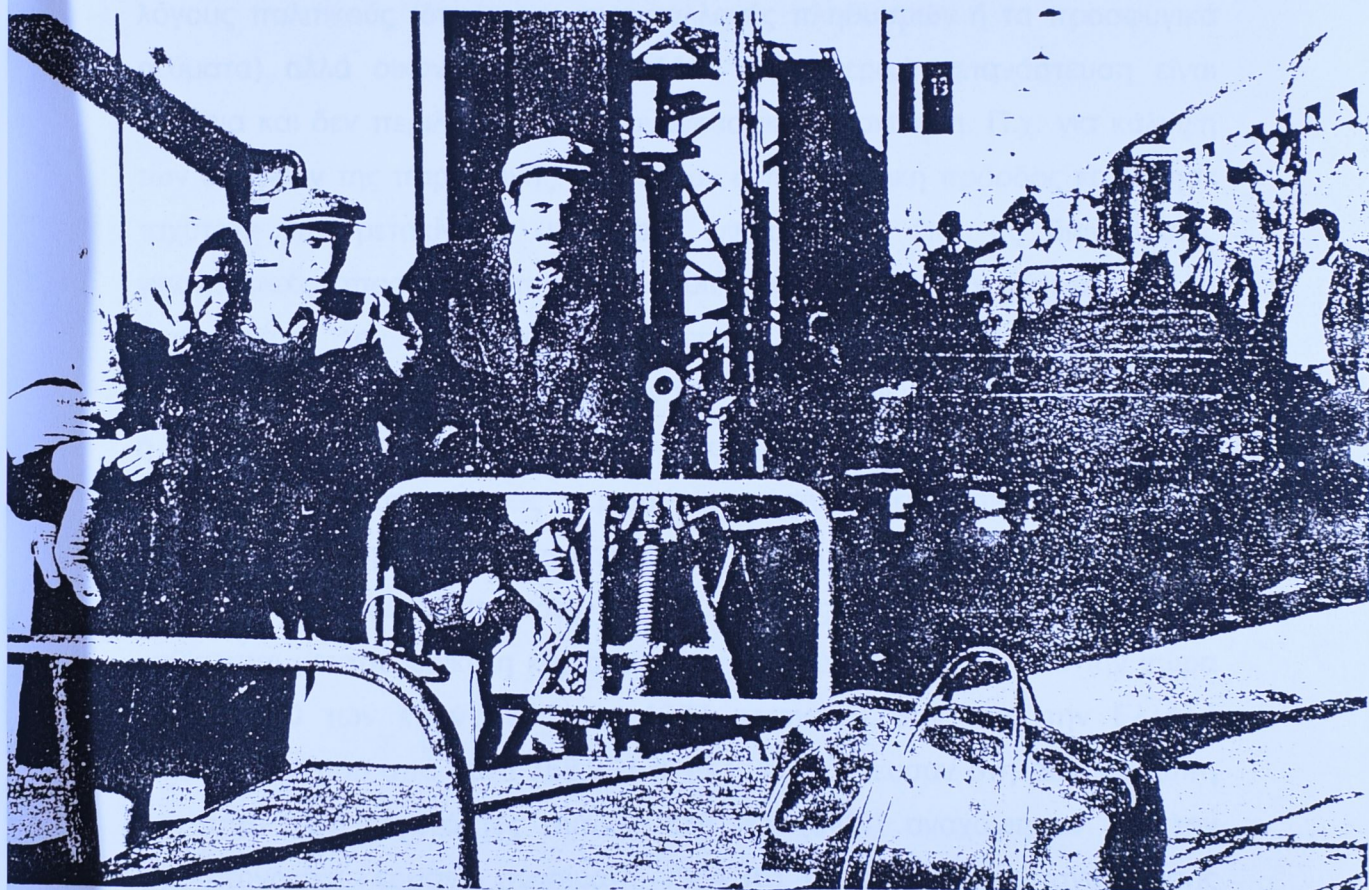
Ανάλογα με το κατά πόσον πρόκειται για εσωτερική ή εξωτερική υπάρχουν διαφορές ποσοτικές και όχι ποιοτικές. Αν η μετακίνησή του γίνει από το περιβάλλον στο οποίο κοινωνικοποιήθηκε σε περιβάλλον μέσα στην ίδια του την χώρα (ο εσωτερικός μετανάστης δεν θα αντιμετωπίσει προβλήματα γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ταυτότητας κλπ.), επομένως οι δυσκολίες που θα συναντήσει θα είναι λιγότερες και μικρότερης έντασης από εκείνες του εξωτερικού μετανάστη. Επίσης τα κοινωνικά αποτελέσματα της μετανάστευσης δεν διαφέρουν ποιοτικά ανάλογα με το αν πρόκειται για εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση. Τόσο ο χώρος προέλευσης (χώρα ή περιοχή) όσο και ο τόπος εγκατάστασης (επίσης χώρα ή περιοχή) κινδυνεύουν από διατάραξη της εσωτερικής τους ισορροπίας και φέρνουν μεταβολή στην κοινωνική δομή⁴ (Τσαούσης, 1986:133).

3. γ. Ζ. Ματζουράνης 'Έλληνες εργάτες στην Γερμανία (Γκασταρμπάιτερ). Αθήνα, Gutenberg σελ 49.

4. Λ. Μ. Μουσουρου 'Μετανάστευση ή μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα ή την Ευρώπη'. Κοινωνιολογική ή ανθρωπολογική βιβλιοθήκη Gutenberg σελ 16.

Ακόμα, οι εσωτερικοί ή εξωτερικοί μετανάστες έχουν την τάση να συγκεντρώνονται στον χώρο και να συγκροτούν μειονότητες.

Αυτό πολλές φορές όμως έχει σαν επακόλουθο ο γηγενής πληθυσμός να αντιδράσει στην εγκατάσταση αυτών των μειονοτήτων και να προβάλει στην απομόνωσή του τόσο γεωγραφικά όσο και κοινωνικά καθώς επίσης να αναπτύξει συστήματα ελέγχου του αριθμού τους.

Οχτώ εκατομμύρια ξένοι εργάτες έχουν εργαστεί στη
Γερμανία από το 1960 που άρχισε η μετανάστευση.
Το ένα εκατομμύριο ήταν Έλληνες.

1.3 ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Εμείς σ' αυτή την εργασία θα αναφερθούμε στην εξωτερική μετανάστευση που ξεκινά έχοντας χώρα αποστολής της την Ελλάδα και χώρες υποδοχής (Αμερική, Αυστραλία, Καναδά, χώρες Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα Δυτική Γερμανία) και αναφερόμαστε στην περίοδο 1960 έως 1980 που έχουμε την σύγχρονη νεωτερική μετανάστευση που δεν γίνεται για λόγους πολιτικούς (όπως π.χ. οι ανταλλαγές πληθυσμών ή τα προσφυγικά ρεύματα) αλλά οικονομικούς. Επιπλέον η νεωτερική μετανάστευση είναι εκούσια και δεν περιλαμβάνει την αναγκαστική μετακίνηση. Π.χ. για κάλυψη των αναγκών της παραγωγής. Επί πλέον η τεχνολογική πρόοδος κατέστησε ταχύτατη την μετακίνηση στο χώρο μικραίνοντας έτσι τις διανυόμενες γεωγραφικές αποστάσεις που είναι όμως πραγματικά μεγαλύτερες απ'ότι ήσαν κατά την προβιομηχανική εποχή. Οι σύγχρονοι μετανάστες μετακινούνται τελικά μεταξύ περιοχών που έχουν διάφορες οικονομικές δομές ή που βρίσκονται σε διάφορα επίπεδα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης δηλαδή από λιγότερο προς περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές από το χωριό στη πόλη, από τη γεωργική στη βιομηχανική παραγωγή. Για την Ελληνική μετανάστευση προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης αυτή καθίσταται μεταπολεμικά η κύρια κατεύθυνση μετανάστευσης από την χώρα μας μεταξύ των ετών 1955 και 1977 μετανάστευσαν από την Ελλάδα 1.236.280 άτομα από αυτά 758.351 (61%) μετανάστευσαν στη Δυτ. Ευρώπη και από τους μετανάστες αυτούς 638.141 (84%) αναχώρησαν για την Ομοσπονδιακή Γερμανία (Κασιμάτη, 1984:16). Οι αιχμές της μετανάστευσης είναι δύο (Κασιμάτη, 1984:18) το 1962-65 (με μέσο ετήσιο αριθμό μεταναστών 106.000 άτομα και το 1969-70 με ετήσιο αριθμό μεταναστών 92.000 άτομα.⁵ Είναι γνωστό πως όλες οι περιοχές της Ελλάδας δεν συμμετείχαν εξίσου στην ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση. Η συμμετοχή της Βόρειας Ελλάδας υπήρξε σαφώς μεγαλύτερη: Στο διάστημα 1970 – 1977 μετανάστευσαν από την Μακεδονία προς την Δυτ. Ευρώπη περίπου 85.000 άτομα σε σύνολο 195.000 μεταναστών της περιόδου αυτής. Τούτο σημαίνει ότι η Μακεδονία με το 22% του Ελληνικού πληθυσμού (απογραφή 1971) είχε το 44% των μεταναστών της περιόδου 1970 – 1977.

5. Λ. Μ. Μουσουρου 'Μετανάστευση ή μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα ή την Ευρώπη'. Κοινωνιολογική ή ανθρωπολογική βιβλιοθήκη Gutenberg σελ 16.

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Έπίπεδο μηνιαίων εισοδημάτων σε %

Μηνιαίο εισόδημα	Τούρκοι	Ίταλοι	Ίσπανοί	Έλληνες
Κάτω από 500 μάρκα	3	6	5	1
500 - 900 μάρκα	81	69	57	60
πάνω από 900 μάρκα	15	24	35	37

Σημ. : Τα απομένοντα ποσοστά δεν απάντησαν.

Το ύψος της μηνιαίας αποταμίευσης σε %

Οικονομίες κατά μήνα	Τούρκοι	Ίταλοι	Ίσπανοί	Έλληνες
καθόλου	9	19	34	28
μέχρι 200 μάρκα	17	24	27	15
200 - 300 μάρκα	35	18	8	17
πάνω από 300 μάρκα	39	39	30	37

Πηγή : Das Leben als Gastarbeiter.

Έτος έτησιών έμβασμάτων των μεταναστών στις πατρίδες τους
(σε έκατομμύρια μάρκα)

Π ρ ό ς	1966	1967	1968	1969	1970	1971	Τουριστικό συνάλλαγμα από Γερμανία στο έτος 1970
Ίταλία	1000	850	850	1000	1250	1300	1347
Έλλάδα	400	350	300	400	550	600	66
Ίσπανία	500	350	300	400	500	500	612
Τουρκία	350	300	350	550	900	1200	56

Πηγή : Deutsche Bundesbank και Ausländische Arbeitnehmer 1970, 1971.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΤΑ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ (1955 - 1967)

Έτος	Σύνολο μεταναστών	Υπερπόντιες χώρες	Π ρ ό ς			Ευρωπαϊκές	
			Αυστραλ.	ΗΠΑ	Καναδάς	χώρες	Γερμαν.
1955	29.787	19.772	9.052	6.896	2.153	6.068	679
1956	35.349	23.147	7.763	8.982	4.406	7.780	1.312
1957	30.428	14.783	6.023	1.807	4.982	13.046	1.455
1958	24.521	14.842	4.519	3.870	4.942	6.567	1.975
1959	23.684	13.871	5.471	2.528	4.520	6.713	2.543
1960	47.768	17.764	8.335	3.561	4.682	26.927	21.532
1961	58.837	17.336	7.965	3.471	3.913	39.564	31.107
1962	84.054	21.959	11.942	4.460	3.622	60.754	49.532
1963	100.072	24.459	12.958	4.564	4.438	74.236	64.662
1964	105.569	25.327	15.954	2.890	4.202	79.489	73.343
1965	117.165	29.035	18.551	2.782	5.543	87.242	80.569

Πηγή : Ί. Μαγγανάρα και Ε. Σορώκου : Οί απόδημοι Έλληνες.

Σημ. : Χώρες εγκαταστάσεως σημαντικού αριθμού Έλλήνων μεταναστών είναι επίσης ή Βραζιλία και τα αφρικανικά κράτη.

Κύριες χώρες εγκαταστάσεως Έλλήνων μεταναστών στην Ευρώπη, εκτός της Γερμανίας, είναι τὸ Βέλγιο, ή Έλβετία, ή Γαλλία και ή Σουηδία.

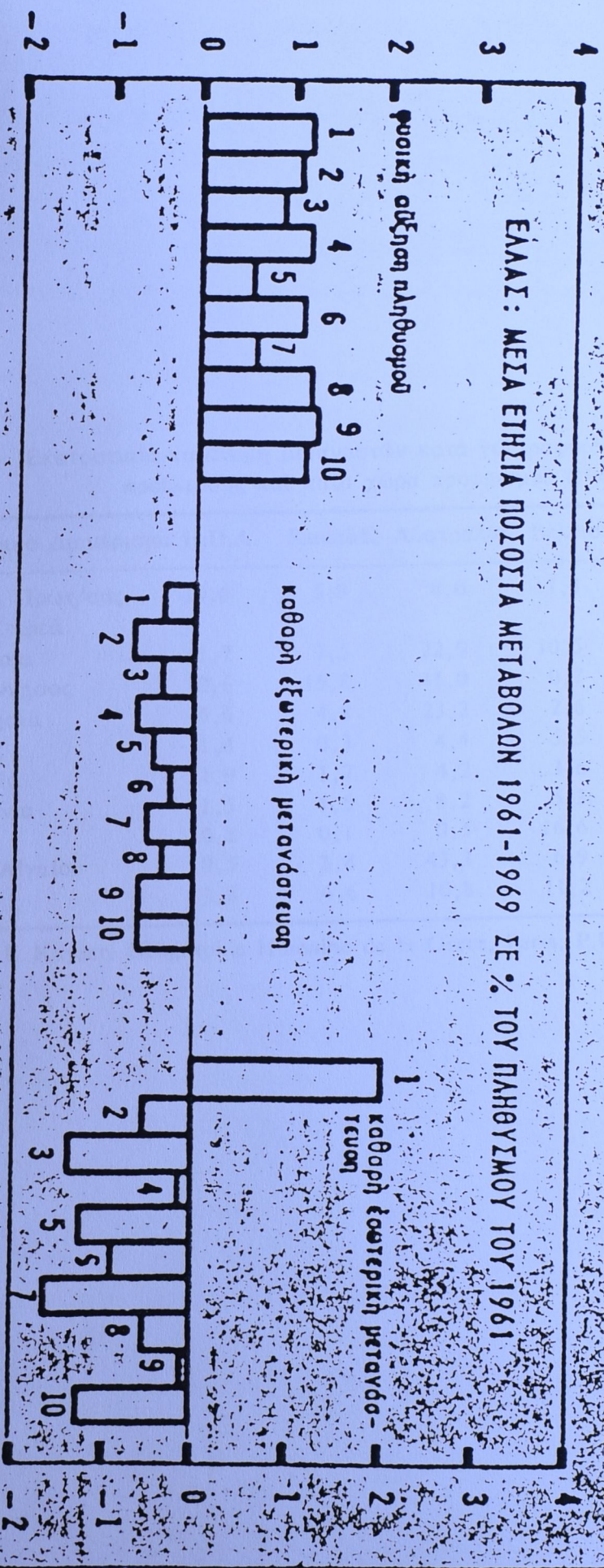
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΞΕΝΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ
(σε χιλιάδες)

	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΛΛΗΝΕΣ	ΙΤΑΛΟΙ	ΙΣΠΑΝΟΙ	ΠΟΡΤΟ-ΓΑΛΟΙ	ΓΙΟΥΓΚΟ-ΣΛΑΒΟΙ	ΤΟΥΡΚΟΙ
31 - 7 - 1959	167	4,1	49	2,2	—	—	—
30 - 9 - 1960	329	21	144	16	—	—	—
30 - 9 - 1961	549	52	225	62	—	—	—
30 - 9 - 1962	711	81	277	94	—	—	19
30 - 9 - 1963	829	117	287	120	—	—	33
30 - 9 - 1964	986	155	296	151	5	—	85
30 - 9 - 1965	1 217	187	372	183	14	—	133
30 - 9 - 1966	1 313	195	391	178	21	—	161
30 - 9 - 1967	991 ⁽¹⁾	140	267	118	18	96	131
30 - 9 - 1968	1 090	145	304	116	20	119	153
30 - 9 - 1969	1 501	191	349	143	30	265	244
30 - 9 - 1970	1 949	242	382	172	45	425	354
31 - 3 - 1971	2 043	256	388	175	51	436	385

(1) Κατά τὸ 1967 ἡ γερμανικὴ οἰκονομία βρισκόταν σὲ ὕφεση μὲ συνέπεια γενικὴ κάμψη τῆς ἀπασχολήσεως

Ὁ πίνακας αὐτὸς ἔχει καταρτισθῇ μὲ βάση τὰ ἐπίσημα γερμανικὰ στοιχεῖα. Δὲν περιλαμβάνει ὅμως τὰ μὴ ἐργαζόμενα μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεταναστῶν. Πάντως, ἀπὸ γερμανικὰ ἐπίσης στοιχεῖα προκύπτει ὅτι τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1970 ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων στὴ Δυτικὴ Γερμανία ξένων ἐργατῶν ἦταν 1 949 000, τὸ σύνολο τῶν ξένων ὑπερέβαινε τὰ τρία ἑκατομμύρια· ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ Ἕλληνες ἦταν 343 000, οἱ Ἴταλοι 569 000, οἱ Γιουγκοσλάβοι 515 000 καὶ οἱ Τούρκοι 469 000.

ΕΛΛΑΣ: ΜΕΙΑ ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ 1961-1969 ΣΕ % ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΟΥ 1961

Η γραφική αυτή παράσταση έχει καταρτιστεί από τον Ο.Ο.Σ.Α. και δημοσιεύεται στην έκθεσή του για την Ελλάδα, που εξεδόθη τον Φεβρουάριο του 1971. Οι αριθμοί αντιστοιχούν στα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας, ως εξής: 1 - Περιφέρεια Πρωτεύουσας· 2 - Δοιμή Στερεά· Ελλάδα και Εύβοια· 3 - Πελοπόννησος· 4 - Μακεδονία· 5 = νησιά Αιγαίου· 6 = Κρήτη· 7 = νησιά Ιονίου· 8 = Θεσσαλία· 9 = Θράκη· 10 = Ήπειρος.

Έκατοστιαία κατανομή μεταναστών κατά γεωγραφικό διαμέρισμα
προέλευσης και κατά χώρα προορισμού (1962)

Γεωγραφικό Διαμέρισμα Η.Π.Α.	Καναδάς	Αυστραλία	Βέλγιο	Δ. Γερμανία	Λοιπές	
Περιοχή Πρωτ/σας	10,6	5,9	8,0	1,3	46,3	27,9
Λοιπή Στερεά καί Εύβοια	11,7	7,5	22,9	10,5	37,1	10,3
Πελοπόννησος	10,6	15,8	41,0	0,7	23,5	8,4
Ίονια νησιά	5,6	4,8	23,2	2,6	44,8	19,0 ¹
Ήπειρος	1,4	0,3	4,4	5,5	84,7	3,7
Θεσσαλία	1,9	1,7	4,2	3,6	81,6	7,0
Μακεδονία	1,5	1,6	8,2	5,3	77,8	5,6
Θράκη	0,2	0,1	0,5	16,6	70,5	12,1 ²
Νησιά Αιγαίου	9,5	3,8	43,3	6,9	19,0	17,5 ³
Κρήτη	3,8	4,6	10,8	11,2	56,0	13,6 ⁴

Πηγή: B. Kayser, Géographie Humaine de la Grèce, Paris, P.U.F., 1964.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Αναφερόμαστε στη σύγχρονη φάση 1955 μέχρι σήμερα (1980). Οι λόγοι που οδήγησαν τους μετανάστες στη μετανάστευση είναι οι εξής:

- 1 - Οικονομικοί λόγοι (ανεργία, υποαπασχόληση, φτώχεια, ανάγκη)
- 2 - Επαγγελματικοί λόγοι (καλύτερες δυνατότητες εξοικονόμησης χρημάτων)
- 3 - Οικογενειακοί λόγοι εξασφάλισης του μέλλοντος της οικογένειας

Συγκέντρωση της οικογένειας στο εξωτερικό – 7,2% - σε 500 μετανάστες 36 άτομα έδωσαν αυτό το λόγο.

Κίνητρο: η Υγεία. Μεταναστεύουν τα ανθεκτικότερα και υγιέστερα άτομα.

- ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις (οι πιέσεις εναντίων των αριστερών μετά το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, η λήξη του εμφυλίου, οι δύο δικτατορίες).

Η συγκεκριμένη οικονομική επαγγελματική κατάσταση του υποψηφίου μετανάστη είναι απόρροια των κυριαρχούντων δομικών και κοινωνικοπολιτικών παραγόντων στη χώρα υποδοχής. Οι δομικοί αυτοί παράγοντες εμφανίζονται ως:

- ασύμμετρη ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών της χώρας
- έλλειψη έργων υποδομής
- κρίση στον αγροτικό τομέα κυρίως λόγω του κατακερματισμού της γης και των συνθηκών παραγωγής
- αδυναμία του βιομηχανικού τομέα να απορροφήσει το εργατικό δυναμικό
- οι ανάγκες σε εργατικό δυναμικό που δημιουργήθηκαν με την βιομηχανική ανάπτυξη των κρατών υποδοχής που παρείχαν δυνατότητες εύρεσης εργασίας και ευκαιρίες για αύξηση εισοδημάτων
- αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού – αυτό ισχύει κυρίως για τους φοιτητές και του επιστήμονες κλπ.

- Η πληροφόρηση, οι προσδοκίες και οι στρατηγικές των ιδίων των μεταναστών και των οικογενειών τους. Επίσης η βελτίωση των συνθηκών της μετακίνησης και οι μύθοι που διαδόθηκαν για τις κοινωνίες υποδοχής.
- Οι σπουδές ή η ανατροφή των παιδιών.
- Η απογοήτευσή τους από την ζωή της υπαίθρου.
- Η έλλειψη ευκαιριών για ψυχαγωγία.
- Η τάση για περιπέτεια.
- Η προίκα και άλλοι ατομικοί παράγοντες. Στόχος της μετανάστευσης ήταν η απόκτηση χρημάτων όχι απλώς για να ζήσουν αλλά για να μπορέσουν να αποταμιεύσουν είτε για την κατασκευή καινούριας κατοικίας, είτε για την προικοδότηση των κοριτσιών, είτε για την εκπαίδευση των παιδιών τους.
- Οι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες, εμφανίζονται μεταξύ των άλλων ως:
 - ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις
 - πολιτικές διώξεις
 - ταξική κοινωνική δομή
 - αυταρχική δημόσια διοίκηση
 - ασφυκτικός κοινωνικός έλεγχος
 - Ορισμένοι χαρακτηρίζουν την απόφαση για μετανάστευση ως ελεύθερη επιλογή, αυτό όμως δεν είναι σωστό κατά την γνώμη μου όπως επίσης δεν μπορεί να θεωρηθεί ο Έλληνας μετανάστης σαν «σύγχρονος Οδυσσέας».⁶

6. Μιχάλης Δαμάνακης. Μετανάστευση και εκπ/ση σελ.36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Λόγοι της μετανάστευσης (άνδρες)

N = 1148

Λόγοι	Εθνικότητα%				
	Ιταλοί	Ισπανοί	Έλληνες	Τούρκοι	Σέρβοι
Ανεργία, υποαπασχόληση	38	7	19	12	16
φτώχεια, ανάγκη	20	12	23	12	2
καλύτερες δυνατότητες εξοικονόμησης χρημάτων	29	56	39	49	77
εξασφάλιση του μέλλοντος της οικογένειας	4	5	10	28	5
δυνατότητες επιμόρφωσης και ανέλιξης	3	5	5	14	8
οικογενειακοί λόγοι	8	11	6	5	3
πολιτικοί και θρησκευτικοί λόγοι	1	1	0	1	1
δίψα για περιπέτεια	4	7	5	1	4
άλλοι λόγοι	6	6	3	2	9

οι απαντήσεις της μετανάστευσης αυτής, όπως στη μετανάστευση των Ιταλών, των Ισπανών και των Τούρκων στην Ελλάδα. Ενώ στην Ελλάδα η μετανάστευση θεωρείται από το κοινωνικό και το κοινό όπως και ο εκτοπισμός. Τα δημόσια τρανζίτς αποδέχονται κυρίως τον τοπικό και τον παλιό και αποχρηστικό. Ο θρήνος για τον μεταναστευτικό με το Ισπανικό, το θρήνος του κέρους αλλά και το θρήνος για την κόρη του σπιτιού που μεταναστεύει και στη «χώρα» που αν τους δώσει της. Ο πόνος συνδέεται έντονα με τον φόβο ότι η χώρα ως χώρα θα μετατραπεί σε μακροπρόθεσμα. Οι αυτές απαντήσεις να δείχνουν ότι μόνο τα «χώρα» τους, τους ανθρώπους και τις συνήθειες αλλά και την υφάνση και την γλώσσα. Οι θα χάσει την ταυτότητα του. Θα θα γίνει ένας «αλλόθεν».

Αποσπασμένο από την πολιτιστική ταυτότητα στη μετανάστευση και αποπαραγωγή ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού πολιτισμού – δηλαδή των ιδιαιτεροτήτων όχι μόνο γλώσσας και θρησκείας αλλά και συνήθειες, τακτικές και

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Βλέποντας την εικόνα του μετανάστη αναγνωρίζουμε κάποια στοιχεία όπως δοκιμασία των σωματικών ή ψυχικών του αποχών, πίεση στην ένταξή του αλλά και διατήρηση του δικού του πολιτισμού αφ' ενός και αφ' ετέρου απομάκρυνση από την ηγεμόνευση τόσο της μητέρας πατρίδας όσο και της πατρίδας μητριάς. Η ταυτότητα των μεταναστών είναι αποδέσμευση από την τοπικότητα. Είναι ξένος και ντόπιος. Αυτή ακριβώς η αμφιταλάντευση αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό του μετανάστη.

Οι συνθήκες της ζωής των μεταναστών είναι πολύ δύσκολες και επηρεάζουν την συμπεριφορά τους (πολύς χρόνος εργασίας και μάλιστα εργασίας στην ξενιτιά, ξένος ανάμεσα σε ξένους, πολλές φορές μη γνωρίζοντας τη γλώσσα και μη μπορώντας να επικοινωνήσει με τους άλλους αισθάνεται αφόρητη μοναξιά). Τα πράγματα γίνονται χειρότερα εάν δεν είναι η οικογένεια κοντά του. Μνήμες και αναμνήσεις ο χρόνος του, ξεριζωμός η ζωή του φτωχότερος από τον πιο φτωχό δεν καταφέρνει να χωρέσει τα όνειρά του στη φτώχεια του. Η μετανάστευση καθίσταται μέρος όχι μόνο της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και της πολιτισμικής παράδοσης των περιοχών αποστολής. Ως στοιχείο της παράδοσης αυτής επιδρά στη πολιτιστική ταυτότητα του πληθυσμού των περιοχών αυτών. Έτσι στην Ελλάδα η μετανάστευση θεωρείται κάτι το αναπόφευκτο, το μοιραίο όπως και ο θάνατος. Τα δημοτικά τραγούδια εκφράζουν ταυτόχρονα το αναπόφευκτο και τον πόνο του αποχωρισμού. Ο θρήνος για τον μετανάστη μοιάζει με το μοιρολόι, το θρήνο του νεκρού- αλλά και το θρήνο για την κόρη του σπιτιού που παντρεύεται και έτσι «χάνεται» πια για τους δικούς της. Ο πόνος συνδυάζεται έντονα με τον φόβο ότι η χώρα υποδοχής θα αφομοιώσει τον μετανάστη. Ότι αυτός κινδυνεύει να ξεχάσει όχι μόνο τη χώρα τους, τους ανθρώπους και τις συνήθειες αλλά και την θρησκεία και την γλώσσα. Ότι θα χάσει την ταυτότητά του. Ότι θα γίνει ένας «άλλος».

Αναφερόμαστε λοιπόν στη πολιτιστική ταυτότητα, στη συνείδηση των ιδιαιτεροτήτων ενός συγκεκριμένου πνευματικού πολιτισμού – δηλαδή των ιδιαιτεροτήτων όχι μόνο γλώσσας και θρησκείας όπως αναφέραμε παραπάνω

αλλά και αξιών, πεποιθήσεων, στάσεων, τρόπων ζωής που αποδεικνύουν διαφορές προτύπων , εικόνων οδηγίων παραστάσεων.

Η κρίση ταυτότητας είναι ζήτημα τελείως δευτερευούσης σημασίας συγκρινόμενη με το ζήτημα της κρίσεως του πολιτισμού.

3.1 «ΑΥΤΟΣ Ο ΕΡΓΑΤΗΣ (ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ) ΔΕΝ ΚΟΣΤΙΖΕΙ ΤΙΠΟΤΑ»⁷

Ο μετανάστης φτάνει στη χώρα υποδοχής έτοιμη εργατική δύναμη και αρχίζει να παράγει από την πρώτη μέρα πολλαπλάσιο από όσα εισπράττει. Η χώρα υποδοχής δεν έχει να κάνει έως τώρα κανένα έξοδο, ενώ η χώρα από την οποία προέρχεται ο μετανάστης ξόδεψε για σχολεία, δασκάλους, νοσοκομεία, κοινωνικές υπηρεσίες ή παροχές, κατοικίες κλπ. Τη στιγμή που ο πολίτης είναι έτοιμος να αποδώσει δηλαδή μετά από 20 χρόνια, μεταναστεύει και η χώρα του ελπίζει μόνο στο συναλλαγματικό έμβασμα που ποτέ δεν μπορεί να καλύψει την ζημία που προκαλεί άμεσα και μακροπρόθεσμα η απουσία του.

Οι μετανάστες όχι μόνο παράγουν από την πρώτη μέρα αλλά και πληρώνουν φόρους για πράγματα που δεν τους ενδιαφέρουν για υποδομές ή κατασκευές που δεν πρόκειται να χαρούν, για την κοινωνική ή πολιτιστική ανάπτυξη μιας ομάδας στην οποία δεν μπορούν να ανήκουν. Σ' αυτή την ίδια ομάδα, το Γερμανικό λαό, οι μετανάστες εξασφαλίζουν όχι μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον. Δεν πληρώνουν μόνο φόρους, δεν είναι μόνο καταναλωτές, αλλά και εξαγωγείς με τα είδη που μεταφέρουν στις πατρίδες τους. Μόνο προς την Ελλάδα και μόνο για ένα χρόνο υπολογίστηκε ότι οι εργάτες μετέφεραν ηλεκτρικά είδη και αυτοκίνητα αξίας 100 εκατομμυρίων περίπου μάρκων. Το έτος 1966 οι μετανάστες κατέθεσαν στα ταμεία συντάξεων 1,2 δισεκατομμύρια μάρκα και είχαν στην ίδια περίοδο απαιτήσεις που μόλις έφτασαν τα 137 εκατομμύρια. Ένα σημαντικό τμήμα τους δεν πρόκειται ποτέ να συνταξιοδοτηθεί και ένα άλλο δεν θα μπορέσει να εισπράξει ούτε τους τόκους των εισφορών του.

Στη Δυτική Γερμανία οι μετανάστες από τις υποανάπτυκτες χώρες των ακτών της Μεσογείου ονομάζονται γκασταρμπαϊτήρ. «Τι κοστίζει ένας γκασταρμπαϊτήρ;» Είναι έτοιμος να δουλέψει όσες ώρες τον διατάζουν, για να μείνει στην Γερμανία όσο τον χρειάζονται, να υποστεί προσβολές και περιφρονήσεις αδιαμαρτύρητα και αν τολμήσει να προβάλλει αντιρρήσεις είναι

δυνατόν να απελαθεί εντός 24 ωρών. Ο αντικαταστάτης του δεν θα κοστίζει επίσης τίποτα. Μόλις 250 μάρκα θα καταβάλει ο παραλήπτης στον μεσολαβητή.

7. γ. Ζ. Ματζουράκης. Έλληνες εργάτες στην Γερμανία (Γκαστρμπάιτερ). Αθήνα Gutenberg 1974 1974 σελ 281, 282.

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗ

Ετήσιος ρυθμός αύξησης των Ελλήνων μεταναστών

1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967

Α ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗ Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Αντρες	32.006	49.113	71.171	96.107	115.890	118.420	85.322
Γυναίκες	8.762	20.033	34.981	47.752	65.768	77.827	61.495
Σύνολο	40.768	69.146	10.6152	143.859	181.658	196.247	146.817
	1968	1969	1970	1971	1972		
Αντρες	78.983	100.261	131.977	150.200	154.453		
Γυναίκες	57.208	74.087	97.402	111.100	114.200		
Σύνολο	136.191	174.348	229.379	261.300	268.653		

γή : Ausländische Arbeitnehmer 1969, 1970.

Informationen zur Ausländerbeschäftigung, Heft 10 - 11/71 και 20/72:

1. : Οι αριθμοί αναφέρονται στον μήνα Ιούλιο κάθε χρόνου και αφορούν μόνο τους εργαζόμενους και όχι τα λοιπά μέλη των οικογενειών τους.

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

Ετήσιος ρυθμός αύξησης των Ελλήνων μεταναστών

Σημ. : Οι αριθμοί αφορούν αποκλειστικά τις γυναίκες.

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ

1. Πόσοι ασχολούνται με επάγγελμα που έμαθαν στην πατρίδα τους :

σε %	Τούρκοι	Ιταλοί	Ισπανοί	Έλληνες
Σε δουλειά του επγγέλματός τους	60	46	32	28
Σε δουλειά εκτός του επγγέλματός τους	40	54	78	72

2. Συχνότητα αλλαγής εργοστασίου

σε %	Τούρκοι	Ιταλοί	Ισπανοί	Έλληνες
Αλλάζουν εργοστάσιο	28	62	60	72
Δεν αλλάζουν εργοστάσιο	72	38	40	28

3. Συχνότητα αλλαγής επαγγέλματος στη Γερμανία

σε %	Τούρκοι	Ιταλοί	Ισπανοί	Έλληνες
Αλλάζουν επάγγελμα	24	26	53	75
Δεν αλλάζουν επάγγελμα	76	74	47	25

Σημ. : Οί Τούρκοι και οί Ιταλοί μετανάστες παρακολουθούν ειδικά μαθήματα πριν αναχωρήσουν από τίς πατρίδες τους.

Πηγή: Leben Als Gastarbeiter

4. Μέγεθος των εργοστασίων στα όποια απασχολούνται οί μετανάστες, σε %

	Με 1 - 50 εργαζόμενους	Με 50 - 200 εργαζόμενους	Με 200 - 500 εργαζόμενους	Με πάνω από 500 εργαζόμενους
Ιταλοί	22(17)	23(23)	17(23)	38(37)
Έλληνες	12(8)	15(17)	15(15)	58(60)
Ισπανοί	15(14)	18(20)	14(18)	53(48)
Τούρκοι	12(11)	19(17)	16(19)	53(53)

Πηγή: Ausländische Arbeitnehmer 1969.

Σημ. : Οί αριθμοί στίς παρενθέσεις άφορούν τίς γυναίκες.

3.2 ΞΕΝΟΙ ΑΚΑΤΑΤΟΠΙΣΤΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙ ΘΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΟΥΝ.

Κανείς δεν βρέθηκε να τους πει το παραμικρό για το τι θα συναντήσουν. Ξένοι σ' ένα τόπο που δεν γνωρίζουν άγνωστοι ανάμεσα σε αγνώστους, προσπαθούν να προσαρμοστούν σ' ένα περιβάλλον που τους είναι τελείως ξένο και πολλές φορές μάλιστα τους φαίνεται εχθρικό. Άγνωστες οι συνθήκες ζωής και εργασίας στο ξένο τόπο, άγνωστες και οι συνήθειες των κατοίκων, ακόμη και το κλίμα διαφορετικό από το δικό τους. Κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις γίνονται αλλά είναι τόσο μικρές που δεν επηρεάζουν τη ζωή των μεταναστών. Υπήρχαν χιλιάδες και δεκάδες χιλιάδες Έλληνες με πέντε και δέκα χρόνια συνεχή παραμονή που δεν είχαν κουβεντιάσει και πολύ περισσότερο δεν είχαν συναναστραφεί ποτέ με Γερμανούς.

Οι συνθήκες που δημιουργούνται τους αναγκάζουν να κλείνονται σε φτηνούς εθνικιστικούς κύκλους που δεν διευκολύνουν την επικοινωνία με τους νέους συμπολίτες τους, όχι μόνο με τους Γερμανούς αλλά και με τους μετανάστες των άλλων εθνικοτήτων. Αλλά και οι Γερμανοί δεν γνωρίζουν τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά που μας κάνουν να ξεχωρίζουμε από τους άλλους λαούς όπως η φιλοξενία μας, η φιλοφροσύνη, η ζεστασιά. Αν ήταν πληροφορημένοι για το τι λαός είμαστε, αν γνωρίζανε πόσο συντελέσαμε στην ευημερία της χώρας τους τότε η στάση τους θα ήταν διαφορετική απέναντί μας. Ακόμη και οι αρχές θα μεταχειριζόταν με διαφορετικό τρόπο τους ξένους που πηγαίνοντας στην αστυνομία να ζητήσουν μία παράταση αδείας παραμονής και εργασίας χρειαζότανε να περιμένουν ώρες στη σειρά. Αδιάφοροι οι υπάλληλοι πολλές φορές τους ανακοινώνουν ότι η ώρα έχει περάσει και θα πρέπει να ξαναέλθουν αύριο και δεν λαμβάνουν υπόψη τους ότι αυτοί οι άνθρωποι έχουν πάρει άδεια από τη δουλειά τους και δεν μπορούν να κάνουν το ίδιο και την επόμενη μέρα.

Οι Γκασταρμπάϊτερ λοιπόν απολαμβάνουν μία ιδιαίτερη μεταχείριση σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Πιο παλιά πολλά παράπονα ακουγόταν για την συμπεριφορά αυτή των Γερμανών πολιτών. Αργότερα τα πράγματα καλύπτει και η συνύπαρξη έγινε πλέον ανεκτή.

Μέχρι το Ιούλιο του 1973 παρατηρείται ασάφεια στην εξήγηση των αιτιών που επέβαλλαν την αλλαγή της πολυχρονικής πολιτικής του Γερμανικού κράτους. Εδώ μάλιστα δημιουργείται και η υπόνοια της έλλειψης ειλικρίνειας όταν προβάλλονται επιχειρήματα ανθρωπισμού.

Τα τρία εκατομμύρια των ξένων δεν είναι ένα συνηθισμένο πρόβλημα για την γερμανική κυβέρνηση και γενικότερα για το γερμανικό κράτος. Και δεν είναι δυνατόν ν' αντιμετωπισθεί με τα μέτρα των προηγούμενων ετών όταν οι ξένοι ήταν 500.000 και ένα εκατομμύριο.

Τα συνδικάτα πιέζουν για μια ουσιαστική εξομοίωση των αλλοδαπών με τους Γερμανούς.

Οι μετανάστες μετά από τη προσαρμογή στο τρόπο ζωής αρχίζουν να διεκδικούν τα συμφέροντά τους, αντιδρούν για την έντονη καταπίεση, για την εκμετάλλευση και για τις διακρίσεις που τους γίνονται. Οι αντιδράσεις πλαισιώνονται με διάφορες εκδηλώσεις.

Το πρόβλημα της μετανάστευσης παρουσιάζεται στην τηλεόραση, στον καθημερινό τύπο, στα περιοδικά και βιβλία που τονίζουν ότι η κατάσταση είναι απαράδεκτη για τους μετανάστες ότι ζουν κάτω από συνθήκες που κάθε τι άλλο δεν μπορεί ν' ανήκουν πολιτιστικά στον 20ο αιώνα.

3.3 Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ, Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ.

Οι μετανάστριες κατατάσσονται σε δύο κύριες κατηγορίες. Είναι είτε οικονομικά μετανάστες οι ίδιες, είτε μέλη της οικογένειας του οικονομικού μετανάστη.

Οι μετανάστριες είναι περισσότερο πειθαρχικές και φοβισμένες από τους άνδρες, βρίσκονται μόνιμα στις κατώτερες μισθολογικές κλίμακες και σε ελάχιστες περιπτώσεις διεκδικούν την μισθολογική άνοδο. Γι' αυτούς τους λόγους οι εργοδότες είχαν ιδιαίτερη προτίμηση στις μετανάστριες.

Η γυναικεία μετανάστευση δεν αναδεικνύει χειραφέτηση και κοινωνικό εκσυγχρονισμό όπως επίσης δεν σημαίνει χειραφέτηση και εκσυγχρονισμό και η αμειβόμενη εργασία ως μετανάστριας. Η γυναικεία αμειβόμενη απασχόληση επιτρέπει στην οικογένεια να επιτύχει τους υλικούς της στόχους νωρίτερα καθώς η πρόσβαση στην εργασία διανοίγει καινούργιους ορίζοντες και δημιουργεί νέες δυνατότητες και προοπτικές, η μετανάστρια γυναίκα πάντοτε συμβάλλει στη βελτίωση της θέσης και της δύναμης διαπραγμάτευσης των γυναικών (Saltzmann Chatetz, 1990).

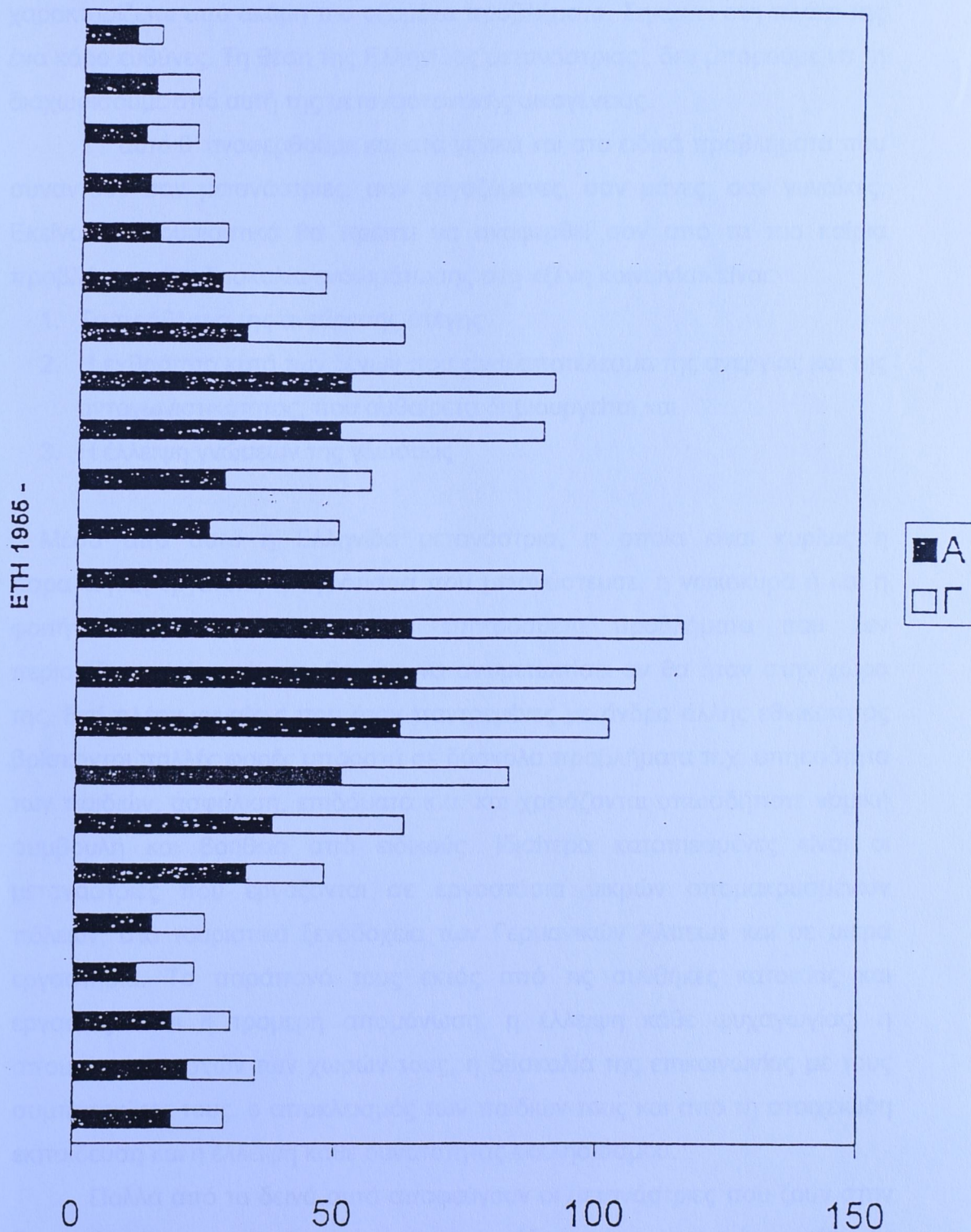
Η μετανάστευση είναι απόφαση συλλογική που αφορά τόσο αυτούς που φεύγουν όσο και αυτούς που μένουν. Οι μετανάστες και των δύο φύλλων

τείνουν από πολλές πλευρές να είναι περισσότερο παραδοσιακοί από τους συμπατριώτες τους που δεν μεταναστεύουν.

Η αντίληψη των προβλημάτων που δημιουργεί η μετανάστευση όσο και οι λύσεις στα προβλήματα αυτά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο η μετανάστευση είναι μέρος της κοινωνικοπολιτισμικής πραγματικότητας του τόπου καταγωγής ή όχι. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην αντιμετώπιση της πολύ συνηθισμένης περίπτωσης κατά την οποία ο άνδρας μεταναστεύει πρώτος και των μηχανισμών με τους οποίους καλύπτεται το κενό εξουσίας που η αναχώρησή του δημιουργεί στην οικογενειακή μονάδα. Οι μηχανισμοί αυτοί ποικίλουν ανάλογα με το κατά πόσον (και πότε) η σύζυγος ή και ολόκληρη η συζυγική οικογένεια θα ακολουθήσει τελικά. Σε κοινότητες όπου είναι παραδοσιακά πιθανότατη η μετανάστευση του συζύγου, η σύζυγος αναλαμβάνει σχετικά εύκολα το μεγαλύτερο μέρος της εξουσίας του πάνω στα παιδιά, το νοικοκυριό και ακόμα τη χρήση και τοποθέτηση των εμβασμάτων που αυτός στέλνει συχνά μπαίνοντας στον κόσμο των ανδρών στον οποίο γίνεται ανεκτή εφόσον βρίσκεται εκεί στο όνομα ενός άνδρα. Ωστόσο η ευρωπαϊκή μεταπολεμική μετανάστευση δεν επηρέασε μόνο κοινότητες με μεταναστευτική παράδοση. Επηρέασε κυρίως κοινότητες που δεν είχαν τέτοια παράδοση. Αυτές δεν ήσαν προετοιμασμένες ν' αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που δημιουργούνται με την μετανάστευση. Η μετανάστευση τους ενός συζύγου (συνήθως του άνδρα) ενώ ο άλλος και τα παιδιά έμεναν στη χώρα καταγωγής αύξησε σημαντικά τον αριθμό των «χωλών» οικογενειών το 1972 στη Γερμανία, ένας στους πέντε εγγάμους ζούσε εκεί χωρίς την οικογένειά του (Μουσούρου, 1990 α:270), προφανώς εν αναμονή της ευκαιρίας επανένωσης της οικογένειας. Η σύζυγος ακολουθούσε αργότερα ενώ τα παιδιά έμεναν στην Ελλάδα με τους παππούδες.⁸

8. Πέτρου Μιμή & Ρήγα Σουλτάνα 'Εμπειρίες'

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ
ΦΥΛΟ, 1955-1977

Όσα δικαιώματα έχουν αποκτήσει μέχρι σήμερα οι μετανάστες δεν τους τα χάρισε κανείς. Τα κέρδισαν με τον αγώνα τους και προσπάθησαν να δώσουν λύσεις στα πολλά μεταναστευτικά προβλήματα.

Μέσα στα πλαίσια αυτά, η ζωή της γυναίκας μετανάστριας χαρακτηρίζεται από ακόμη πιο οξυμένα προβλήματα. Σηκώνει στη πλάτη της ένα κάρο ευθύνες. Τη θέση της Ελληνίδας μετανάστριας, δεν μπορούμε να τη διαχωρίσουμε από αυτή της μεταναστευτικής οικογένειας.

Γι' αυτό θ' αναφερθούμε και στα γενικά και στα ειδικά προβλήματα που συναντούν σαν μετανάστριες, σαν εργαζόμενες, σαν μάνες, σαν γυναίκες. Εκείνο που ουσιαστικά θα πρέπει να αναφερθεί σαν από τα πιο καίρια προβλήματα στη δυσκολία ενσωμάτωσης στη «ξένη κοινωνία» είναι:

1. Το πρόβλημα της ανεύρεσης στέγης
2. Η εχθρότητα κατά των ξένων που είναι αποτέλεσμα της ανεργίας και της ανταγωνιστικότητας, που αυθαίρετα δημιουργείται και
3. Η έλλειψη γνώσεων της γλώσσας

Μέσα από αυτά η Ελληνίδα μετανάστρια, η οποία είναι κυρίως η παραγωγική εργάτρια, η αγρότισσα που μετανάστευσε, η νοικοκυρά ή και η φοιτήτρια έχει να αντιμετωπίσει επιπρόσθετα προβλήματα που δεν περιορίζονται σ' αυτά που θα είχε να αντιμετωπίσει αν θα ήταν στην χώρα της. Επί πλέον γυναίκες που ήταν παντρεμένες με άνδρα άλλης εθνικότητας βρίσκονται πολλές φορές μπροστά σε δύσκολα προβλήματα π.χ. υπηκοότητα των παιδιών, ασφάλιση, επιδόματα κ.α. και χρειάζονται οπωσδήποτε νομική συμβουλή και βοήθεια από ειδικούς. Ιδιαίτερα καταπιεσμένες είναι οι μετανάστριες που εργάζονται σε εργοστάσια μικρών απομακρυσμένων πόλεων, στα τουριστικά ξενοδοχεία των Γερμανικών Άλπεων και σε μικρά εργαστήρια. Το παράπονό τους εκτός από τις συνθήκες κατοικίας και εργασίας είναι η τρομερή απομόνωση, η έλλειψη κάθε ψυχαγωγίας, η απουσία των αρχών των χωρών τους, η δυσκολία της επικοινωνίας με τους συμπατριώτες τους, ο αποκλεισμός των παιδιών τους και από τη στοιχειώδη εκπαίδευση και η έλλειψη κάθε δυνατότητας εκκλησιασμού.

Πολλά από τα δεινά αυτά αποφεύγουν οι μετανάστριες που ζουν στην Γερμανία με την οικογένειά τους και εργάζονται σε εργοστάσια κάποιας μεγάλης πόλης. Ωστόσο τα βασικά προβλήματα είναι κοινά για όλες, οι

φροντίδες του σπιτιού μετά την εργασία, η στενότητα του χώρου, η εγκατάλειψη των παιδιών, η άγνοια της γλώσσας και η καλυτέρευση της επαγγελματικής τους θέσης. Επίσης περισσότερα προβλήματα έχουν οι νέες κοπέλες που ξεκινούν από το χωριό τους πολύ μικρές σπάζοντας μία παράδοση αιώνων που ήθελε τα κορίτσια εξαρτήματα του σπιτιού και του χωραφιού και θεωρούσε μεγάλο αμάρτημα ακόμη και την ελεύθερη συναναστροφή με τον πληθυσμό του ίδιου του χωριού. Δεκάδες χιλιάδες Ελληνοπούλες έχουν κάνει το ντεμπούτο της ζωής τους στα εργοστάσια. Πρέπει να παλέψουν σκληρά γιατί διαφορετικά γκρεμίζονται τα όνειρα όχι μόνο τα δικά τους, αλλά και ολόκληρης της οικογένειάς τους. Δεν είναι τυχαίο ότι τα περισσότερα κρούσματα νευρασθενειών, ψυχώσεων, άγχους και μονίμων μελαγχολιών παρουσιάζονται σε κορίτσια 18 – 25 ετών. Είναι εξακριβωμένο ότι τόσο τα ιδιαίτερα προβλήματα, όσο και η εξέλιξη των μεταναστριών εξαρτώνται από το είδος και τον τόπο της εργασίας τους, το περιβάλλον τους, την κοινωνική αγωγή που είχαν από την πατρίδα τους και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Η Ελληνίδα της Γερμανίας δεν προσδοκά τον γαμπρό για να εξασφαλιστεί. Ξέρει ότι είναι αυτοδύναμο άτομο, ότι έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα και τα διεκδικεί.

Την απόφαση για την επιστροφή τους την παίρνουν οι ίδιες, όχι κάτω από πιέσεις και εκβιασμούς, αλλά ελεύθερα και αβίαστα. Βέβαια θα πρέπει να είναι ενήμερες για το τι θα συναντήσουν. Εκείνο που τις ενδιαφέρει περισσότερο είναι το μέλλον των παιδιών τους, η μόρφωση και η επαγγελματική τους αποκατάσταση. Ακόμη τις απασχολεί η στέγαση, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οι κοινωνικές παροχές και επιδόματα κ.α.

Πολλά τα «Θα» που άκουσαν. Πολλές προτάσεις, πολλά προγράμματα. Έργα όμως δεν είδαν να γίνονται. Πράξεις δεν εφαρμόστηκαν. Η εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής και από τις δύο Κυβερνήσεις απουσίασε. Και να σκεφτούμε ότι δεν έκαναν κάποιο κακό. Το μόνο τους αμάρτημα ήταν ότι μετανάστευσαν. Χρησιμοποιήθηκαν και εκμεταλλεύτηκαν πολύπλευρα. Η καλλιεργούμενη νοοτροπία μικροαστικής αντίληψης γύρω από τα γυναικεία θέματα, αφήνει τις γυναίκες μακριά από τις σημερινές πραγματικότητες, τις αποπροσανατολίζει δίνοντας σαν ανταμοιβές «αυτοκίνητα και σπίτια». Και αν γυρίζουν με μία «Μερσεντές» ξέρουν πολύ καλά πως την έχουν γεμίσει με ψυχοφάρμακα της μετανάστευσης, τα

φάρμακα της φθαρμένης υγείας, σαν μοναδικά λάφυρα στον αγώνα του οράματος για μια καλλίτερη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ⁹

Οι μετανάστες άρχισαν να νοιώθουν την ανάγκη της επαφής μεταξύ τους, την ανταλλαγή απόψεων, την ομαδική λύση των προβλημάτων που τους απασχολούν και που παρουσιάζονται καθημερινά. Καταλαβαίνουν ότι πρέπει από κοινού να τα αντιμετωπίσουν. Η ψυχαγωγία και η πολιτική ήταν επίσης πολιτικοί λόγοι συσπείρωσης. Έτσι άρχισαν να ιδρύονται σύλλογοι με διάφορους σκοπούς αθλητικοί, εκπολιτιστικοί, συνδικαλιστικοί, θρησκευτικοί. Ήταν η προσπάθειά τους να ξεφύγουν από την κοινωνική απομόνωση και να αναπτύξουν στενότερες σχέσεις μεταξύ τους, ν' αντιμετωπίσουν από κοινού τα προβλήματά τους και να δημιουργήσουν ενδιαφέροντα για τις ελεύθερες ώρες τους. Οι συνθήκες κατοικίας, οι όροι εργασίας, η τεχνική κατάρτιση, η Ελληνική μόρφωση των παιδιών τους, η ψυχαγωγία στα ξένα, η εγκυρότητα των Θρησκευτικών γάμων και μία σειρά από άλλα προβλήματα για να λυθούν είναι ανάγκη οι Έλληνες μετανάστες να γίνουν μέλη των Κοινοτήτων της περιοχής τους. Όλες δε οι κοινότητες να τεθούν υπό την αιγίδα τη Ομοσπονδίας η οποία ηγείται για την εξύψωση του Ελληνικού ονόματος στα ξένα και την διατήρηση της Ελληνικότητάς μας.

9. γ. Ζ. Ματζουράνης σελ. 273

4.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Οι κοινότητες προβάλλονται με μεγάλη επιτυχία στο έργο τους. Σύντομα γίνονται οργανισμοί και συνάπτουν σχέσεις με τα Συνδικάτα, την Ευαγγελική εκκλησία και πολλούς άλλους φορείς. Η δραστηριότητές τους εξαπλώθηκαν σε πολλούς τομείς. Διοργανώνουν γιορτές στις εθνικές επετείους, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, μορφωτικές συγκεντρώσεις. Δεν σταματούν όμως εδώ. Καθιερώνουν μαθήματα Γερμανικής γλώσσας, νυχτερινά σχολεία για αναλφάβητους μετανάστες, φροντιστήρια για παιδιά μεταναστών όπου διδάσκουν Έλληνες φοιτητές.

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΧΕΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΑΙΤΟΥΡΓΟΥΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ :

Χαϊδεάβερρη	Μιχαήλ	Μπιλέφελντ
Μάνναϊμ	Βισμπάιτεν	Ντόρτμουντ
Πφόρτσχαϊμ	Βόρμς	Χέρτεν
Χόφ	Αούντβιγκσχάφεν-Φρ.	Ίζεραον
Μόναχο	Ντύσελντορφ	Αύντενσαϊτ
Νυρεμβέργη	Άαχεν	Μέσεντε
Βύρτσμουργκ	Βόννη	Γκέππινγκεν
Βερολίνο	Μπέρκις-Γκλάντμπαχ	Χάλντενχαϊμ
Άμβούργο	Ντούισμπουργκ	Αούντβιγκσμπούργκ
Άννόβερο	Ντύρεν	Ρόυρλίγκεν
Φρανκφούρτη	Έσσεν	Σβαίμπις-Γκχύντ
Ντάρμστατ	Κολωνία	Ζίντελφινγκεν
Φύρτ	Κρέφελντ	Στουτγκάρδη
Ντίλδενμπουργκ	Όμπερχάουζεν	Αύμπεκ
Γκίσσεν	Ζόλινγκεν	
Μάλντς	Βούπερταλ	
Ρύσσελσχαϊμ	Μύνστερ	

Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΧΕΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΑΙΤΟΥΡΓΟΥΣ
ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ :

Κολωνία	Μάνναϊμ	Στουτγκάρδη
Νόυς	Όφφενμπουργκ	Μόναχο

Στη Δυτική Γερμανία η γερμανική Κυβέρνηση ανέθεσε την κοινωνική προστασία των Ελλήνων μεταναστών στην Ευαγγελική εκκλησία της οποίας το έργο εκδηλώνεται:

- με τους κοινωνικούς λειτουργούς που διορίζει ή μισθοδοτεί.
- με την ενίσχυση κυρίως σε είδη νοικοκυριού.
- με την οικονομική ενίσχυση διαφόρων διοργανώσεων εθνικών και εκπολιτιστικών.

Η κοινωνική προστασία των Ελλήνων μεταναστών ανατέθηκε στην Ευαγγελική Εκκλησία με το επιχείρημα ότι αυτή βρίσκεται περισσότερο στην Ορθόδοξη .

Είναι γνωστό ότι η Ορθόδοξη εκκλησία είναι πολύ ακριβή. Τα μυστήρια κοστίζουν 40-200 μάρκα. Χιλιάδες Έλληνες αναγνωρίζουν ότι η Ορθόδοξη εκκλησία δεν διέθεσε από τα εισοδήματά της κανένα ποσό για οποιαδήποτε υπηρεσία προς τους μετανάστες. Η Ορθόδοξη εκκλησία εκτελούσε με ζήλο τα θρησκευτικά της καθήκοντα, δεν είχε όμως και δεν ήθελε να έχει καμία σχέση με τα μεταναστευτικά προβλήματα. Οι κοινότητες έπαιξαν τον ρόλο τους επί μία σχεδόν δεκαετία. Μετά το 1970 οι Κοινότητες παραχωρούν τη θέση τους στα Γερμανικά Συνδικάτα στα οποία οι Έλληνες νοιώθουν πιο ασφαλισμένοι απέναντι στους κινδύνους που απειλούν τα μέλη των Κοινοτήτων.

Καθαρά ψυχαγωγικό χαρακτήρα έχουν και οι κατά καιρούς ιδρυθέντες εθνικοτοπικοί σύλλογοι όπως Ποντίων, Ηπειρωτών, Κρητών, καθώς επίσης και οι αθλητικοί οι οποίοι δεν έχουν μεγάλο αριθμό μελών όμως παίζουν σημαντικό ρόλο ιδίως στις μικρές πόλεις με την διοργάνωση αθλητικών συναντήσεων – κυρίως ποδοσφαιρικών – και ψυχαγωγικών συγκεντρώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ (κοινωνικά-ψυχολογικά)

Πολλά τα προβλήματα του μετανάστη. Αναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του, τους συγγενείς του, αφήνει πίσω τα ήθη και τα έθιμα της πατρίδας του, τις συνήθειες και τις παραδόσεις του. Από την πρώτη μέρα αντιμετωπίζει δυσκολίες. Χώρα, γλώσσα, ήθη, άνθρωποι, νόμοι, μέθοδοι εργασίας, όλα διαφορετικά. Ξένος.

Για κάθε υπηρεσία ένα ποταμός χαρτιών. Αιτήσεις, συμπληρώσεις στατιστικών, δηλώσεις. Συχνά συμβαίνει ο ξένος να μην έχει διαβάσει και γράψει τόσο πολύ σ' ολόκληρη την προηγούμενη ζωή του. Λίγοι είναι αυτοί που διατίθενται να τον βοηθήσουν. Ακόμη και προς εκείνους όμως χάνει την εμπιστοσύνη του.

5.1 ΓΛΩΣΣΑ

Πολλά προβλήματα παρουσιάζονται εξ αιτίας και της γλώσσας. Η άγνοια της γλώσσας στην χώρα υποδοχής. Δεν μπορεί να συνεννοηθεί, δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του και αυτό είναι και η αιτία της απομόνωσής του από τους μετανάστες άλλων εθνικοτήτων και από τους γηγενείς της χώρας στην οποία βρίσκεται.

Οι Έλληνες μετανάστες προέρχονται από τις φτωχότερες περιοχές της χώρας, είναι στη μεγάλη πλειοψηφία αγρότες. Ένα μεγάλο ποσοστό είναι αναλφάβητοι ή ημιαναλφάβητοι και μόνο στους πολύ νέους βρίσκει κανείς ποσοστό πάνω από το 50% που έχουν τελειώσει το δημοτικό σχολείο. Ένα υψηλό ποσοστό δεν μαθαίνει την ξένη γλώσσα. Ένα μικρό ποσοστό καταλαβαίνει απλές φράσεις που χρειάζεται στην δουλειά ή στην ζωή έξω από το εργοστάσιο και ένα πολύ μικρό ποσοστό χειρίζεται με ευχέρεια την γλώσσα.

Το πρόβλημα της γλώσσας επιδρά αρνητικά στη ζωή των μεταναστών. Είναι βασική αιτία της επαγγελματικής στασιμότητας, του υψηλού ποσοστού εργατικών ατυχημάτων, της αντικοινωνικής ζωής των ξένων, της απροθυμίας του να ειδικευτούν και συχνά αντιμετωπίζονται ως «δεύτερη κατηγορία πολιτών».

Έτσι αντί να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις μιας ενεργητικής ενσωμάτωσης των ξένων στη κοινωνία υποδοχής, διαπιστώνεται η τάση συσπείρωσης τους σε μια περιστασιακή ομάδα αμυνομένων στο κοινωνικό πλαίσιο και ακόμα χειρότερα σε μικρότερες κλειστές ομάδες εθνικιστικού χαρακτήρα.

Σ' ένα εργοστάσιο παραγωγής αυτοκινήτων στη Γερμανία εργάζονται 1300 Έλληνες, 830 άντρες και 470 γυναίκες. Σύμφωνα με τη δική του δήλωση 45 μιλούν γερμανικά με ευχέρεια, 450 καταλαβαίνουν και μπορούν να απαντήσουν και οι 425 δεν καταλαβαίνουν και μπορούν να απαντήσουν και οι 425 δεν καταλαβαίνουν καθόλου. Από τα 425 παιδιά που δεν καταλαβαίνουν καθόλου 90 έχουν διαμονή πάνω από 2 χρόνια, 185 από 1 έως 2 χρόνια και 150 λιγότερο από ένα χρόνο. Στο ίδιο εργοστάσιο απασχολούνται και 8 Έλληνες επιστήμονες που δεν συμπεριλαμβάνονται στην έρευνα.

Σ' ένα γυναικείο κοινόβιο στο Μόναχο ζουν 280 Έλληνες. Από αυτούς 23 μιλούν γερμανικά με ευκολία, 190 μπορούν να συνεννοηθούν και οι 67 δεν καταλαβαίνουν. Από τους 23 που μιλούν γερμανικά με ευκολία οι 18 είναι κάτω από 25 χρονών.

	Ευχερώς	Σπασμένα	Καθόλου (σε %)
Άνδρες	26	66	8
Γυναίκες	15	68	17

Πηγή: Auslandsche Arbeitnehmer 1970.

Μερικές φορές βέβαια τους βοηθούν οι κοινωνικοί λειτουργοί που ξέρουν τη γλώσσα στα πολύπλοκα θέματα εργασίας και δικαίου. Τον βοηθούν στις σχέσεις του με τις αρχές. Αλλά και εδώ νοιώθει πολύ εξαρτημένος. Από την άλλη πλευρά όσο ο ξένος εργαζόμενος προσπαθεί να ανεξαρτητοποιηθεί τόσο ευκολότερα μπορεί να πέσει στα δίκτυα των απατεώνων, που δεν μπορεί παρά να του δημιουργήσουν καινούργιες δυσκολίες.

5.2 ΚΑΤΟΙΚΙΑ.

Κατοικία σε μια παράγκα, τα ενοίκια είναι πολύ ακριβά και μεγάλη εκμετάλλευση γίνεται στους ξένους από ιδιοκτήτες σπιτιών. Για να εξασφαλίσει ένας εργαζόμενος σπίτι για την τετραμελή οικογένεια πρέπει να διαθέσει το 60% του μισθού του. Στη Γερμανία του ' 60 από όλα τα σπίτια το 57% έχουν εμβαδόν μικρότερο των 40τ.μ. Το 39% των σπιτιών με το εμβαδόν αυτό κατοικούνται από 5μελείς οικογένειες.

Τα διαμερίσματα των μεταναστών είναι:

- Χωρίς κουζίνα στο διαμέρισμα 40%
- Χωρίς αποχωρητήριο στο διαμέρισμα 64%
- Χωρίς μπάνιο, κουζίνα και νερό στο διαμέρισμα 13%

Και το τραγικότερο; Από κάθε 100 σπίτια μεταναστών στα 67 διατίθενται λιγότερο από ένα κρεβάτι για κάθε πρόσωπο που κατοικεί εκεί. Στην Κολωνία ο υπολογισμός είναι ακόμα πιο συγκεκριμένος.

Σε κάθε δεκάδα μεταναστών αναλογούν επτά κρεβάτια.

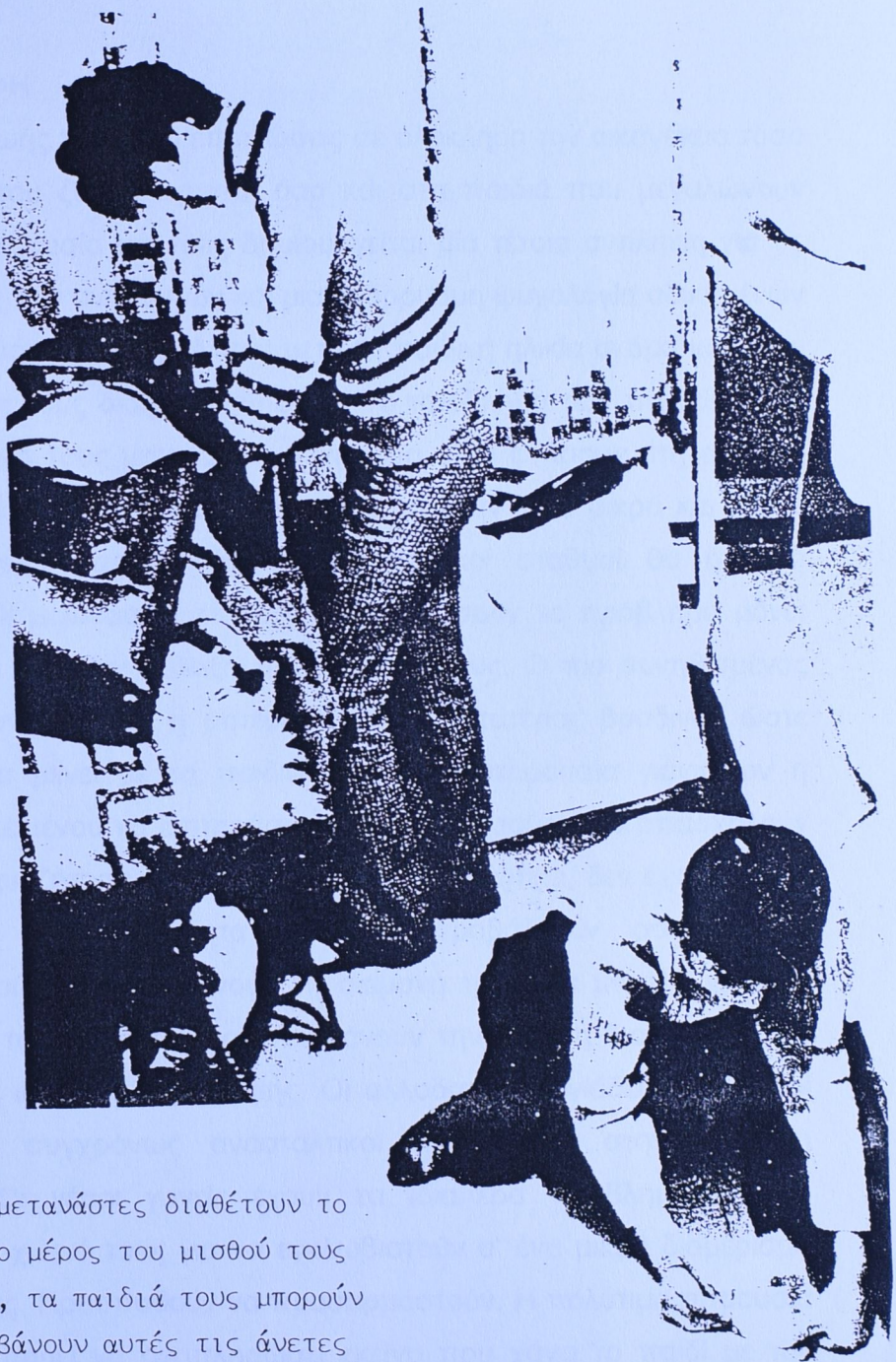
Grustklee Die Nigger Europas

Το πρόβλημα της κατοικίας μένει επί δεκαπέντε χρόνια
τώρα, άλυτο. Οι μετανάστες εξακολουθούν να ζούν και
μέσα σε τέτοια σπίτια.

Οι τρεις αυτοί μετανάστες είναι από τους τυχερούς. Έχουν ένα ολόκληρο δωμάτιο 9 τετραγωνικών μέτρων στη διάθεσή τους και με ένα κρεβάτι για τον καθένα. Στην Κολωνία τα πράγματα είναι πιο δύσκολα. Κατά μία επίσημη έρευνα σε κάθε δέκα μετανάστες αναλογούν επτά κρεβάτια.

Όταν οι μετανάστες διαθέτουν το μεγαλύτερο μέρος του μισθού τους στο νοίκι, τα παιδιά τους μπορούν να απολαμβάνουν αυτές τις άνετες συνθήκες διαμονής και μελέτης....

5.3 ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΩΝ

5.3.1 ΑΝΑΤΡΟΦΗ

Ο τρόπος ζωής τους έχει επιπτώσεις σε ολόκληρη την οικογένεια τόσο στους συζύγους που ζουν χωριστά, όσο και στα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς πατέρα στην ουσία και τους δημιουργείται μία τέτοια αντίληψη για τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων και μία ιδιόρρυθμη ψυχολογία αδικημένων ανθρώπων που δύσκολα αποβάλλεται μετά τη παιδική ηλικία ακόμα και αν οι συνθήκες της ζωής τους διαφοροποιηθούν. Το πρόβλημα των παιδιών είναι μόνιμο και άλυτο για τους μετανάστες. Όχι μόνο όταν φτάσουν στη σχολική ηλικία αλλά και πριν, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν είναι μικρά και έχουν ανάγκη από συνεχή παρακολούθηση. Οι παιδικοί σταθμοί θα ήταν η καλλίτερη λύση. Οι μετανάστες επιχείρησαν να λύσουν το πρόβλημα μόνοι τους. Ανέλαβαν οι ίδιοι την φύλαξη των παιδιών τους. Ο πιο συνηθισμένος τρόπος: Δουλεύουν βάρδιες, η μητέρα πρωινή ο πατέρας βραδινός ώστε πάντα κάποιος να μένει με τα παιδιά. Επίσης η παρουσία γιαγιάδων ή παππούδων προκειμένου να επιτηρήσουν τα εγγόνια τους. Δεν απασχολούν τις αρχές με την αναζήτηση εργασίας χωρίς δικαιολογητικά, δεν έχουν καμία συμμετοχή στην εγκληματικότητα και δεν προβάλλουν ασφαλιστικές απαιτήσεις, μπορούν να παρατείνουν τη διαμονή τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα αφού τα παιδιά τους αναλαμβάνουν την ευθύνη διαμονής τους, διατροφής και της ιατρικής περίθαλψης. Οι αλλοδαπές γιαγιάδες είναι καλοί καταναλωτές και συγχρόνως ανασταλτικοί παράγοντες στην εξαγωγή συναλλάγματος. Οι γέροι γονείς έχουν τα ιδιαίτερα προβλήματά τους. Εγκαταλείπουν το χωριό τους για να εγκλωβιστούν σ' ένα μικρό διαμέρισμα μιας μεγαλούπολης. Προσπαθούν να προσαρμοστούν. Η πολύτιμη παρουσία της γιαγιάς δεν μπορεί να αναπληρώσει εκείνο που χάνει το παιδί με την απομόνωσή του από τον κόσμο μέχρι την ώρα του σχολείου. Ένα σχολείο που το κρατά έξω από τις απαιτήσεις του χώρου με αποτέλεσμα να μετέχει το παιδί άθελά του στη δημιουργία της δεύτερης γενιάς των ξένων βοηθητικών εργατών.

Η ψυχαγωγία είναι κοινή για όλους.

Τραγούδι της γιαγιάς στην εγγονή.

Εγώ σε λούζω να χαρεί

η μάνα σου που θα'ρθει

μ' ένα ψωμί στο χέρι της

και με πολλά καλούδια

Κούκλα σε ψώνισε ξανθή

και ψεύτικα λουλούδια.

Έβγα και κάτσε στο σκαμνί

κάτσε και στο μπαλκόνι

θα την ιδείς που θα'ρχεται

να την καλωσορίσεις.

Σημ. Καταγράφηκε το καλοκαίρι του 1967 στο Μόναχο.

Παρ' ότι οι γιαγιάδες αγαπούν τα εγγόνια τους, είναι μεγάλο το πρόβλημα της απομόνωσης των παιδιών από τους γονείς τους. Παρά τους «κείμενους νόμους» πάντα υπάρχει ευσπλαχνικός εργοδότης πρόθυμος να πάρει στην δουλειά τα ανήλικα παιδιά για «να τα προστατέψει και να τα μάθει τέχνη». Πληρώνουν φυσικά κατά το γούστο τους και κατά την αντοχή τους. Ο αριθμός των παιδιών των ξένων εργατών δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς. Ιδιαίτερα εκείνων των παιδιών που είναι κάτω από 16 χρονών και είναι υποχρεωμένα να παρακολουθήσουν την βασική εκπαίδευση.

5.3.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΩΝ

Ελληνικά σχολεία δεν υπάρχουν σε όλες τις πόλεις που ζουν οι Έλληνες. Έτσι ένα ποσοστό ελληνόπουλων μένει χωρίς μόρφωση. Εξ άλλου οι γερμανικές αρχές ισχυρίζονται ότι τέτοια σχολεία είναι παράνομα στη Γερμανία και μόνο σύμφωνα με το νόμο λειτουργούν σχολεία που ακολουθούν το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα και ελέγχονται από τα Υπουργεία Παιδείας των ομόσπονδων χωρών. Στην πραγματικότητα τα Ελληνικά σχολεία λειτουργούν σαν προπαρασκευαστικές τάξεις για τα ξένα παιδιά μέχρι να ετοιμαστούν για την ένταξή του στα γερμανικά σχολεία. Με το πέρασμα του χρόνου τα σχολεία αυτά καθιερώθηκαν σαν εθνικά και έχασαν τον αρχικό τους χαρακτήρα. Τα Ελληνόπουλα στα σχολεία αυτά μεγαλώνουν απομονωμένα από τους Γερμανούς συνομηλίκους του, δεν μαθαίνουν αρκετά

Γερμανικά, ώστε να μπορούν να επικοινωνούν με το άμεσο περιβάλλον τους και στη περίπτωση που μένουν στη Γερμανία περισσότερο χρόνο δεν έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ένα ανώτερο ή επαγγελματικό σχολείο.

¹⁰Τα ενδεικτικά ή τα απολυτήρια που εκδίδουν αυτά τα σχολεία δεν αναγνωρίζονται από τις Γερμανικές αρχές. Για να εγγραφεί ένα παιδί σε ανώτερο σχολείο ή να συνεχίσει την υποχρεωτική εκπαίδευση στη Γερμανία πρέπει να δώσει κατατακτήριες εξετάσεις σύμφωνα με το γερμανικό πρόγραμμα διδασκαλίας και όχι πάνω σ' αυτά που διδάχθηκε στο εθνικό σχολείο.

10. γ. Ζ. Ματζουράκης σελ. 225, 226

**Εξέλιξη της μετανάστευσης Ελλήνων εργατών προς την ΟΔΓ
(1958 – 1973)¹**

έτος	αριθμός	έτος	αριθμός
1958	1.510	1966	39.742
1959	2.479	1967	07.605
1960	23.346	1968	37.248
1961	36.606	1969	65.126
1962	47.559	1970	64.026
1963	58.009	1971	42.000
1964	65.130	1972	24.666
1965	61.822	1973	09.548
1958 – 1973 = 586.640			

Πηγή : BFA: 1972, 92 και 1974, 112

1. Οι αριθμοί του πίνακα ανφέρονται μόνο στους εργάτες που πέρασαν από την Γερμανική Επιτροπή Επιλογής. Επειδή όμως ορισμένοι πήγαν ως τουρίστες στην ΟΔΓ, όπου στη συνέχεια δούλεψαν ως εργάτες, ο πραγματικός αριθμός των Ελλήνων μεταναστών είναι μεγαλύτερος από αυτόν του πίνακα.

Στα πλεονεκτήματα της ένταξης των παιδιών των μεταναστών στα γερμανικά σχολεία και γενικά στις χώρες υποδοχής μπορούν να αναφερθούν:

- Διαφορετικό και πολλές φορές καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα
- Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας και μάλιστα το ίδιο καλά με την μητρική
- Δυνατότητα για ευρύτερη μόρφωση: επαγγελματική σχολή, ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση
- Δυνατότητες ένταξης στο περιβάλλον της χώρας

Στα μειονεκτήματα:

- Φόβος των Ελλήνων μεταναστών για αλλοίωση της Εθνικής τους ταυτότητας.
- Η δυσκολία επιστροφής στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε περίπτωση εγκατάστασης στην Ελλάδα πριν από την ολοκλήρωση των σπουδών του παιδιού. Επίσης η δυσκολία της αναγνώρισης των τίτλων σπουδών στο ξένο σχολείο από το αντίστοιχο ελληνικό.

- Ο ψυχολογικός παράγοντας. Αισθάνεται απομονωμένο και υποδιέστερο απέναντι στα άλλα παιδιά, γίνεται αντικείμενο παρατηρήσεων και συχνά κοροϊδίας. Αποτέλεσμα να βρίσκονται σε συνεχή σύγκρουση και με τους συμμαθητές του και με τον εαυτό του, να μισεί το σχολείο, και να αντιδρά με παθητικότητα ή επιθετικότητα ανάλογα με την περίπτωση και τον χαρακτήρα του.

Απασχόληση των παιδιών των μεταναστών κατά ομάδες ηλικιών (σε%)

ηλικία	σε παιδικούς σταθμούς	σε μεταβατικές τάξεις	σε γερμανικά σχολεία	σε επαγγελματική εκπαίδευση
ως 5 ετών	7	-	-	-
6-10 "	2	24	47	-
11-14 "	-	25	59	1
15-17 "	-	5	13	20
18-20 "	-	1	2	8
20 και άνω	-	-	1	3

	εργάζονται	μένουν στο σπίτι
ως 5 ετών	-	93
6-10 "	-	27
11-14 "	1	14
15-17 "	47	15
18-20 "	83	6
20 και άνω	84	12

Πηγή: Der Arbeits – und Sozialminister des Landes Nordrhein – Westfalen : Befragung über die Wohnverhältnisse Ausländischer Arbeitnehmer – Familien. Duesseldorf 6. Mai. 1970.

Μεγάλο βέβαια ρόλο παίζει και ο δάσκαλος. Κατά πόσο μπορεί να επηρεάσει το παιδί, και θα το διαμορφώσει το κλίμα στην τάξη του, ώστε ξένα παιδιά και Ελληνόπουλα να γίνουν ένα και να ξεπεράσουν τυχόν προκαταλήψεις. Αυτό βέβαια αν ο δάσκαλος δεν είναι προκατειλημμένος και έχει το χρόνο να ασχοληθεί με το ιδιάζον αυτό πρόβλημα των αλλοδαπών μαθητών που έχει στην τάξη του.

Άλλο ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες μαθητές και γενικά οι ξένοι είναι η ειδικά σειρά μαθημάτων στη μητρική τους γλώσσα που γίνονται μετά τα μαθήματα στο ξένο σχολείο. Έτσι τα παιδιά δεν έχουν χρόνο να διαβάσουν τα μαθήματά τους για την επόμενη μέρα και πολύ περισσότερο

λίγο να ξεκουραστούν και να παίξουν. Πολλές φορές εξ' άλλου συμβαίνει τα μαθήματα στη μητρική γλώσσα να γίνονται την ίδια ώρα με τα μαθήματα στο κανονικό σχολείο, οπότε είναι υποχρεωμένα να απουσιάσουν στο ένα από τα δύο. Οι δε γονείς δεν μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους στην προετοιμασία των μαθημάτων τους, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μαθήματα στη ξένη γλώσσα. Εξ άλλου το σπίτι τους στο ξένο τόπο δεν έχει τις προδιαγραφές για κάποιο χώρο μελέτης έτσι τα παιδιά αναγκάζονται να μελετούν στο χώρο που οι γονείς κάθονται, συζητούν, παρακολουθούν τηλεόραση. Όσο για την κατεύθυνση που ακολουθούν οι μαθητές είναι κάθε τι άλλο παρά τεχνολογική. Ενώ μια τέτοια κατεύθυνση θα βοηθούσε τους μετανάστες μαθητές να προαχθούν σε ειδικευμένους εργάτες και τεχνίτες η έλλειψη πληροφοριοδότησης και παράδοσης οδηγεί τους περισσότερους σε θεωρητικούς κλάδους. Δεν είναι όμως μόνο η έλλειψη πληροφοριών αλλά και πικρές εμπειρίες που έχουν από τους γονείς τους που εργάζονται στις βαριές βιομηχανίες και εργοστάσια. Στο ξένο τόπο οι ελληνικές αρχές ακολουθούν ένα υποτυπώδες εκπαιδευτικό σύστημα, αγνοώντας τελείως τις ειδικές συνθήκες της ζωής των μεταναστών και τα ιδιαίτερα προβλήματά τους.

Εξ' άλλου τα Ελληνικά σχολεία εκεί είναι εξαρτημένα από το ξένο κράτος καθ' ότι αυτό πληρώνει αίθουσες διδασκαλίας, χώρους αθλητισμού και τους περισσότερους δάσκαλους.

Τα θέματα της εκπαίδευσης από ξένης πλευράς είναι πολύ συγκεχυμένα. Οι ξένες αρχές δίνουν την εντύπωση ότι ενδιαφέρονται ότι ενδιαφέρονται για τα προβλήματα αυτά της εκπαίδευσης, στην πραγματικότητα όμως προτιμούν έναν ολόκληρο στρατό αγράμματων και απροβλημάτιστων ανθρώπων που δεν θα έχουν αντίρρηση να ζουν σε λίγα χρόνια, όπως σήμερα οι γονείς τους.

5.4 ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Οι συχνότερες ασθένειες που παρουσιάζονται είναι η γρίπη και τα κρυολογήματα. Παρουσιάζονται επίσης παθήσεις του στομάχου και των εντέρων με μεγάλη συχνότητα νευρώσεων στο 33% των ασθενειών, πονοκέφαλοι και κοινή κυκλοφορία του αίματος στο 18%, κατάθλιψη ή αίσθημα καταπίεσης στο 13%, ίλιγγοι και αγχώδεις καταστάσεις στο 4% και παθήσεις γεννητικών οργάνων στο 2% των μεταναστών που αρρωσταίνουν.

Οι Έλληνες και γενικά όλοι οι μετανάστες πριν την είσοδο τους στην Γερμανία έκαναν λεπτομερέστερες εξετάσεις. Η ιδιαίτερη εξέταση των πνευμόνων δεν δικαιολογεί το ποσοστό της φυματίωσης που παρουσιάζεται στους μετανάστες. Ο ισχυρισμός ότι ιδιαίτερα η φυματίωση προέρχεται από την αποταμιευτική τάση των μεταναστών, μπορεί να έχει μικρό ποσοστό αλήθειας, ωστόσο δεν απαλλάσσει τους αρμόδιους από την ευθύνη της τάσης για κάλυψη και της αποβιώρησης.

Είναι αλήθεια ότι οι Έλληνες μετανάστες πάντα πήγαιναν πολύ αργά στον γιατρό. Αυτό είναι φαινόμενο κοινωνικό αποτέλεσμα διαπαιδαγώγησης και συνθηκών κάτω από τις οποίες έζησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

6.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

¹¹Σύμφωνα με έγκυρες εκτιμήσεις, οι μετανάστες από το 1959 και 329.000 το 1960, ξεπέρασε τα 2 εκατομμύρια το Μάρτιο του 1971. Η αύξηση αυτή κατά την δεκαετία του 1960 επέδρασε και στην διαμόρφωση κατά ηλικίες σύνθεσης του πληθυσμού και γενικά στην εξέλιξή του, λόγω του ότι ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε μόνο κατά 4,1%, ενώ μεταξύ 1951 και 1961 είχε αυξηθεί κατά 9,9%. Αυτό σημαίνει πως αν δεν μεγάλωνε η μετανάστευση μεταξύ των δύο δεκαετιών, ο πληθυσμός της χώρας θα ήταν 9.226.000 αντί των 8.736.000 που απεγράφησαν τον Μάρτιο του 1971. Ο πληθυσμός σε αρκετές περιοχές της χώρας κατά την δεκαετία 1961 – 1970 παρουσίασε μείωση κατά 20% λόγω της εξωτερικής μετανάστευσης. Η μείωση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού δημιουργεί εκτός από δημογραφικό, και ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα για την ελληνική οικονομία η οποία βρίσκεται σε αποφασιστική φάση της ανάπτυξης της και την πίεση γενικά προς εκβιομηχάνιση εξασθενίζει και η ανάπτυξη πτωχών περιοχών δυσχεραίνει λόγω έλλειψης εργατικών χεριών. Η σύγχρονη τεχνολογία εισάγεται στην γεωργική παραγωγή, χωρίς όμως να καλύπτει, τουλάχιστον εποχιακά τα κενά που ο εξαστισμός η σταθεροποίηση του πληθυσμού αλλά και η επιδείνωση της εξωτερικής μετανάστευσης επιφέρει.

11. Εγκυκλοπαίδεια Δομή σελ. 277

Έλληνες εργαζόμενοι και ελλήν. πληθυσμός στην ΟΔΓ (1967 – 1984)

Έτος	Εργαζόμενοι	Έλληνες γενικά	Έλλ. μαθητές σε σχόλ. γενικής εκπαίδευσης.
1967	150.100	201.000	05.938
1969	177.900	271.000	11.221
1971	260.900	385.200	26.457
1972	269.689	389.400	35.424
1973	250.000	407.600	39.900
1974	229.200	406.400	46.654
1975	203.000	390.500	50.934
1976	178.400	353.700	46.238
1977	160.600	328.500	48.230
1978	146.800	305.800	49.868
1981	-	-	52.283
1982	115.581	300.800	51.646
1984	105.590	-	48.314

Πηγή : Deutsch Lernen I/79,54 κ. 62 stat. Bundesant 1983, 111. BFA 12/84, 1637. KMK.

¹² Το 61% των μεταπολεμικών μεταναστών κινήθηκε προς τις χώρες της Βορειοδυτικής Ευρώπης και κυρίως προς την Δυτική Γερμανία, 160.000 περίπου εγκαταστάθηκαν στην Αυστραλία, 135.000 στις Η.Π.Α, 100.000 στον Καναδά και οι υπόλοιποι σε άλλες υπερπόντιες χώρες. Από το σύνολο των Ελλήνων μεταναστών του 20ού αιώνα υπολογίζεται ότι 40% περίπου επέστρεψε στην Ελλάδα.

12. Εφημερίδα το 'Βήμα της Κυριακής' 19 Δεκεμβρίου 1999, Μετανάστευση.

6.2 ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Μεταπολεμικά οι περιοχές που γνώρισαν τα μεγαλύτερα ποσοστά εξωτερικής μετανάστευσης ήταν στην Βόρεια Ελλάδα (Μακεδονία, Ήπειρος και Θράκη).

Τόπος προέλευσης των μεταναστών (%)

τόπος	έτος						
	1966	1967	1968	1970	1971	1972	1973
Βόρ. Ελλάδα	62,6	58,5	55,4	54,1	51,1	55,6	74,5
Κεντρ. Ελλάδα	5,1	5,1	7,3	14,0	14,7	13,4	6,7
Ήπειρος	11,0	14,0	14,5	11,0	10,9	9,9	8,0
Αττική (Αθήνα, Πειραιάς, νησιά Σαρωνικού)	7,8	13,2	11,4	8,5	10,4	10,1	4,6
Πελοπόννησος	5,4	4,8	4,3	3,9	4,3	4,3	2,0
Κρήτη, νησιά Ιονίου, Δωδεκάνησα	6,8	3,8	6,4	7,8	8,2	6,5	3,8
Νησιά Αιγαίου	1,3	0,6	0,7	0,7	0,0	0,2	0,4

Πηγή : BFA 1968, 30 και 1974, 46

Οι αρχικοί μετανάστες ήταν νέοι άντρες από αγροτικές οικογένειες, οι οποίοι έφευγαν πιστεύοντας ότι θα επιστρέψουν μετά από μερικά χρόνια έχοντας βοηθήσει την οικογένειά τους να επιβιώσει και έχοντας αποκτήσει ένα κεφάλαιο. Σταδιακά όμως λόγω της παράτασης του χρόνου διαμονής τους, αλλά και της ανάγκης να εργάζονται περισσότερα μέλη μιας οικογένειας για την επίτευξη του στόχου της αποταμίευσης, άρχισαν να μετακινούνται και έγγαμες γυναίκες συνοδευόμενες συχνά από τα παιδιά τους.

6.3 ΤΟΠΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

Παρά τις ομοιότητες υπήρχαν και σημαντικές διαφορές μεταξύ των μεταναστευτικών ρευμάτων του 20ού αιώνα. Έτσι για παράδειγμα, η μετανάστευση προς τις χώρες της Βορειοδυτικής Ευρώπης από το 1960 έως το 1974 πολύ περισσότερο από τις μετακινήσεις προς άλλες ηπείρους και σε άλλες περιόδους, υπόκειντο σε μία οργανωμένη πολιτική εισαγωγής εργατικής δύναμης.

Οι περισσότεροι μετανάστες κατευθύνθηκαν προς τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες έχοντας ήδη μία ετήσια ανανεωμένη σύμβαση εργασίας στο χέρι, αφού έφευγαν μετά την υπογραφή συμφωνιών ανάμεσα σε Ελληνικές

κυβερνήσεις και στις χώρες υποδοχής που όριζαν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις των κρατών καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ξένων εργατών.

Το «μοναδικό κεφάλαιο» που διέθεταν ήταν τα συγγενικά και τοπικά δίκτυα, τα οποία παρείχαν τις απαραίτητες πληροφορίες και πολλές πρακτικές διευκολύνσεις καθόριζαν συχνά το τόπο εγκατάστασης, φρόντιζαν για την εξεύρεση κατοικίας και εργασίας, πρόσφεραν υλική και ηθική στήριξη.

Το πρώτο χρόνο ο μισθός του μετανάστη βρίσκεται στα κατώτατα όρια των συλλογικών συμβάσεων – κάποτε κάτω από αυτά. Το πρώτο συμβόλαιο που υπέγραψε ήταν 3 μάρκα την ώρα. Δεν ήξερε τι σημαίνουν αυτά. Έμεινε ευχαριστημένος όταν τα μετέφραζε σε δραχμές. Δεν ήξερε για τις συνθήκες ζωής στην Γερμανία και τα έξοδα που απαιτούνται. Αλλά ακόμη και αν γνώριζε, δεν θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά.

Μετά το δεύτερο χρόνο ψάχνουν για καλλίτερες συνθήκες εργασίας και τις βρίσκουν ακόμα και στο ίδιο εργοστάσιο αφού έχουν πια προσαρμοστεί στο ρυθμό της δουλειάς και στις απαιτήσεις των γερμανικών εργοστασίων. Είναι βιομηχανικοί εργάτες αλλά πάντα με την ταμπέλα που τους βάζουν από την αρχή «βοηθητικούς ή ανειδίκευτους». Αυτή βέβαια η ταμπέλα τους ακολουθεί πάντα. Οι Γερμανοί πολύ συχνά τους ειρωνεύονται για τον τρόπο ζωής τους και την ψυχαγωγία τους καθώς επίσης και για το πάθος τους για οικονομίες. Δεν ξέρουν ότι οι ξένοι ήρθαν στη Γερμανία για να εξοικονομήσουν με κάθε τρόπο χρήματα όχι απλώς για να ζήσουν. Ένα μεγάλο ποσό από το μηνιαίο εισόδημα ταχυδρομείται αμέσως στην πατρίδα. Για την γυναίκα τους και τα παιδιά τους όταν δεν τα έχουν κοντά τους ή και για την φύλαξη των παιδιών τους από συγγενικά άτομα.

6.4 ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ

Στους πιο πολλούς τύπους εγκατάστασης οι μετανάστες εργάστηκαν ως ανειδίκευτοι εργάτες σε βιομηχανίες, ορυχεία και σιδηροδρόμους. Εντάχθηκαν δηλαδή αρχικά στην εργατική τάξη. Άλλοι έγιναν πλανόδιοι. Λίγοι ήταν εκείνοι που κατάφεραν να δημιουργήσουν δικές τους μικροεπιχειρήσεις – εστιατόρια, καφενεία, μπακάλικά, μικρά ξενοδοχεία κλπ.- όπου συχνά εργαζόταν όλη η οικογένεια με σκληρά ωράρια.

Η είσοδος στον κόσμο των μικροεπιχειρήσεων ήταν καρπός μακρόχρονης σκληρής δουλειάς και μιας ζωής γεμάτη στερήσεις. Κάποιοι νέοι, παιδιά μεταναστών κατάφεραν να ξεφύγουν και να ακολουθήσουν το δρόμο της επαγγελματικής κατάρτισης και μόρφωσης.

Την εποχή που ολόκληρα χωριά ερημώνονταν που οι κάτοικοί τους από 18-40 χρονών έπαιρναν τον δρόμο της ξενιτιάς τότε που οι Ευρωπαίοι τους αναγνώριζαν τον τίτλο της (υπό ανάπτυξη) οι πιο επίσημοι παράγοντες της πολιτικής ζωής στους προεκλογικούς αγώνες τους χαρακτήριζαν οι μεν συντηρητικοί σαν «ευλογία θεού» οι δε φιλελεύθεροι σαν «κατάρα θεού».

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΤΟΥΣ

	Τούρκοι	Ιταλοί	Ισπανοί	Έλληνες
Ψώνια	48	21	14	16
Έστιατόρια	21	13	28	22
Χορευτικά κέντρα	10	17	14	9
Άθλητισμός	11	4	2	2
Μαθήματα γλώσσας	3	3	2	0
Οίκοι άνοχης	4	1	2	1
Συμπληρωματική εργασία	2	0	2	0
Ραδιόφωνο	55	16	30	21
Τηλεόραση	33	25	40	26
Διάβασμα	45	16	29	13
Κινηματογράφος	26	31	19	12
Εκκλησία	10	8	17	4
Σταθμός	10	5	9	2

Τα δεδομένα σε ποσοστά. Έρευνα στην Κολωνία.

Πηγή: Leben als Gastarbeiter.

Έπί 400 ερωτηθέντων Έλλήνων στις πόλεις
Μόναχο, Στουτγάρδη και Φρανκφούρτη

Συμπληρωματική εργασία	65
Έστιατόρια, χορευτικά κέντρα	78
Επισκέψεις	181
Άθλητισμός (ποδόσφαιρο)	35
Μαθήματα γερμανικής γλώσσας	3
Εκκλησία	16
Θέατρο	0
Κινηματογράφος (γερμανικές ταινίες)	12
Κινηματογράφος (έλληνικές ταινίες)	52
Σιδηροδρομικός σταθμός	11
Συμμετοχή σε οργανώσεις (εκτός συνδικάτων)	4
Ραδιόφωνο (έλληνόφωνες εκπομπές)	212
Τηλεόραση	70
Διάβασμα (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες)	60
Κατασκευές στο σπίτι ή καλλιέργεια κήπων	5

Σημ.: Τα δεδομένα σε απόλυτους αριθμούς.

Το τραγικότερο νούμερο της μεταναστευτικής στατιστικής:
Ειδικευμένοι Έλληνες εργάτες 7% του συνόλου τους.

γ. Ξ.Ματρουράνης Έλληνες εργάτες στη Γερμανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

(ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ)

Η μετανάστευση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που δημιουργήθηκε κάτω από την οικονομική πίεση, την ανεργία, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των χωρών της προέλευσης των μεταναστών και τη μικρή βιομηχανική ανάπτυξη. Τα πρώτα χρόνια όλοι σχεδόν οι μετανάστες πίστευαν ότι η παραμονή τους στο εξωτερικό θα ήταν προσωρινή, κατέβαλλαν λοιπόν προσπάθειες να διατηρήσουν την ταυτότητά τους οι ίδιοι και κυρίως τα παιδιά τους. Με τον χρόνο όμως επήλθαν τεράστιες μεταβολές στην ταυτότητα των ιδίων και των απογόνων τους.

7.1 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

¹³Για τις χώρες προέλευσης η μετανάστευση παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα. Ο πληθυσμός αυτών των χωρών ανακουφίζεται σημαντικά με τη μετανάστευση, το κράτος απαλλάσσεται από τις παροχές και τα επιδόματα και οι μετανάστες που παλαιότερα θεωρούνταν επιβραδυντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας τους, μεταβάλλονται τώρα με συνάλλαγμα και με τα εμβάσματα σε αιμοδότες αυτής της ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό όμως δεν μπόρεσε να κτυπήσει τα αίτια της μετανάστευσης διότι οι επενδύσεις των μεταναστών δεν ήταν παραγωγικές ώστε να συμβάλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Μόνο κάποιοι αγρότες μετανάστες έμειναν πιστοί στη γη, στον τόπο και στο επάγγελμά τους και αγόρασαν γη και κατάλληλα μηχανήματα για να την καλλιεργούν. Πολλές φορές ειδικεύονται σε διάφορους τομείς και είτε μεταφέρουν στη νέα χώρα διαμονής τους τον πολιτισμό της πατρίδας τους, είτε παίρνουν το δικό της πολιτισμό, ενώ αφήνουν στους ομοεθνείς τους περισσότερο χώρο στην γενέτειρά τους.

13. Εγκυκλοπαίδεια 'Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα' Θέμα Μετανάστευση

Το έτος 1969 οι Έλληνες εργάτες στη Γερμανία έστειλαν στην Ελλάδα συνάλλαγμα ύψους 400 εκατομμυρίων μάρκων. Το 1970 το συνάλλαγμα από την Γερμανία έφτασε στα 550 εκατομμύρια και το 1971 στα 600 εκατομμύρια μάρκα. Από το 1973 τα εμβάσματα των μεταναστών ξεπερνούν το ένα δισεκατομμύριο μάρκα το χρόνο.

γ. Ξ Ματζουράνης. Έλληνες εργάτες στη Γερμανία.

7.2 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.

Από την άλλη πλευρά όμως η γενέτειρα χάνει το εργατικό δυναμικό της. Μένει πίσω ένας πληθυσμός μειωμένης οικονομικής απόδοσης) γέροι, παιδιά, ανάπηροι κλπ.). Αυτό γίνεται και από το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες του προορισμού θέτουν όριο ηλικίας.

Η χώρα προέλευσης επιβαρύνθηκε με την ανατροφή και την εκπαίδευση των νεαρών ατόμων τα οποία μετέπειτα εκμεταλλεύτηκε η χώρα υποδοχής η οποία τίποτε έως τότε δεν είχε προσφέρει σε αυτά τα άτομα. Πολλές επαρχιακές κυρίως περιοχές ερημώνονται και αυτό έχει σαν συνέπεια τη μείωση της παραγωγής και στασιμότητα στην αγορά εργασίας. Στασιμότητα επίσης και στα έργα υποδομής. Η αμυντική ικανότητα της χώρας προέλευσης μειώνεται ενώ οι μετανάστες απασχολούνται κατά το πλείστον σε παραγωγικούς τομείς που ευνοούν ενδεχομένως έναν ανταγωνιστή ή μελλοντικό εχθρό.

Το ασφαλιστικό σύστημα της χώρας και οι κοινωνικές παροχές εξασθενούν λόγω της μείωσης των παραγωγικών δυνάμεων και κατά συνέπεια των κοινωνικών εισφορών.

7.3 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.

Όσο για τις χώρες υποδοχής των μεταναστών, η μετανάστευση δημιουργεί ορισμένα μειονεκτήματα όπως αύξηση του πληθυσμού τους, αλλαγή της κοινωνικής δομής, εθνολογικές αλλοιώσεις, δημιουργία μειονοτήτων, επιβάρυνση του εκπαιδευτικού τους συστήματος και εντάσεις μεταξύ εντοπίων και ξένων γονέων. Επίσης ανεργία σε βάρος των ντόπιων που έχει σαν συνέπεια διαταραχές της κοινωνικής ειρήνης (εχθρότητας κατά των ξένων, ρατσιστικές τάσεις κλπ.).

7.4 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.

Ουσιαστικά όμως βρίσκεται ωφελημένη η χώρα υποδοχής, άλλωστε αν δεν ήταν ωφελημένη δεν θα είχαν επιτρέψει την εγκατάσταση των μεταναστών. Οι ξένοι εργαζόμενοι συμβάλλουν αποφασιστικά στο γερμανικό οικονομικό θαύμα. Μεγάλη εισροή υγιούς εργατικού δυναμικού, εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πόρων της χώρας, αύξηση της αναλογίας ενεργού πληθυσμού και επιμιξία του ντόπιου με νέα άτομα.

Διαφέρουν όμως οι νεώτερες αντιλήψεις σχετικά με την μετανάστευση. Η μετανάστευση είναι μία διέξοδος για τα μεγαλύτερα τμήματα ενός πληθυσμού, τα οποία δεν μπορούν να απορροφηθούν από την υπάρχουσα οικονομική κατάσταση της χώρας τους. Νεότεροι οικονομολόγοι παρεμβάλουν την ορθολογική κατανομή του πληθυσμού με την κυκλοφορία του αίματος στον ανθρώπινο οργανισμό. Έτσι λοιπόν με την μετανάστευση πραγματοποιείται επικοινωνία των λαών, ανάπτυξη του πολιτισμού, παγίωση της διεθνούς ειρήνης και μείωση των επεκτατικών διαθέσεων. Όλα αυτά όμως επιτυγχάνονται μόνο με την ορθολογική οργάνωση της μετανάστευσης και τον προγραμματισμό.

7.5 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ¹⁴

Οι μετανάστες ενσαρκώνουν την εμπειρία της μετανάστευσης και διαμορφώνονται από την εμπειρία αυτή. Ο μετανάστης κινείται μεταξύ δύο διαφορετικών κόσμων που όσο περισσότερες διαφορές έχουν ως προς το επίπεδο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, πολιτισμικής παράδοσης κλπ. τόσο πιο υπεράνθρωπη η προσπάθεια που απαιτείται για την συμμετοχή του συγχρόνως και στις δύο αυτές κοινωνίες. Ο μετανάστης βιώνει ένα πολιτισμικό σοκ και δοκιμάζεται κάτω από συνθήκες ουσιαστικής παγίδευσης ανάμεσα σε δύο πολιτισμούς. Έτσι λοιπόν διαμορφώνεται σε άτομο προβληματικό ενώ η οικογένειά του καθίσταται ομάδα περιθωριακή, δυσλειτουργική, νοσηρή με παθολογικές εκδηλώσεις.

Η ανασφάλεια που τον κυριαρχεί και η προσπάθεια υπέρβασής της οφείλεται στην αβεβαιότητα που διακατέχεται για το μέλλον.

Θα μείνει ο μετανάστης στη χώρα υποδοχής θα γυρίσει στην πατρίδα; Πότε θα γυρίσει;

Όταν όλα αυτά τα ερωτήματα σταματήσουν τότε θα σταματήσει η ανασφάλεια αυτή που τον διακατέχει αλλά τότε πλέον δεν θα υπάρχει ούτε μετανάστης.

14. Μιχάλης Δαμανάκης Μετανάστευση & Εκπαίδευση σελ. 114

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έφτασε τώρα, νομίζω η στιγμή για λίγες συμπερασματικές παρατηρήσεις που σκοπό τους έχουν να διατυπώσουν πάνω στο βάθρο προσωπικών μου εκτιμήσεων ορισμένες προβλέψεις για το πώς θα εξελιχθεί στην πράξη το θέμα «μετανάστευση».

Η αποχώρηση των μεταναστών από τις χώρες υποδοχής τους δεν νομίζω ότι θα είναι ολοκληρωτική. Αυτό σημαίνει ότι η μετανάστευση δεν θα σταματήσει τελείως.

Το φαινόμενο της τόσο γρήγορης και σε απεριόριστο βαθμό αύξησης μεταναστών δεν θα επαναληφθεί. Βέβαια λόγω του περάσματος στη φάση της πολυεθνικότητας μετανάστες πάντα θα υπάρχουν. Όμως με άλλη μορφή – όχι σαν φτηνή εργατική δύναμη – κατά το πλείστο. Δυνατότητες απασχόλησης ξένων εργατών στις δυτικές χώρες της Ευρώπης πάντα θα υπάρχουν. Από την πλευρά αναγκών λειτουργίας του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος αναπτυγμένης ή αναπτυσσόμενης χώρας αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο. Η ύπαρξη των μεν είναι απαραίτητη για την διαιώνιση των Δε. Θα αποφευχθούν λοιπόν οπωσδήποτε οι απότομες ενέργειες απέναντι στους ξένους εργάτες – που από την άλλη μεριά – δεν πρόκειται ποτέ να χάσουν μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος, ένα μέρος της χρησιμότητάς τους.

Και τελικά η μετανάστευση δεν αποτελεί λύση για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Αντίθετα φέρνει προβλήματα στην οικονομία και περιορίζει αναπτυξιακές δυνατότητες της χώρας προέλευσης.

Οι μετανάστες δεν θέλουν μετά από χρόνια να επιστρέψουν στη χώρα τους γιατί ξέρουν πολύ καλά τι θα συναντήσουν. Φτώχεια, μιζέρια, ανεργία. Και αν επιστρέψουν δεν είναι τόσο αρκετά εκπαιδευμένοι ώστε να εργαστούν σαν τεχνικά στελέχη στις διάφορες βιομηχανίες και να δώσουν δύναμη για βιομηχανική ανάπτυξη.

Άφησαν την πατρίδα τους και όσοι επιστρέφουν, επιστρέφουν με τις ίδιες προϋποθέσεις που ξεκίνησαν. Για όλους η νέα ζωή ήταν ένας σεισμός. Προσπαθούν να αμυνθούν, δεν μπορούν, απέναντι σε ποιόν και πως; Επιχειρούν να συνηθίσουν στη ιδέα των δονήσεων. Υπομένουν δεν συνηθίζουν. Ρωτήθηκαν οι Έλληνες και η απάντησή του είναι για όλους. Κανείς τους δεν ήθελε να γίνει μετανάστης. Κανένας τους δεν ήθελε να

εγκαταλείπει 300 μέρες το χρόνο τον ήλιο για να ζήσει 300 μέρες το χρόνο συννεφιά.

Από τα τέλη του 1970 διάφορα υπουργεία λαμβάνουν μέτρα για την Παλιννόστηση (Παιδείας, Προεδρίας, Εργασίας, Εξωτερικών, Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού).

Οι χώρες που παραδοσιακά πια εφοδιάζουν με εργατικά χέρια την Γερμανία, η Τουρκία, η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία άρχισαν να ενδιαφέρονται για την επιστροφή ενός μέρους τουλάχιστον των μεταναστών τους, έστω και αν κινδυνεύουν να στερηθούν το πολύτιμο μεταναστευτικό συνάλλαγμα.

Το ποσοστό των μεταναστών που σκέπτονται να επιστρέψουν δηλώνουν σε ερωτήσεις για τις προοπτικές τους τα 80% επί του συνόλου των ερωτήσεων ότι θέλουν να επιστρέψουν στην Ελλάδα με την διευκρίνιση όμως ότι βασική προϋπόθεση θέλουν να είναι η εξασφάλιση μόνιμης δουλειάς και ανάλογης αμοιβής με αυτή που έχουν στη Γερμανία. Ιδιαίτερα επισημαίνουν τα προβλήματα κατοικίας το επίπεδο κοινωνικών ασφαλίσεων και της περίθαλψης, καθώς και των πολύ χαμηλών συντάξεων.

Όσο μάλιστα πληροφορούνται τις αποτυχίες των συμπατριωτών τους που αφού επιχείρησαν για ένα διάστημα στην ιδιαίτερη πατρίδα του να στήσει μια ελεύθερη δουλειά και έχασε ένα σημαντικό κεφάλαιο και επιστρέφει πάλι στη Γερμανία, τόσο οι αποφάσεις τους για επιστροφή δεν υλοποιούνται. Η επιστροφή τους δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με κανένα είδους επίκληση στο πατριωτισμό τους αλλά μόνο με την άρση ουσιαστικών αιτιών που επέβαλαν τη φυγή τους. Όσο πιο γρήγορα η Ελλάδα σαν χώρα υποδοχής καλλιεργήσει βάλει σε λειτουργία τις απαραίτητες διαφοροποιήσεις, τόσο δυνατότερος θα είναι ο επαναπατρισμός ενός σημαντικού κεφαλαίου, του σημαντικότερου ίσως που διαθέτει η σύγχρονη Ελλάδα.

Το τελικό συμπέρασμα για μένα είναι: Πολύς πόνος και δυστυχία συνοδεύει τον άνθρωπο που αναγκάζεται να μεταναστεύσει.

Πάντα πρώτοι στους αγώνες για την Δημοκρατία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την παρουσίαση που έγινε στα προηγούμενα είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς ότι αναφέρθηκα στη νεωτερική μετανάστευση που δεν έγινε για λόγους πολιτικούς αλλά μόνο για οικονομικούς ή κοινωνικούς. Σ' αυτή τη μετανάστευση που διήρκεσε ως το τέλος του 1980. Υπάρχει βέβαια και η άλλη μετανάστευση που ξένοι διαφορετικών φυλών, χρώματος, θρησκείας και εθνοτυπικής ταυτότητας εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας σε υπολογίσιμα μεγέθη.

Ήταν εντυπωσιακή η εγκατάσταση από χώρες της Ευρώπης, της Αφρικής, των Η.Π.Α., καθώς επίσης από Φιλιππίνες, Ινδία, Αιθιοπία, Πακιστάν, Βιετνάμ, ανθρώπων που δεν τους συνέδεε προηγουμένως τίποτα με την χώρα μας. Είναι και από ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο της μετανάστευσης όπως επίσης και η υπερπόντια μετανάστευση πριν από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο που τα μεγάλα μεταναστευτικά κύματα κατευθύνθηκαν από την Ελλάδα προς τις υπερπόντιες χώρες (Αμερική, Αυστραλία, Καναδά). Άλλα αίτια, άλλες επιπτώσεις, ξεχωριστά κεφάλαια στην ιστορία της μετανάστευσης, για τα οποία δεν ασχολήθηκα λόγω περιορισμένου χρόνου.

Είναι προαιώνια λοιπόν η ροπή του Έλληνα ν' απλώνει τις ρίζες του σ' όλο τον κόσμο, πολύ παλιά ως άποικος και από το 19^ο αιώνα ως μετανάστης.

Τελειώνοντας αναφέρομαι σε μια εκτενέστερη βιβλιογραφία της οποίας τα συμπεράσματα παρουσιάζω έπειτα από αρκετό χρόνο μελέτης και διατριβής πάνω σ' αυτή. Οι παραπομπές που σημειώθηκαν δεν είναι από όλη τη βιβλιογραφία που μελέτησα, αλλά και όσα αναφέρω στη βιβλιογραφία με χρησίμευσαν για όλη την εργασία μου.

Το πρώτο χρόνο ο μισθός του μετανάστη βρίσκεται στα κατώτατα όρια των συλλογικών συμβάσεων – κάποτε κάτω από αυτά. Το πρώτο συμβόλαιο που υπέγραψε ήταν 3 μάρκα την ώρα. Δεν ήξερε τι σημαίνουν αυτά. Έμεινε ευχαριστημένος όταν τα μετέφραζε σε δραχμές. Δεν ήξερε για τις συνθήκες ζωής στην Γερμανία και τα έξοδα που απαιτούνται. Αλλά ακόμη και αν γνώριζε, δεν θα μπορούσε να κάνει διαφορετικά.

Μετά το δεύτερο χρόνο ψάχνουν για καλλίτερες συνθήκες εργασίας και τις βρίσκουν ακόμα και στο ίδιο εργοστάσιο αφού έχουν πια προσαρμοστεί στο ρυθμό της δουλειάς και στις απαιτήσεις των γερμανικών εργοστασίων. Είναι βιομηχανικοί εργάτες αλλά πάντα με την ταμπέλα που τους βάζουν από

την αρχή «βοηθητικούς ή ανειδίκευτους». Αυτή βέβαια η ταμπέλα τους ακολουθεί πάντα. Οι Γερμανοί πολύ συχνά τους ειρωνεύονται για τον τρόπο ζωής τους και την ψυχαγωγία τους καθώς επίσης και για το πάθος τους για οικονομίες. Δεν ξέρουν ότι οι ξένοι ήρθαν στη Γερμανία για να εξοικονομήσουν με κάθε τρόπο χρήματα όχι απλώς για να ζήσουν. Ένα μεγάλο ποσό από το μηνιαίο εισόδημα ταχυδρομείται αμέσως στην πατρίδα. Για την γυναίκα τους και τα παιδιά τους όταν δεν τα έχουν κοντά τους ή και για την φύλαξη των παιδιών τους από συγγενικά άτομα.

Από τα τέλη του 1970 διάφορα υπουργεία λαμβάνουν μέτρα για την Παλιννόστηση (Παιδείας, Προεδρίας, Εργασίας, Εξωτερικών, Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού).

Οι χώρες που παραδοσιακά πια εφοδιάζουν με εργατικά χέρια την Γερμανία, η Τουρκία, η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία άρχισαν να ενδιαφέρονται για την επιστροφή ενός μέρους τουλάχιστον των μεταναστών τους, έστω και αν κινδυνεύουν να στερηθούν το πολύτιμο μεταναστευτικό συνάλλαγμα.

Το ποσοστό των μεταναστών που σκέπτονται να επιστρέψουν δηλώνουν σε ερωτήσεις για τις προοπτικές τους τα 80% επί του συνόλου των ερωτήσεων ότι θέλουν να επιστρέψουν στην Ελλάδα με την διευκρίνιση όμως ότι βασική προϋπόθεση θέλουν να είναι η εξασφάλιση μόνιμης δουλειάς και ανάλογης αμοιβής με αυτή που έχουν στη Γερμανία. Ιδιαίτερα επισημαίνουν τα προβλήματα κατοικίας το επίπεδο κοινωνικών ασφαλίσεων και της περίθαλψης, καθώς και των πολύ χαμηλών συντάξεων.

Όσο μάλιστα πληροφορούνται τις αποτυχίες των συμπατριωτών τους που αφού επιχείρησαν για ένα διάστημα στην ιδιαίτερη πατρίδα του να στήσει μια ελεύθερη δουλειά και έχασε ένα σημαντικό κεφάλαιο και επιστρέφει πάλι στη Γερμανία, τόσο οι αποφάσεις τους για επιστροφή δεν υλοποιούνται. Η επιστροφή τους δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με κανένα είδους επίκληση στο πατριωτισμό τους αλλά μόνο με την άρση ουσιαστικών αιτιών που επέβαλαν τη φυγή τους. Όσο πιο γρήγορα η Ελλάδα σαν χώρα υποδοχής καλλιεργήσει βάλει σε λειτουργία τις απαραίτητες διαφοροποιήσεις, τόσο δυνατότερος θα είναι ο επαναπατρισμός ενός σημαντικού κεφαλαίου, του σημαντικότερου ίσως που διαθέτει η σύγχρονη Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΕΣ

- 1.- Ασχολούμενοι στη Δυτική Γερμανία ξένοι εργάτες (σε χιλιάδες)
- 2.-ΕΛΛΑΣ: Μέσα ετήσια ποσοστά μεταβολών 1961-1969 σε % του πληθυσμού του 1961
- 3.- Έλληνες μετανάστες κατά χώρες προορισμού
(1955-1967)σελ. 37 Ματζουράνης Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία.
- 4.- Μετανάστες από την Ελλάδα κατά φύλο, 1955-1977
- 5.- Η Ευαγγελική Εκκλησία έχει υπηρεσίες με κοινωνικούς λειτουργούς για Έλληνες στις πόλεις σελ. 248
- 6.- Ετήσιος ρυθμός αύξησης των Ελλήνων μεταναστών στη δυτική Γερμανία
Βιβλίο Ματζουράνης γ. Ζ. Έλληνες εργάτες στη Γερμανία σελ. 50.
- 7.- Κατανομή των Ελλήνων μεταναστών κατά βιομηχανικούς κλάδους
Μερικές συγκρίσεις. Βιβλίο γ. Ζ. Έλληνες εργάτες στη Γερμανία σελ. 100-101.
- 8.- Εκατοστιαία κατανομή μεταναστών στα γεωγραφικά διαμερίσματα
προέλευσης ή κατά χώρα προορισμού 1962
(Πηγή Β.Kayser, Geographic Humaine de la Grece, Paris PUF 1964 σελ 132.
- 9.- Πίνακας 136 σελ.
- 10.- Πίνακας Απασχολήσεως των μεταναστών στον ελεύθερο χρόνο τους
σελ. 161. Βιβλίο Ματζουράνη γ. Ζ. Έλληνες εργάτες στη Γερμανία.
- 11.-Λόγοι της μετανάστευσης (άνδρες)
Δαμανάκης Μ. Μετανάστευση και εκπ/ση σελ.35
- 12.-Εξέλιξη Ελλήνων εργατών προς την ΟΔΓ (1958-1973)
Μιχάλης Δαμανάκης σελ. 37.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- 1.-“Δομή” Τόμος 10 σελ. 276, 277,278.
- 2.-“Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα” τόμος 42 σελ. 11,12.

3. Διονυσίου Μην. «Εισαγωγή στη μεσαιωνική Ελλάδα»
4. Νότα - Ράικ Πάριση-Πάουλου «Προβλήματα μεσαιωνικής κοινωνίας» ΑΘΗΝΑ 1982
5. Κωνσταντίνος Κ. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ ΕΚΚΕ 1994
6. Κωνσταντίνος Κ. «Ελληνες εργάτες στη Γερμανία» (Εισαγωγή στην Ελλάδα) ΑΘΗΝΑ Οικονομία 1974
7. Κωνσταντίνος Κ. Ζ. «Είς της μεσαιωνικής Ελλάδας» 1977
8. Μανώλης Α. Μ. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ Οικονομία 1991
9. Νικολάου Ν. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ Οικονομία 1974
10. Νικολάου Ν. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ Οικονομία 1974
11. Παπαδόπουλος Α. Γ. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ 1989 Χρυσόστομο Παπαδόπουλο «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ ΕΚΚΕ 1990
12. Παπαδόπουλος Ν. «Εισαγωγή στην μεσαιωνική Ελλάδα» ΑΘΗΝΑ ΕΚΚΕ 1990
13. Ράικ Πάουλου
14. Σελήνη της ΕΡΤ «ΕΙΣΑΓΩΓΗ»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο» «Νεφέλη» σελ. 344 Βεντούρα Λίνα (καθηγήτριας Σύγχρονης Ιστορίας Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
2. Γ.ΓΑΕ « Ο Ελληνισμός στις χώρες της Ε.Ε. Έκδοση Υπουργείου Εσωτερικών.
3. Δαμανάκης Μιχ. «Μετανάστευση και εκπαίδευση»Guteberg.
4. Ήρα – Εκμε Παυλοπούλου «Προβλήματα μετανάστευσης-Παλιννόστησης» ΑΘΗΝΑ 1986.
5. Κασιμάτη Κ. «Μετανάστευση-Παλιννόστηση» Η προβληματική της δεύτερης γενιάς ΑΘΗΝΑ ΕΚΚΕ 1984.
6. Μαντζουράνης γ. Ξ «Έλληνες εργάτες στη Γερμανία» (Γκασταρμπάιτερ) ΑΘΗΝΑ Gutenberg 1974.
7. Μαντζουράνης γ. Ζ. «Μας λένε γκασταρμπάιτερ» Θεμέλιο 1977.
8. Μουσούρου Λ. Μ. «μετανάστευση ή μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη» ΑΘΗΝΑ Gutenberg 1991.
9. Νικολινάκος Μ. Καπιταλισμός ή μετανάστευση. Πολιτική οικονομία του προβλήματος των ξένων εργατών στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. ΑΘΗΝΑ Παπαζήση 1974.
10. Νικολινάκος Μ. «Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα»ΑΘΗΝΑ Κάλβος 1974.
11. Παγκάκης Λ. Γρ. «Στοιχεία Μεθοδολογίας Επιστημονικής έρευνας» ΑΘΗΝΑ 1999 Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο «Τμήμα Οικ. Οικονομίας»
12. Πατινιώτης Ν. «Εξάρτηση ή μετανάστευση. Η περίπτωση της Ελλάδας»ΑΘΗΝΑ ΕΚΚΕ 1990.
13. Ρήγα Εμπειρίες.
14. Εκπομπή της ΕΡΤ 3 «ΝΟΣΤΟΣ»

ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

1. Οι δρόμοι της μεγάλης φυγής των Ελλήνων (άρθρο της Λίνας Βεντούρα Εφημερίδα το Βήμα 19.2.99)
2. Μετανάστευση στη μεταπολεμική Βορειοδυτική Ευρώπη (άρθρο της Λίνα Βεντούρα Εφημερίδα Ελευθεροτυπία 23.7.99).
3. Ιστορίες της μετανάστευσης στον 20ο αιώνα (άρθρο του Βαγγέλη Καραμανωλάκη. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία 23.7.99).
4. Οι γειτονιές της ξένης χώρας (άρθρο της Ιωάννας Λαλιώτου. Ιστορικός που διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Ν. Υόρκης. Εφημερίδα το Βήμα 19.12.99).
5. Οι μεταναστευτικοί δρόμοι της οικονομικής ανάπτυξης (άρθρο της Άννα Μαχαίρα. Εφημερίδα το Βήμα 23.7.99).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

*ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ
40 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Κ. ΓΡΗΓ. ΠΑΓΚΑΚΗΣ

Επιμέλεια-Παρουσίαση
ΝΤΑΜΠΩΣΗ-ΜΠΑΤΗ ΦΑΝΗ
ΠΑΛΛΙΔΟΥ-ΣΤΑΜΑΤΗ
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ
ΚΑΒΑΛΑ
Φεβρουάριος 2000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ	4
— Εισαγωγή	5
— Αίτια της Παλιννόστησης	6
— Οικονομική κρίση στις χώρες υποδοχής και επικρατούσες συνθήκες στον Ελληνικό χώρο.	10
— Χαρακτηριστικά των παλιννοστούντων	12
— Παλιννόστηση από χώρες της Δυτικής Ευρώπης	16
 ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	 23
— Οικονομικές επιπτώσεις της Παλιννόστησης	24
• στην αγορά εργασίας	
• στον ενεργό πληθυσμό	
• στην κατανάλωση αγαθών	
— Κοινωνικές επιπτώσεις της Παλιννόστησης για το Ελληνικό κράτος και επανένταξη των παλιννοστούντων στις Ελληνικές συνθήκες ζωής	27
 ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ	 34
— Πολιτισμική και ψυχολογική επανένταξη	35
— Ένταξη των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα	39
— Στατιστικά στοιχεία και δημογραφικές συνέπειες της Παλιννόστησης	44
 ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ	 52
— Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική ως προς την Παλιννόστηση	53 55
— Η ανάγκη μιας νέας πολιτικής	57
— Συμπεράσματα	59
— Πίνακες	61
— Βιβλιογραφία	

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

“Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ”

Παλιέ μου φίλε τί γυρεύεις
 χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
 με εικόνες που έχεις αναθρέψει
 κάτω από ξένους ουρανούς
 μακριά απ’ τον τόπο τον δικό σου

Γερεύω τον παλιό μου κήπο
 τα δέντρα μού έρχονται ως τη μέση
 κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια
 κι όμας σαν ήμουνα παιδί
 έπαιζα πάνω στο χορτάρι
 κάτω απ’ τους, μεγάλους ίσκιους
 κι έτρεχα πάνω σε πλαγιές ώρα πολλή λαχανιασμένος...

Γυρεύω το παλιό μου σπίτι
 με τ’ απηλά τα παραθύρια
 σκοτεινιασμένα απ’ τον κισσό
 γυρεύω την αρχαία κολόνα
 που κοίταζε ο θαλασσινός.
 Πως θες να μπω σ’ αυτή τη στάνη
 οι στέγες μου έρχονται ως τους ώμους
 κι όσο μακριά και να κοιτάζω
 βλέπω γονατιστούς ανθρώπους
 λες κάνουνε την προσευχή τους....

Παλιέ μου φίλε συλλογίσου
 σιγά σιγά θα συνηθίσεις
 η νοσταλγία σου έχει πλάσει
 μια χώρα ανύπαρκτη με νόμους
 έξω απ’ τη γη και απ’ τους ανθρώπους.

Πια δεν ακούω τσιμουδιά
 βούλιαξε κι ο στερνός μου φίλος
 παράξενο πως χαμηλώνουν
 όλα τριγύρω κάθε τόσο
 εδώ διαβαίνουν και θερίζουν
 χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα

Γ. Σεφέρης Αθήνα Άνοιξη ’38

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ

- Αίτια της Παλιννόστησης
- Οικονομική κρίση στις χώρες υποδοχής και επικρατούσες συνθήκες στον ελληνικό χώρο
- Παλιννόστηση από χώρες της Δυτ. Ευρώπης

Σύμφωνα με την Παλιννόστηση

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία ασχολείται με το επίκαιρο αλλά και διαχρονικό πρόβλημα της Παλιννόστησης.

Είναι μια προσπάθεια προσέγγισης των λόγων που οδηγούν τον μετανάστη στον επαναπατρισμό σε συνάρτηση με ό,τι προκύπτει από την απόφασή του αυτή.

Αίτια της Παλιννόστησης

Για να γίνουν πιο κατανοητά τα αίτια της Παλιννόστησης θα πρέπει να τα δούμε σε συσχετισμό με τα αίτια που οδήγησαν στη μετανάστευση.

Κατά το δημοσιογράφο Ν.Πολύζο τα αίτια της Ελληνικής μετανάστευσης ήταν ουσιαστικά οικονομικά και εντοπίζονται στο διαφορετικό στάδιο της βιομηχανικής ανάπτυξης των χωρών προέλευσης και υποδοχής.¹

Οι σπουδαιότεροι και όχι μόνο οικονομικοί λόγοι ήταν:

- Έλλειψη καλλιεργήσιμης γης. Μικρό μέγεθος γεωργικών κλήρων.
- Ανεργία - Υποαπασχόληση - Χαμηλά ημερομίσθια.
- Ανισότητες μεταξύ περιφέρειας και αστικών κέντρων.
- Η ίδια η μετανάστευση και τα καταναλώτικα πρότυπα που οδήγησαν τόσο σε εσωτερική όσο και σε εξωτερική μετανάστευση.
- Οι οικονομικοί παράγοντες έλξης των χωρών υποδοχής.
- Πολιτικά γεγονότα (οι πιέσεις εναντίον των αριστερών μετά το 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο, η λήξη του εμφυλίου, οι δύο δικτατορίες).
- Ζήτηση ειδικευμένου εργατικού δυναμικού στις χώρες της Μ. Ανατολής και Β. Αφρικής.
- Δυνατότητα άσκησης ορισμένων ελεύθερων επαγγελμάτων στις χώρες της Ε.Ε. σε συνδυασμό και με την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων.
- Οικογενειακοί λόγοι (συγκέντρωση οικογένειας στο εξωτερικό - 7,2% - σε 500 μετανάστες 36 άτομα έδωσαν αυτό το λόγο).
- Κίνητρο: η υγεία. Μεταναστεύουν τα ανθεκτικότερα και υγιέστερα άτομα.

¹ ΓΓΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού". Τόμος Β' Αθήνα - 1992 σελ. 16.

- Οι σπουδές και η ανατροφή των παιδιών.
- Η απογοήτευση από τη ζωή της υπαίθρου.
- Η έλλειψη ευκαιριών ψυχαγωγίας.
- Η τάση για περιπέτεια.
- Η προίκα και άλλοι ατομικοί παράγοντες.

Στόχος της μετανάστευσης ήταν η αποταμίευση χρημάτων είτε για εκπαίδευση των παιδιών, είτε για την προικοδότηση των κοριτσιών ή και κυρίως για την κατασκευή καινούριου σπιτιού.

Το φαινόμενο της Παλιννόστησης οφείλεται είτε στην κρίση των βιομηχανικών χωρών της Δυτ. Ευρώπης, είτε στο γεγονός ότι στην Ελλάδα ανθεί περισσότερο απ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες η παραοικονομία - κυρίως στη δεκαετία του '80 - δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης και υψηλών σχετικά εισοδημάτων για τους Έλληνες ιδίως αν στο εξωτερικό έχουν αποταμιεύσεις.

Οι σπουδαιότεροι λόγοι Παλιννόστησης ήταν:

- Η οικονομική κρίση.
- Η ανεργία και η υποαπασχόληση στις χώρες υποδοχής.
- Τα μέτρα που έλαβαν αυτές οι χώρες για τον περιορισμό της εισόδου και της απασχόλησης των αλλοδαπών.
- Ενθάρρυνση της Παλιννόστησης.
- Στάση των πολιτών (ρατσισμός).
- Στάση των εργοδοτών και των συνδικάτων.
- Βελτίωση της οικονομίας της Ελλάδας σύμφωνα με ορισμένες μελέτες.
- Δημιουργία κλίματος ψυχολογικής ανασφάλειας που ανάγκαζε τους ξένους να παλιννοστούν με τη θέλησή τους.²
- Περιορισμένες δυνατότητες επαγγελματικής ανέλιξης.
- Άσχημες συνθήκες εργασίας και κατοικίας.

² Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης"
ΑΘΗΝΑ - 1986 σελ. 290.

- Υψηλό κόστος ζωής.
- Περιορισμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες των μεταναστών.

Παράλληλα στη χώρα καταγωγής:

- Βελτίωση των οικονομικών συνθηκών.
- Σταθεροποίηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλειας.
- Ενεργητικά μέτρα για τους Παλιννοστούντες.
- Αναμενόμενη επαγγελματική ανέλιξη.³

Η ανεργία στις χώρες υποδοχής αποτέλεσε λόγο Παλιννόστησης για τους παλιννοστούντες από την Ο.Δ.Γ., το Βέλγιο και τη Σουηδία, ενώ οι παλιννοστούντες από υπερπόντιες χώρες έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στους οικογενειακούς λόγους.⁴

Στο ατομικό επίπεδο έχουμε Παλιννόσταση λόγω αποτυχίας, συντήρησης, ανανέωσης και σύνταξης.

Στην Ελλάδα σημειώθηκε το μεγαλύτερο - σε μέγεθος αριθμού μεταναστών - κύμα επιστροφής σε σύγκριση με τις άλλες νοτιοευρωπαϊκές χώρες. Το αποκορύφωμα ήταν το 1968 πολύ πριν εφαρμοστούν τα μέτρα ενθάρρυνσης της Παλιννόστησης από τις χώρες υποδοχής και χειροτερεύσει η κατάσταση των οικονομιών τους.⁵

Η Παλιννόσταση μπορεί να οφείλεται σε κάποια συγκυρία, μπορεί να είναι αυθόρμητη, οργανωμένη ή σχεδιασμένη.

Το άτομο ωθείται στη μετανάστευση επειδή είναι προβληματική η οικονομική του ένταξη στη χώρα του και αποφασίζει να παλιννοστήσει γιατί είναι προβληματική η κοινωνική του ένταξη στη χώρα υποδοχής.

³ Μιχ. Δαμανάκης "Μετανάστευση & Εκπαίδευση" Gutenberg σελ. 161-162.

⁴ ΓΓΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού". Τόμος Β' Αθήνα - 1992 σελ. 38,39.

⁵ ΓΓΑΕ "Ο ελληνισμός στις χώρες της Ε.Ε.". Έκδοση του Υπουργείου Εξωτερικών. Αθήνα 1995 σελ. 31.

Μια από τις παραπάνω αιτίες μπορεί να υποδηλώνει ενεργή ή μη συμμετοχή της χώρας αποστολής ή και την άσκηση ανάληψης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής πολιτικής που να ωθεί στην τάση για επαναπατρισμό. Μπορεί όμως να δηλώνει και τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν στη χώρα υποδοχής και ευνόησαν τις τάσεις επιστροφής.

Οικονομική κρίση στις χώρες υποδοχής
και επικρατούσες συνθήκες στον Ελληνικό χώρο

Η ενεργειακή και οικονομική κρίση που άρχισε το 1975 ανάγκασε τις βορειοδυτικές χώρες της Ευρώπης να κλείσουν τα σύνορά τους στους ξένους εργάτες (μόνο όσοι είχαν συγγενείς με μόνιμη απασχόληση μπορούσαν να εισέλθουν).

Η επακόλουθη ανεργία κι υποαπασχόληση οδήγησε πολλούς μετανάστες να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσης τους. Έτσι οι χώρες υποδοχής σε περίπτωση κρίσης εξάγουν την ανεργία τους στη χώρα προέλευσης των μεταναστών, με άλλα λόγια η οικονομική κάμψη στις χώρες υποδοχής σημαίνει αύξηση της ανεργίας στη χώρα προέλευσης.

Η ύφεση στις χώρες της Δυτ. Ευρώπης προκάλεσε και την Παλιννόστηση επιστημόνων στην Ελλάδα. Όπως συνέβη π.χ. στη Γαλλία μετά τον περιορισμό στα Γαλλικά Πανεπιστήμια όπου εθίγησαν περισσότερο οι ξένοι επιστήμονες.

Στην καπιταλιστική παραγωγή η θέση των ξένων εργατών είναι κατώτερη από τη θέση των ντόπιων. Η ανεργία τους χτυπά περισσότερο γιατί δεν έχουν ειδίκευση και αντικαθίστανται εύκολα από την αυτοματοποίηση.

Οι περισσότεροι μετανάστες έφθασαν στον προορισμό τους σαν φιλοξενούμενοι εργάτες και θα παρέμεναν όσο αισθάνονταν ότι ήταν καλύτερη η διαθέσιμη δουλειά από τη διαθέσιμη στην Ελλάδα. Αν και αργότερα οικογένειες επανενώθηκαν στη χώρα φιλοξενίας, οι φιλοξενούμενοι εργάτες ποτέ δεν αισθάνθηκαν σαν πολίτες και οι πολιτογραφήσεις ήταν μάλλον η εξαίρεση. Με την επιβράδυνση της ανάπτυξης των οικονομιών της Δυτ. Ευρώπης έπειτα από την πετρελαϊκή κρίση του 1973, οι φιλοξενούμενοι εργάτες σε συνδυασμό και με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στην Ελλάδα "ενθαρρύνθηκαν" να φύγουν.⁶

⁶ Ξανθή Πετρινιώτη. "Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση". Εκδόσεις Οδυσσέας σελ. 47.

Μία από τις σημαντικές αιτίες της κινητικότητας της εργασίας είναι οι διαφορές των επιπέδων ανάπτυξης και των εισοδημάτων των χωρών υποδοχής και προέλευσης μεταναστών. Όταν οι διαφορές αυτές μειώνονται τότε αποδυναμώνεται η μετανάστευση και παλιννοστούν πολλοί απ' όσους έχουν μεταναστεύσει.

Οι μετανάστες "φιλοξενούμενοι εργάτες" (gastarbeiter) συντηρούσαν μια αίσθηση προσωρινότητας στη χώρα υποδοχής. Ταυτόχρονα στην Ελλάδα ανθεί περισσότερο από τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες η παραοικονομία - κυρίως στη δεκαετία του '80 - δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης και υψηλών σχετικά εισοδημάτων για τους Έλληνες ιδίως αν είχαν στο εξωτερικό αποταμιεύσεις.

Ο Ρ. Φακιόλας υποστηρίζει ότι η οικονομική και κοινωνική πρόοδος στην Ελλάδα υπήρξε ταχύτερη από εκείνη στις αναπτυγμένες χώρες της Δυτ. Ευρώπης.

Εκτός από την ανάπτυξη έχουμε την υιοθέτηση μέτρων με σκοπό την κάλυψη σε εργατικά χέρια ή μέτρα περίθαλψης ή διάφορες διευκολύνσεις.

Χαρακτηριστικά των παλιννοστούντων

Η παλιννόστηση δεν επηρεάζει μόνο τη διαμόρφωση του μεγέθους του πληθυσμού αλλά και την κατανομή του κατά φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, περιοχές κ.λπ.

Οι επαναπατριζόμενοι ανήκαν σε διάφορες άσχετες μεταξύ τους ομάδες αποδήμων: φιλοξενούμενους εργάτες από τη Δυτική Ευρώπη, μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς από τις Η.Π.Α., Καναδά, Αυστραλία, πολιτικοί πρόσφυγες, ομογενείς από τη Νότια Ρωσία και την Κεντρική Ασία και μέρος της μειονότητας της Βόρειας Ηπείρου.

Διάρθρωση κατά φύλο: Οι περισσότεροι μετανάστες ήταν άνδρες, γιατί πολλές γυναίκες δε μετανάστευσαν για οικογενειακούς λόγους. Είχαμε πολλές χωλές οικογένειες.

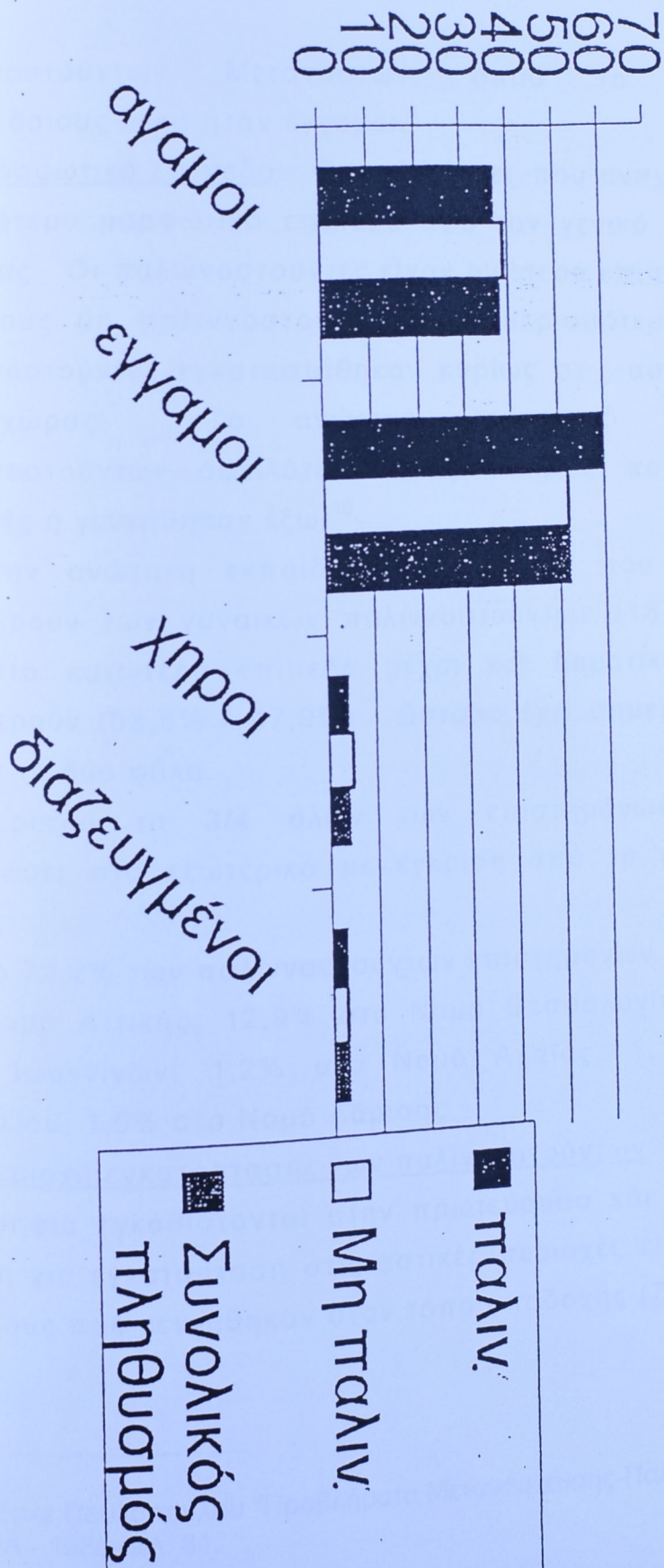
Διάρθρωση κατά ηλικία: Όλο και περισσότερα άτομα κάτω των 16 ετών παλιννοστούν κάθε χρόνο.⁷ 51,8% είναι το ποσοστό των παλιννοστούντων από τους μη παλιννοστούντες (49,0%). Η υπεροχή είναι ιδιαίτερα εμφανής στις ηλικίες 45-64 ετών (52,9%, 47,8%).

Οικογενειακή κατάσταση: Οι παλιννοστούντες έχουν υψηλότερα ποσοστά παντρεμένων από τους μη παλιννοστούντες (59,8% - 51,7%) αλλά και διαζευγμένων (1,6% - 1,0%). Το ποσοστό χηρείας είναι χαμηλότερο στους παλιννοστούντες (3,0%). Οι μετανάστες παντρεύονται, χωρίζουν και χηρεύουν νωρίτερα.⁸ Το ότι οι περισσότεροι παλιννοστούντες είναι παντρεμένοι προκύπτει από την έρευνα για την Παλιννόστηση, όπου το 91,4% σε δείγμα πεντακοσίων παλιννοστούντων ήταν έγγαμοι και από τα στοιχεία του Κέντρου Συμπαράστασης

⁷ Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης" ΑΘΗΝΑ - 1986 σελ. 70, 73, 76, 77.

⁸ ΓΓΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού". Τόμος Β' Αθήνα - 1992 σελ. 60.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Παινιδότες, Μη Παινιδότες, Συνοδικός πληθυσμός κατά Οικογενειακή Κατάσταση

Παλιννοστούντων Μεταναστών, όπου το 72% στους πεντακόσιους δέκα ήταν έγγαμοι.⁹

Μορφωτικό επίπεδο: Οι μετανάστες που αναχώρησαν έχουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τον γενικό πληθυσμό της Ελλάδας. Οι παλιννοστούντες είχαν ανώτερο επίπεδο μόρφωσης από τους μη παλιννοστούντες. Οι περισσότεροι μορφωμένοι παλιννοστούντες εγκαταστάθηκαν κυρίως στις αστικές περιοχές της χώρας. Το ανώτερο μορφωτικό επίπεδο των παλιννοστούντων οφειλόταν στους έλληνες που έφυγαν για σπουδές ή γεννήθηκαν έξω.¹⁰

Στην ανώτατη εκπαίδευση οι άντρες που παλιννοστούν υπερτερούν των γυναικών παλιννοστούντων (18,4% - 10,3%), ενώ στο κατώτερο επίπεδο μέχρι και δημοτικό οι γυναίκες υπερτερούν (53,8% - 47,9%). Ωστόσο έχει σημειωθεί βελτίωση και για τα δύο φύλα.

Περίπου τα 3/4 όλων των επιστημόνων που έχουν σπουδάσει στο εξωτερικό με έγκριση από το ΔΙΚΑΤΣΑ είναι άντρες.

Το 72,2% των παλιννοστούντων επιστημόνων εγκαταστάθηκε στο Νομό Αττικής, 12,9% στο Νομό Θεσσαλονίκης, 1,4% στο Νομό Ιωαννίνων, 1,2% στο Νομό Αχαΐας, 1,1% στο Νομό Ηρακλείου, 1,0% στο Νομό Λάρισας.

Περιοχή εγκατάστασης των παλιννοστούντων: Η συντριπτική πλειοψηφία εγκαθίστανται στην πρωτεύουσα και τη Μακεδονία. Η τάση για εγκατάσταση στις αστικές περιοχές είναι εντονότερη σε αυτούς που γεννήθηκαν στον τόπο υποδοχής (75%).

⁹ Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης"
ΑΘΗΝΑ - 1986 σελ. 81.

¹⁰ ΓΓΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού". Τόμος Β' Αθήνα - 1992 σελ. 80.

Οι παλιννοστούντες που αποδήμησαν από την Ελλάδα εγκαθίστανται κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Αυτά συμβαίνουν λόγω του περιβάλλοντος που μεγάλωσαν οι παλιννοστούντες δεύτερης γενεάς. Επίσης άτομα με μεγαλύτερη διάρκεια διαμονής στο εξωτερικό εγκαθίστανται περισσότερο στις αστικές περιοχές.

Οι νεώτερες ηλικίες εγκαθίστανται στις αστικές περιοχές για μεγαλύτερες ευκαιρίες εργασίας, ενώ οι συνταξιούχοι προτιμούν την επαρχία για το φθηνότερο βίο.

Τους παλιννοστούντες τους διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες:

- α) Αποτελείται από ευκατάστατα, ειδικευμένα, πολύγλωσσα άτομα: Συνταξιούχους, επιχειρηματίες, εισοδηματίες.
- β) Αποτελείται από λιγότερο ευκατάστατα άτομα, ημειδικευμένα.

Ένας άλλος παράγοντας διάκρισης είναι ότι η α' κατηγορία φαίνεται να έχει υψηλότερη παλινδρομική κινητικότητα, ενώ η β' φαίνεται να επαναπατρίζεται οριστικά.¹¹

¹¹ Ξανθή Πετρινιώτη. "Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση". Εκδόσεις Οδυσσέας σελ. 23, 24.

Παλιννόστηση από χώρες της Δυτ. Ευρώπης

Ο μετανάστης συνήθως έχει την πρόθεση να μεταναστεύσει προσωρινά, αλλά η πρόθεση αυτή δεν παραμένει σταθερή. Ο Έλληνας μετανάστης φεύγει για να επανακάμψει περιμένοντας πάντα την κατάλληλη ευκαιρία.

Το μεταναστευτικό ρεύμα που κατευθύνεται στις υπερπόντιες χώρες χαρακτηρίζεται συνήθως από το στοιχείο της μονιμότητας. Αντίθετα η μετανάστευση στις χώρες της Δυτ. Ευρώπης στην αρχή τουλάχιστον ήταν προσωρινή και απέβλεπε στη γρήγηρη αποταμίευση χρημάτων, σε βάρος του βιοτικού επιπέδου του εργαζόμενου μετανάστη, τα οποία προορίζονταν να επενδυθούν στην πατρίδα μετά την επιστροφή. Η προσωρινότητα αυτή ενθαρρύνονταν και από την πολιτική των χωρών υποδοχής και ιδιαίτερα της Δυτ. Γερμανίας, τα συμβόλαια εργασίας ήταν ετήσια, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα αυξομείωσης του ξένου εργατικού δυναμικού, ανάλογα με τις οικονομικές ανάγκες.

Έτσι η μετακίνηση εργατών στη Δυτ. Ευρώπη ήταν από πρόθεση προσωρινή, αλλά κατέληξε να έχει μόνιμο χαρακτήρα.

Στις δεκαετίες του '50, του '60 και του '70 το καθεστώς μετανάστευσης, παραμονής και παλιννόστησης των Ελλήνων ρυθμίζεται με διμερείς συμφωνίες και την εσωτερική νομοθεσία των χωρών υποδοχής. Συμφωνίες υπέγραψε τότε η Ελλάδα με τη Δυτ. Γερμανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ολλανδία. Μάλιστα με τη δέσμευση της Ελληνικής πλευράς στο άρθρο 18 της διμερούς συμφωνίας με τη Γερμανία, δεσμεύεται να δεχτεί πίσω τους μετανάστες χωρίς όρους, όταν και εάν αυτό κρίνονταν απαραίτητο από τη χώρα υποδοχής.

Με την ίδια ανευθυνότητα που η Ελλάδα υπέγραψε τη συμφωνία μετανάστευσης, αντιμετώπισε και την ενδεχόμενη παλιννόστηση.¹²

¹² Ηρα-Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης"
ΑΘΗΝΑ - 1986 σελ. 33, 34, 35.

Η στάση έναντι των μεταναστών γίνεται πιο εχθρική σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Έτσι τα οικονομικά προβλήματα της Ευρώπης στη δεκαετία του '70 οδήγησαν σε προσπάθειες να πεισθούν οι μετανάστες που είχαν ήδη εγκατασταθεί εκεί να επιστρέψουν στις πατρίδες τους, καθιερώνοντας συστήματα κινήτρων για παλιννόστηση (Γαλλία, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία). Συνήθως πρόσφεραν πριμ επιστροφής, επιδότηση για επαγγελματική κατάρτιση στη χώρα επιστροφής, υποστήριξη αναπτυξιακών σχεδίων και ενίσχυση για την ίδρυση επιχειρήσεων. Αλλά τα συστήματα αυτά ή δεν αφορούσαν τους Έλληνες ή απλά όποτε ήταν, γενικά δεν αξιοποιήθηκαν.

Καθώς η ανεργία μεγάλωνε, σκλήρυνε η στάση εναντίον των ξένων. Ειδικά στη Γερμανία έχουν πληθύνει τα κρούσματα επιθετικότητας εναντίον των Ελλήνων. Σε ένα τέτοιο κλίμα πολλοί περισσότεροι είναι αυτοί που σκέφτονται την επιστροφή.¹³ Οι ομογενείς έλληνες πρώτης και δεύτερης γενιάς επιστρέφουν είτε για μικρές περιόδους, είτε για μόνιμη εγκατάσταση, είτε ως συνταξιούχοι, είτε ως οικονομικά ενεργά άτομα.

Το 80% αυτών που γύρισαν ήταν εργάτες ή τεχνίτες βιομηχανίας.

Τα στοιχεία που μας δίνονται από την κοινωνιολογική έρευνα των Μονσούρου-Κολλάρου, που έγινε το 1976-1977 στη Μακεδονία ανάμεσα σε 500 παλιννοστήσαντες από την Δυτ. Γερμανία έχουν την εξής μορφή:

- α. Το 33% είναι νοικοκυρές
- β. Το 20% απασχολείται στον αγροτικό τομέα.
- γ. Το 10% έχει δική του δουλειά.
- δ. Το 13% δεν απασχολείται πουθενά.
- ε. Το 6% είναι βιομηχανικοί εργάτες.

Από την ίδια έρευνα προκύπτει ότι το 46% επιστρέφει στην ίδια απασχόληση που είχε πριν μεταναστεύσει. Οι

¹³ ΓΓΑΕ "Ο ελληνισμός στις χώρες της Ε.Ε.". Έκδοση του Υπουργείου Εξωτερικών. Αθήνα 1995 σελ. 20, 21, 23.

επαναπατριζόμενοι που εγκαθίστανται στις αγροτικές περιοχές στερούνται κάποιας ουσιαστικής εξειδίκευσης και γι' αυτό προτιμούν την αγροτική περιοχή από την οποία κατά κανόνα προέρχονται παρά το αστικό κέντρο όπου θα εργαστούν ως ανειδίκευτοι.

Οι περιοχές που προσελκύουν το μεγαλύτερο ποσοστό παλιννοστούντων εκτός από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη είναι: η Δράμα, η Θεσπρωτία, ο Έβρος, η Αρκαδία και η Βοιωτία.

Οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν ότι οι περισσότεροι μετανάστες της Δυτ. Ευρώπης έμειναν χωρίς ειδίκευση, χωρίς γνώσεις και δεξιότητες, σε θέσεις που δεν απαιτούν ιδιαίτερα προσόντα, βρώμικες, ανθυγιεινές και κακοπληρωμένες εργασίες με τις οποίες αρνούνται να ασχοληθούν οι ντόπιοι εργάτες. Οι λίγοι που παίρνουν προαγωγή γίνονται ημειδικευμένοι εργάτες. Επίσης οι δυσμενείς συνθήκες στην αγορά εργασίας, η ανεπαρκής γνώση της ξένης γλώσσας, η έλλειψη πληροφόρησης των νέων για τις δυνατότητες ειδίκευσης που υπάρχουν ήταν επιπλέον κίνητρα για την παλιννόστηση.¹⁴

Δεν φτάνει βέβαια να υπάρχει εξειδίκευση, αλλά και να είναι χρήσιμη στην ανάπτυξη της Ελλάδας.

Μία από τις μεγάλες ελπίδες που είχαν στηρίξει οι ελληνικές Κυβερνήσεις ήταν ότι οι μετανάστες θα επέστρεφαν με τα απαραίτητα προσόντα για να καλύψουν ανάγκες σε ειδικευμένα εργατικά χέρια.

Οι λίγοι εργάτες που επιστρέφουν ειδικευμένοι από τη Δυτ. Ευρώπη έχουν συνήθως άχρηστες γνώσεις για την ελληνική βιομηχανία, διότι δούλευαν σε θέσεις ή βιομηχανίες που δεν υπάρχουν στην Ελλάδα ή εργάζονταν σε πολύ εξειδικευμένους κλάδους. Έκθεση του ΟΟΣΑ τονίζει ότι οι Έλληνες μετανάστες δεν αποκτούν ειδικότητες που να αντιστοιχούν στις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας.

¹⁴ Ηρα-Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης"
ΑΘΗΝΑ - 1986 σελ. 323 - 327.

Σε έρευνα για την παλιννόστηση ένα ποσοστό 20,6% των Ελλήνων θα ήθελαν να δουλέψουν σε εργοστάσιο κατά την επιστροφή τους, αλλά πολύ λίγοι - 1,2% στους 500 δουλεύει εκεί τελικά. Ο τόπος καταγωγής τους δεν έχει εργοστάσια, όταν επιστρέφουν σ' αυτόν.

Επιπλέον τα παιδιά που παλιννοστούν μειονεκτούν στη γλώσσα, ενώ οι εργοδότες ζητούν καλή χρήση της γλώσσας.

Η επιστροφή τους δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με κανενός είδους επίκληση στον πατριωτισμό τους, αλλά μόνο με άρση των ουσιαστικών αιτίων που επέβαλαν τη φυγή τους. Όσο πιο γρήγορα μπουν σε λειτουργία οι απαραίτητες διαφοροποιήσεις, τόσο δυνατότερος θα γίνει ο επαναπατρισμός του σημαντικότερου ίσως κεφαλαίου που διαθέτει η σύγχρονη Ελλάδα.¹⁵

¹⁵ Ελ. Ματζουράνης "Έλληνες εργάτες στη Γερμανία" 1974 Gutenberg, σελ. 303-304.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Σύγκριση των στοιχείων της ΕΣΥΕ και της Ομοσπονδιακής Στατιστικής Υπηρεσίας της Γερμανίας για την μετανάστευση και παλιννόστηση προς και από τη Δ. Γερμανία, 1968 - 1975

	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ		ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ	
	Υπολογισμός ΕΣΥΕ	Υπολογισμός ΟΣΥΔΓ	Υπολογισμός ΕΣΥΕ	Υπολογισμός ΟΣΥΔΓ
1968	20.201	53.107	8.987	29.043
1969	59.450	87.884	9.038	24.394
1970	65.293	94.307	11.553	30.259
1971	40.057	71.064	11.803	40.119
1972	28.681	51.083	13.535	43.060
1973	12.838	38.102	11.539	48.807
1974	8.838	29.960	15.414	48.732
1975	7.338	18.198	24.534	55.709

Ηρα-Εμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Παλιννόστησης- Μετανάστευσης" Αθήνα 1986 σελ. 51

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Παλιννόστηση από Δυτική Γερμανία

Ετος	Σύνολο	18 και κάτω	18 έως 64 ετών	65 και πάνω
1968	29.043	21,6%	77,2%	1,2%
1969	24.394	23,2%	74,8	2,0%
1970	30.259	23,4%	75,0%	1,6%
1971	40.119	25,1%	73,4%	1,5%
1972	48.060	29,5%	67,3%	3,2%
1973	48.807	31,1%	64,9%	4,1%
1974	48.732			
1975	65.709			

Ηρα - Έμκε Πουλοπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης" σελ.76

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΙΔΗΓΩΓΙΑΣ

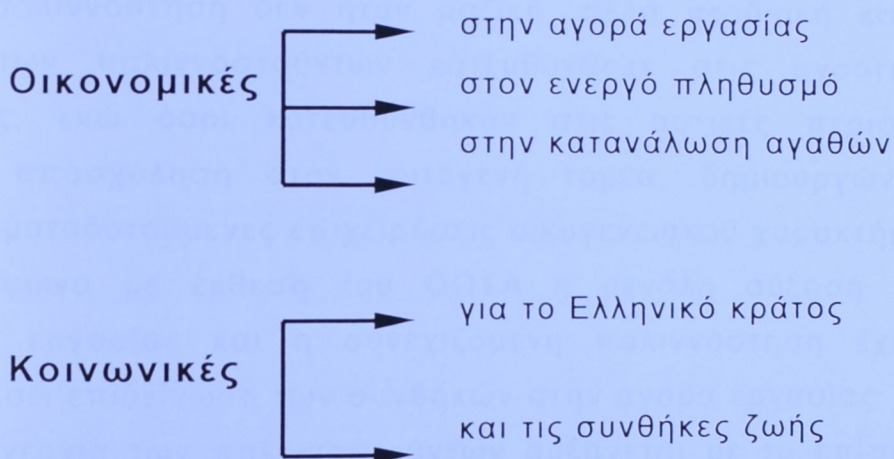
ΠΙΝΑΚΑΣ: 4 Μετακίνηση των Ελλήνων από και προς την ΟΔΓ (1963-1982)

Ετος	Εργαζόμενοι	Ελληνες γονικά	Ελληνες μαθητές σε σχολ. Γενικής εκπαίδευσης
1967	150.100	201.000	5.938
1969	177.900	271.000	11.221
1971	260.900	385.200	28.457
1972	288.689	389.400	35.424
1973	250.000	407.800	39.900
1974	229.200	408.400	43.854
1975	203.000	390.500	50.934
1976	178.400	353.700	46.239
1977	160.800	328.500	48.230
1978	148.800	305.500	49.868
1981			52.283
1982	115.581	300.800	51.646
1984	105.590		48.314

Μιχ. Δαμανάκης "Μετανάστευση και Εκπαίδευση" Gutenberg Παιδαγωγική Σαρά σελ. 39

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ

Οικονομικές επιπτώσεις Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας

Η παλιννόστηση συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας είτε γιατί η οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση ύφεσης, είτε γιατί οι παλιννοστούντες έχουν αυξημένες προσδοκίες, είτε και τα δύο.

Η παλιννόστηση δεν ήταν μαζική, αλλά σταδιακή και ο όγκος των παλιννοστούντων κατευθύνθηκε στις αγροτικές περιοχές, ενώ όσοι κατευθύνθηκαν στις αστικές περιοχές βρήκαν απασχόληση στον τριτογενή τομέα, δημιουργώντας αυτοχρηματοδοτούμενες επιχειρήσεις οικογενειακού χαρακτήρα.

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ η μεγάλη αύξηση του κόστους εργασίας και η συνεχιζόμενη παλιννόστηση έχουν προκαλέσει επιδείνωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας.

Η ανεργία των παλιννοστούντων αυξάνεται με το επίπεδο αστικότητας. Οξύ πρόβλημα ανεργίας όσων εγκαθίστανται στην επαρχία δεν υπάρχει, επειδή:

α) περίπου το 80% των παλιννοστούντων εγκαθίστανται στον τόπο καταγωγής τους, και

β) παρόλη την υψηλή ανεργία παρατηρείται έλλειψη στελεχιακού και εργατικού δυναμικού στην επαρχία.¹⁶

Στους παλιννοστούντες το 60,2% των ανέργων συγκεντρώνεται στις ηλικίες 30-64 ετών.

Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στους παλιννοστούντες το έχει η Θεσσαλονίκη, 13,9%, και το χαμηλότερο οι αγροτικές περιοχές, 4,4%, στις οποίες ο πληθυσμός είναι γηραιότερος.

Πολλοί παλιννοστούντες επέστρεψαν στις αγροτικές περιοχές και αρκετοί από αυτούς, αφού αγόρασαν γεωργικά μηχανήματα και αφού αύξησαν το γεωργικό τους κλήρο με αγορά γης, ασχολούνται και πάλι με τη γεωργία. Όμως στην περίοδο έντασης του μεταναστευτικού ρεύματος οι παλιννοστούντες προτιμούσαν να αποκτήσουν διαμέρισμα στην

¹⁶ ΓΓΑΕ 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Αποδήμων Ελλήνων, Ιούλιος 1985, σελ. 59.

πόλη, παρά να δημιουργήσουν άρτια οργανωμένα αγροκτήματα στην ύπαιθρο.

Υπάρχει επίσης αδυναμία απορρόφησης παλιννοστούντων με εξειδικευμένες γνώσεις από την ελληνική αγορά εργασίας.¹⁷

Ο Έλληνας που επιστρέφει στην πατρίδα θέλει να κάνει δική του δουλειά. Έτσι η παλιννόστηση συνέβαλλε στην αύξηση του πληθυσμού που ασχολείται στον τριτογενή τομέα. Στον τριτογενή τομέα επικρατούν μόνο στο εμπόριο, τα εστιατόρια και τα ξενοδοχεία, γιατί είναι ένας τομέας που απαιτεί χαμηλές μορφωτικές γνώσεις και όπου οι μετανάστες διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα (κεφάλαιο, εμπειρία).

Άτομα που στο εξωτερικό ήταν διοικητικά στελέχη, επιστήμονες, υπάλληλοι γραφείου και εμποροπωλητές εγκαθίστανται σε αστικά κέντρα· το αντίθετο συμβαίνει με τους εργατοτεχνίτες.

Οι παλιννοστούντες από υπερπόντιες χώρες συνήθως είναι άτομα ευκατάστατα, μορφωμένα, ειδικευμένα, αρκετά από τα οποία επιστρέφουν όχι ως μισθωτοί, αλλά ως συνταξιούχοι για να στήσουν επιχειρήσεις. Επομένως αυτοί που επιστρέφουν φέρνουν πίσω οικονομίες, αγοράζουν κατοικίες, συμμετέχουν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες.¹⁸

Οι παλιννοστούντες έχουν συνήθως άγνοια για τη ζήτηση στην αγορά εργασίας, για τον επαγγελματικό υπερκορεσμό, για τις δυνατότητες ταχύρυθμης εκπαίδευσης. Αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας περισσότερο από τους γηγενείς. Δυσκολεύονται να βρουν εργασία, διότι δεν έχουν ειδίκευση όσοι εργάστηκαν σε βιομηχανίες ή όσοι έκαναν τις λιγότερο επιθυμητές δουλειές (καθαριστές, σκουπιδιάρηδες, κ.λπ.).

¹⁷ ΓΓΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού". Τόμος Β' Αθήνα - 1992 σελ. 95-100.

¹⁸ Ξανθή Πετρινιώτη "Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση". Εκδόσεις Οδυσσέας, σελ. 90.

Η ηλικία των παλιννοστούντων εργατών αποτελεί εμπόδιο στην πρόσληψή τους, γιατί έχουν περάσει την κατεξοχήν παραγωγική ηλικία και θεωρούνται ασύμφοροι.

Οι αντιλήψεις και οι προσδοκίες τους αποτελούν εμπόδιο στην εξεύρεση εργασίας. Κατά το διάστημα της απουσίας τους έγιναν πολλές αλλαγές, για τις οποίες είναι απληροφόρητοι. Έχουν άγνοια για τη ζήτηση στην αγορά. Οι λίγοι που έχουν κάποια ειδίκευση προβάλλουν μεγάλες απαιτήσεις αμοιβής. Πολλοί δεν αποδέχονται την προσφερόμενη εργασία από τα γραφεία του ΟΑΕΔ, λόγω κόπωσης, απέχθειας προς τη βιομηχανική εργασία και χαμηλών αμοιβών.

Οι παλιννοστούντες είναι περισσότερο επιλεκτικοί και ζητούν επαγγέλματα με κύρος.

Στο συνέδριο εκπροσώπων ελλήνων μεταναστών, που έγινε στην Αθήνα το Σεπτέμβρη του 1980, τονίστηκε ότι οι Έλληνες βιομήχανοι αντί να απορροφήσουν παλιννοστούντες εργάτες προσλαμβάνουν φτηνό εργατικό δυναμικό από Αφρικανικές και Ασιατικές χώρες. Έτσι πολλοί Έλληνες εργάτες μεταναστεύουν ξανά, αφού ταλαιπωρήθηκαν στην Ελλάδα και δαπάνησαν ένα μέρος των αποταμιεύσεών τους χωρίς να αποκατασταθούν επαγγελματικά.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΝΕΡΓΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Έχουμε εξέλιξη του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας ο οποίος κατά τη δεκαετία 1961-1971 είχε σημειώσει μείωση κατά 59,7%, στη δεκαετία 1971-1981 αυξάνεται κατά 9,6%. Η αύξηση οφείλεται στην καθαρή Παλιννόστηση 335.000 ατόμων και τη συμμετοχή της γυναίκας στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Επίσης στη δεκαετία 1981-1991 αυξάνεται ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της χώρας λόγω παλιννόστησης ατόμων που είχαν μεταναστεύσει σε χώρες της Δυτ. Ευρώπης, σε Υπερπόντιες χώρες και λόγω των παλιννοστούντων από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΑΓΑΘΩΝ

Οι παλιννοστούντες δείχνουν προτίμηση στα είδη που παράγουν οι χώρες όπου εργάστηκαν και συντελούν στην αύξηση των εισαγωγών από αυτές τις χώρες. Οι ίδιοι επιστρέφοντας μεταφέρουν διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Οι παλιννοστούντες στις αγροτικές περιοχές εθισμένοι σε ένα προηγούμενο επίπεδο κατανάλωσης παρασύρουν και τους άλλους, ιδιαίτερα τους νέους. Με τον τρόπο αυτό διαχέονται στην ύπαιθρο οι καταναλωτικές συνήθειες των πόλεων του εξωτερικού.

Έτσι οι παλιννοστούντες έρχονται να επαυξήσουν μια μικροαστική τάξη που διογκώνεται ιδιαίτερα αυτά τα χρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Μετανάστευση(-) ή Παλιννόστηση(+0) τις δεκαετίες 1961-70, 1971-80, 1981-90 και πληθυσμός κατά ηλικίες στο τέλος της δεκαετίας.

Ετη γέννησης	Ηλικίες στο τέλος δεκαετίας	Μεταν.(-) ή Παλιν. (+)	Πληθυσμός τέλους δεκαετ.	Μετ. ή παλ. Ως % Πληθ.
Δεκαετία 1961-70				
1961-70	0 Έως 9	4.924	1.499.172	0.33
1951-60	10 έως 19	-83.323	1.390.828	-5.99
1941-50	20 έως 29	-204.240	1.140.818	-17.91
1931-40	30 έως 39	-177.573	1.251.964	-14.19
1930 & πρ.	40 και άνω	2.975	3.485.792	-8
Δεκαετία 1971-80				
1971-80	0 έως 9	88.817	1.524.548	5.81
1961-70	10 έως 19	37.961	1.503.074	2.53
1951-60	20 έως 29	-6219	1.372.832	-80
1941-50	30 έως 39	79.055	1.207.784	6.55
1931-40	40 έως 49	100.187	1.323.423	7.57
1930 & πρ.	50 και άνω	27.845	2.807.928	0.98
Δεκαετία 1981-90				
1981-90	0 έως 9	34.909	1.220.421	2.88
1971-80	10 έως 19	38.594	1.521.051	2.54
1961-70	20 έως 29	21.401	1.513.163	1.41
1951-60	30 έως 39	49.913	1.410.258	3.54
1941-50	40 έως 49	51.049	1.233.214	4.14
1931-40	50 έως 59	58.877	1.312.579	4.47
1930 & πρ.	60 και άνω	8.242	2.049.216	0.40

Μιχ. Δαμανάκης "Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα -Διαπολιτισμική Προσέγγιση" ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ -GYTANBERG σελ. 45

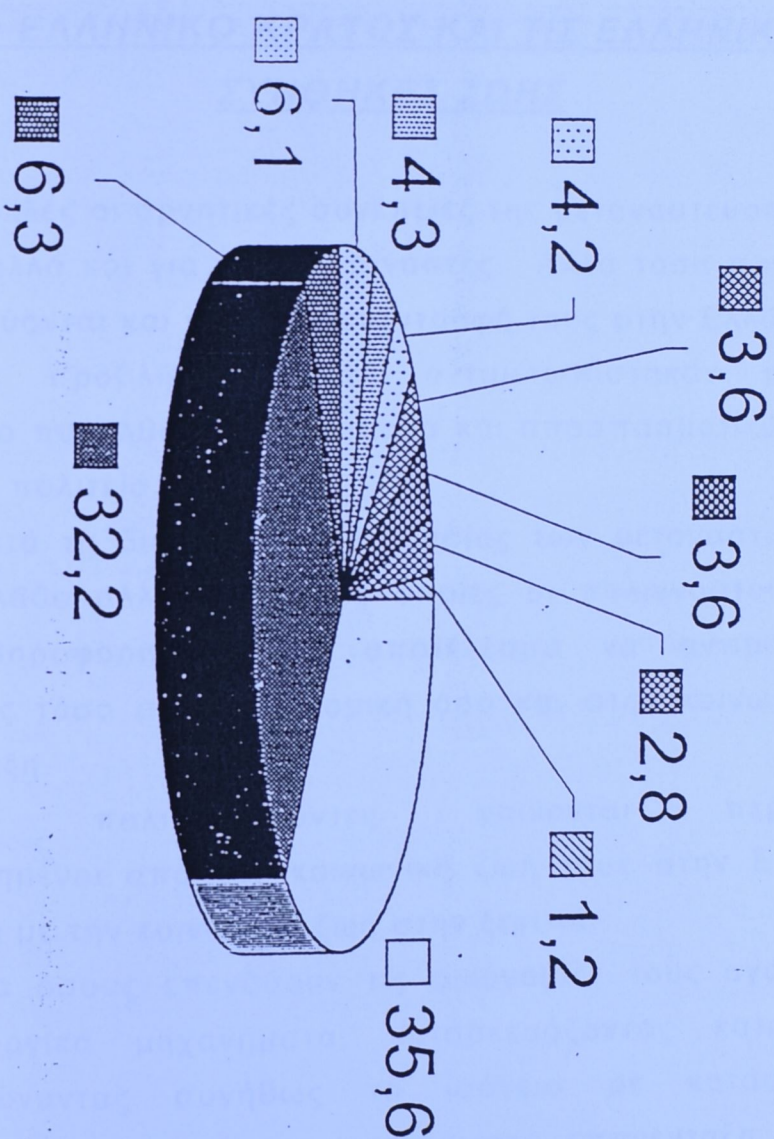
ΠΙΝΑΚΑΣ Β

Το εργατικό δυναμικό σε σχέση προς τον πληθυσμό και η κατανομή του κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες της ΕΕ

Χώρα		Πληθυσμός (1)	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	Σχέση %	Κατανομή κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας %		
					Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Ελλάδα	1981	8.388.800	3.638.000	43,3	53,9	19,1	27
Ελλάδα	1971	8.768.641	3.283.880	37,4	40,5	25,6	33,9
Ελλάδα	1961	9.740.000	3.677.000	37,8	30,3	30,2	39,5
Δ. Γερμανία	1981	61.682.000	26.952.000	43,7	5,8	443,2	51
Γαλλία	1981	53.982.000	23.238.000	43,1	8,4	34,2	57,4
Ιταλία	1980	57.070.000	23.100.000	40,1	13	38,5	50,5
Ολλανδία	1981	143.248.600	5.464.000	38,4	4,9	29,6	65,5
Βέλγιο	1980	9.859.000	4.161.000	42,2	2,9	33,9	63,2
Λουξεμβ.	1980	365.000	161.700	44,3	5,6	37,4	57
Μ. Ερετανία	1981	56.020.000	26.039.000	46,5	2,8	35,8	61,4
Ιρλανδία	1981	3.440.000	1.237.000	36,4	18,9	32	49,1
Δανία	1981	5.122.000	2.671.000	52,1	8,4	26,8	64,8
Σύνολο ΕΕ		271.508.800	116.730.700	443	7,2	35,6	55,5

Ηρα-Εμκε Πουλαπούλου "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλινγύστησης" Αθήνα 1986 σελ. 266

ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΤΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλινδότησης
του Ελληνικού πληθυσμού", τόμος Β, Αθήνα 1992, σελ.61

□	Περ. Πρωτεύουσας
■	Μακεδονία
▨	Πελοπόννησος
▩	Θεσσαλία
▪	Θράκη
▫	Α. Στερεά, Εύβοια
▬	Ηπειρος
▮	Νησιά Αιγαίου
▯	Κρήτη
▰	Ιόνιο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΖΩΗΣ

Πολλές οι αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης για την Ελλάδα αλλά και για τους μετανάστες. Αλλά τόσα προβλήματα συσσωρεύονται και μετά την επιστροφή τους στην Ελλάδα.

Τα προβλήματα αυτά αντιμετωπίστηκαν μέχρι το πρόσφατο παρελθόν περιστασιακά και αποσπασματικά από την Ελληνική πολιτεία.

Κατά τη διάρκεια της απουσίας των μεταναστών έγιναν στην Ελλάδα αλλαγές για τις οποίες οι παλιννοστούντες δεν είναι πληροφορημένοι με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική τους επανένταξη.

Οι παλιννοστούντες φαίνονται περισσότερο ικανοποιημένοι από την κοινωνική ζωή τους στην Ελλάδα σε σύγκριση με την κοινωνική ζωή στην ξενιτιά.

Για όσους επενδύουν τις οικονομίες τους αγοράζοντας γή, γεωργικά μηχανήματα, κατασκευάζοντας κατοικία και διαμορφώνοντας συνήθως το ισόγειο σε κατάστημα, η οικονομική, κοινωνική και οικογενειακή επανένταξη είναι πιο εύκολη. Μετανάστες που εγκαθίστανται σε αστικές περιοχές, αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στην επαγγελματική αποκατάσταση όσο και στην κοινωνική επανένταξη.

Οι γυναίκες που επιστρέφουν στις περιοχές από τις οποίες έφυγαν, έχουν δυσκολίες επαναπροσαρμογής γιατί στο εξωτερικό γνώρισαν ένα διαφορετικό τρόπο ζωής και περισσότερη ελευθερία.

Έχουν αλλάξει οι ρόλοι των φύλων και των συζύγων. Ιδιαίτερα στην περίπτωση μικτών γάμων έχουμε μεγάλο ποσοστό αποτυχίας.

Έχουν αλλάξει όμως και οι προσδοκίες. Τοποθετούνται με διαφορετικό τρόπο απέναντι στο κράτος, στην εκκλησία, τους κοινωνικούς θεσμούς, την ηγεσία.

Σήμερα ένας μεγάλος αριθμός από τους επιστήμοντες που παλιννόστησαν, υποαπασχολούνται ή ετεροαπασχολούνται. Η αμοιβή εργασίας για τους πρωτοδιοριζόμενους σε πανεπιστήμια και τους ερευνητές σε κέντρα ερευνών είναι πολύ χαμηλή καθώς και η παρεμβολή εμποδίων για την αναγνώριση του πτυχίου δυσχεραίνει την αξιοποίηση πολλών άξιων επιστημόνων με λαμπρές σπουδές στο εξωτερικό¹⁹.

Στο συνέδριο εκπροσώπων Ελλήνων μεταναστών που έγινε στην Αθήνα το Σεπτέμβρη του 1980 τονίστηκε ότι οι Έλληνες βιομήχανοι αντί να απορροφήσουν παλιννοστούντες εργάτες, προσλαμβάνουν φτηνό εργατικό δυναμικό από Αφρικανικές ή Ασιατικές χώρες. Έτσι πολλοί Έλληνες εργάτες μεταναστεύουν ξανά αφού ταλαιπωρήθηκαν στην Ελλάδα και δαπάνησαν ένα μέρος των αποταμιεύσεών τους χωρίς να αποκατασταθούν επαγγελματικά.

¹⁹ Ήρα- Έμκε Πουλοπούλου: «Προβλήματα Μετανάστευσης – Παλιννόστησης». Αθήνα 1986, σελ. 388, 394.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

- Πολιτισμική και ψυχολογική επανένταξη
- Ένταξη των παιδιών στο Εκπαιδευτικό σύστημα
- Στατιστικά στοιχεία και δημογραφικές συνέπειες της Παλιννόστησης

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

Οι περισσότεροι παλιννοστούτνες έχουν βελτιώσει το βιοτικό τους επίπεδο αλλά παρουσιάζουν οικονομικά, κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα ίδια ή διαφορετικά με εκείνα που αντιμετώπιζαν πριν τη μετανάστευση.

Η επιδεικτική χρήση συμβόλων «ευμάρειας», όχι μόνο από τους νεόπλουτους, αλλά γενικά από την πλειοψηφία των παλιννοστούντων, δεν αποτελεί μόνο έκφραση μικροαστικής και καταναλωτικής συμπεριφοράς, αλλά αποσκοπεί και στη νομιμοποίηση της μετανάστευσης στα μάτια των άλλων. Ο κοινωνικός περίγυρος πρέπει να αντιληφθεί ότι η μετανάστευση άξιζε τον κόπο και ότι οδήγησε στη βελτίωση της κοινωνικής θέσης του μετανάστη. Η συμπεριφορά αυτή μπορεί να παρεξηγηθεί ως «μεγαλόπιασμα» και ως μικροαστική «υπεραξία» και αυτό να επηρεάσει αρνητικά τις σχέσεις των παλιννοστούντων με το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον τους²⁰.

Οι παλιννοστούντες έρχονται ως φορείς ποικίλων κοινωνικο-πολιτισμικών στοιχείων που είχαν σχηματίσει στην ξενιτιά (πολιτισμικά στοιχεία της χώρας αποστολής και των χωρών υποδοχής). Τα ελληνικά τους στοιχεία ανήκουν σε παρωχημένες καταστάσεις της περιόδου της μετανάστευσης²².

Η διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας είναι μεγάλο χρέος της πολιτείας γιατί οι εισερχόμενοι είναι τμήμα του έθνους και έχουν κάθε δικαίωμα να επιδιώκουν την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, που κατά κάποιο τρόπο έχει μερίδιο ευθύνης στη μετανάστευσή τους.

Τα καθημερινά προβλήματα είναι : ελλιπής γνώση στη γλώσσα, στην επαγγελματική αποκατάσταση, στο διαφορετικό

²⁰ Μιχ. Δαμανάκης: «Μετανάστευση και εκπαίδευση», σελ. 166

²² Ι.Κ. Χασιώτης/Βένιος: «Επισκόπηση της ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς» σελ. 162, 163.

τρόπο ζωής, στο διαφορετικό ήθος εργασίας, στη δυσκολία επικοινωνίας με τις αρχές, κ.λπ.

Η ταυτότητα των παλιννοστούντων εξαρτάται από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στις χώρες υποδοχής.

Τελικά προσαρμόζεται ο παλιννόστης στην ελληνική κοινωνία ή η ελληνική κοινωνία στην πραγματικότητα της παλιννόστησης;

Και οι χώρες αποστολής και οι χώρες υποδοχής αγνοούν ότι ο μετανάστης-παλιννόστης χρειάζεται χρόνο για να προσαρμοστεί. Ενώ στο εξωτερικό το πρόβλημα ήταν η προβληματική ένταξη, όταν επιστρέψει στην Ελλάδα το πρόβλημα είναι η απόρριψη χαρακτηριστικών που απέχτησε από την ένταξη στη χώρα αυτή.

Το βασικό χαρακτηριστικό των Παλιννοστούντων είναι ότι αισθάνονται στον τόπο τους ταυτόχρονα ξένοι και ντόπιοι.

Τα παιδιά αντιμετωπίζουν σοβαρότερες δυσκολίες από ότι οι γονείς τους. Τα κοινωνικοπολιτισμικά προβλήματα σε συνδυασμό με τα μαθησιακά τα οδηγούν σε κρίση ταυτότητας και δε γνωρίζουν που ανήκουν και ποια είναι. Χαρακτηριστικά τα λόγια ενός τραγουδιού: «Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος».

Τα παιδιά που παλιννοστούν δεν παρουσιάζουν προβλήματα επιθετικότητας. Παρουσιάζουν όμως προβλήματα απόρριψης. Δεν τους αρέσει τίποτα. Τα πάντα τους ενοχλούν. Έχουν τάσεις φυγής. Πιστεύουν ότι θα εγκατασταθούν ξανά στη χώρα από όπου ήλθαν. Άλλα πάλι παιδιά κλείνονται στον εαυτό τους. Πολλά παιδιά όμως επιβάλλονται στον εαυτό τους και στο περιβάλλον και τελικά τα καταφέρνουν.

Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση, η πλειοψηφία δεν είναι ευχαριστημένη με:

- ♦ τις συνθήκες εργασίας
- ♦ την αμοιβή
- ♦ τις σχέσεις με τους προϊσταμένους

♦ τις ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης

Το 86% πίστευε ότι οι ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης είναι καλύτερες στην ΟΔΓ. Αυτή είναι μάλλον εξιδανίκευση της πραγματικότητας.²²

Ο μετανάστης που επιστρέφει από την Αμερική, την Αυστραλία ή τη Γερμανία δεν είναι φορέας του Αμερικάνικου, του Αυστραλιανού ή του Γερμανικού πολιτισμού, αλλά του Ελληνοαμερικανικού, του Ελληνοαυστραλιανού ή του Ελληνογερμανικού. Μπορεί τα στοιχεία που μεταφέρει να είναι παραφθορά και καρικατούρα μιας κοινωνικο-πολιτισμικής πραγματικότητας που γνώρισε από τη μειονεκτική θέση του μετανάστη.

Οι παλιννοστούντες δεν φέρνουν μόνο ξένα στοιχεία. Ο Ελληνοαμερικάνικος, Ο Ελληνοαυστραλιανός ή ο Ελληνογερμανικός πολιτισμός δεν αποτελούνται μόνο από «Ελληνοποιημένα» Αμερικάνικα, Αυστραλιανά ή Γερμανικά στοιχεία, αλλά και από αμερικανοποιημένα, αυστραλιανοποιημένα ή γερμανοποιημένα ελληνικά στοιχεία. Πρόκειται για μια πραγματικότητα που τη διατήρησε η συλλογική μνήμη των μεταναστών και που τη διαμόρφωσε (μυθοποιώντας την) η προσωπική νοσταλγία. Έτσι ο μετανάστης που επιστρέφει δεν εισάγει μόνο «ξένα» αλλά και «ελληνικά» στοιχεία.

Τα ελληνικά στοιχεία που μεταφέρονται παραπέμπουν σε μια παρωχημένη κοινωνική πραγματικότητα και πολλές φορές συγκρούονται με τις προσδοκίες εκσυγχρονισμού της Ελλαδικής κοινωνίας.

Οι δυσκολίες ένταξης που συναντά ο μετανάστης δεν οφείλονται τόσο στα «ξένα» όσο στα «ελληνικά» στοιχεία της κοινωνικο-πολιτισμικής του ταυτότητας.

Η ένταξη του μετανάστη μπορεί να είναι είτε παθητική (διαδικασία αφομοίωσης του μετανάστη στην υπάρχουσα πραγματικότητα), είτε ενεργητική (διαδικασία μεταλλαγής της

²² Μιχ. Δαμανάκης: «Μετανάστευση και Εκπαίδευση», σελ. 167 GUTENBERG

πραγματικότητας με την πρόσληψη των καινούριων στοιχείων των οποίων ο μετανάστης είναι φορέας). Έτσι έχουμε επίδραση των παλιννοστούντων στην Ελλαδική κοινωνικο-πολιτισμική πραγματικότητα²³.

²³ Γ. Ξ. Μαζουράνης: Έλληνες εργάτες στη Γερμανία (Γκάσταρμπάιτερ), σελ. 112

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στις χώρες υποδοχής η διχοτόμηση σε «αλλοδαπούς» και «ντόπιους» εργαζόμενους συμπεριλαμβάνει και τους μαθητές. Δυστυχώς όμως και όταν παλιννοστούν οι μαθητές διακρίνονται σε παλιννοστούντες και ντόπιους.

Τα παλιννοστούντα εργατόπαιδα θα έπρεπε αφού αντιμετωπίζουν συνήθως τα ίδια μαθησιακά προβλήματα με τα «ντόπια» παιδιά εργατών, να αντιμετωπισθούν σε κοινή βάση. Βέβαια υπάρχουν και διαφορές μεταξύ τους και κυρίως γλωσσικές και ακόμα τα παλιννοστούντα παιδιά εργατών εκτός από τα προβλήματα που τους προσδίδει η κοινωνική τους θέση έχουν και τα προβλήματα της μετανάστευτικής τους βιογραφίας.

Η πολιτισμική και γλωσσική διαφοροποίηση «ντόπιων» και παλιννοστούντων μαθητών είναι σημαντική αλλά δε θα πρέπει να οδηγεί σε διχοτόμηση μεταξύ τους.

Και παρότι στις χώρες υποδοχής μεταναστών λειτούργησαν ειδικά σχολεία για τους «αλλοδαπούς» μετανάστες και είχαν αρνητικά αποτελέσματα, η ελληνική πολιτεία προβαίνει στη δημιουργία «ειδικών» σχολείων για τα παλιννοστούντα Ελληνόπουλα²⁴.

Τα παλιννοστούντα παιδιά έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό, τη διπολιτισμική-διγλωσσική-κοινωνικοποίηση-διαφοροποίηση. Αυτή αποτελεί προσόν για τα παιδιά από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα που αντιμετωπίζουν απλώς θέματα προσαρμογής σε νέες συνθήκες και συνεχίζουν την εξέλιξή τους, μαθαίνοντας π.χ. μια τρίτη γλώσσα, ενώ για τα παιδιά των εργατών δίνουν αφορμή για στιγματισμό και πρέπει να επαναπροσαρμοστούν στη συμμόρφωση των νέων

²⁴ Μιχ. Δαμανάκης: Μετανάστευση και Εκπαίδευση, σελ. 174-177
GUTENBERG

γλωσσικών κοινωνικο-πολιτισμικών κανόνων έχοντας διπλή ημιγλωσσία.

Τα παιδιά των παλιννοστούντων αντιμετωπίζουν προβλήματα επανένταξης και νέας προσαρμογής που δημιουργούν δυσκολίες στην προσωπική και επαγγελματική τους ζωή.

Τα παιδιά των παλιννοστούντων που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στη χώρα υποδοχής δεν επιθυμούν ή φοβούνται να έρθουν με τους γονείς τους στη χώρα προέλευσης. Δεν έχουν το ίδιο όνειρο με τους γονείς τους. Θέλουν να παλιννοστήσουν μόνο αν απέτυχαν στη χώρα υποδοχής.

Κατά τους μελετητές οι παλιννοστούτνες μαθητές αντιμετωπίζονται από το κράτος μόνο ως μαθητικές οντότητες χωρίς αναγνώριση ψυχοκοινωνικών αναγκών.

Η πλειοψηφία των γονιών δε συνειδητοποιεί τα σχολικά προβλήματα με μια και με την επιστροφή τα προβλήματα μειώνονται γιατί εκλείπουν τα συναισθηματικά των γονέων και των παιδιών²⁵. Για τα παιδιά των εργατών μεταναστών, η παλιννόστηση αποτελεί στην ουσία ένα είδος μετανάστευσης. Γι' αυτό η πολιτεία θα πρέπει να μεριμνήσει και για την κοινωνικο-πολιτισμική επανένταξη των παιδιών χωρίς να ισοπεδώσει και τον πολιτισμό της χώρας αποδημίας²⁶.

Τα προβλήματα ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα γίνονται με την μαζική παλιννόστηση του 1970. Έτσι το 1978 ρυθμίζεται το σύστημα ισοτιμίας των ξένων τίτλων σπουδών και το ζήτημα της βαθμολογίας των παλιννοστούντων μαθητών που θα πρέπει να είναι επιεικείς κατά τα 2 πρώτα έτη.

Η απόφαση επιστροφής των γονέων συνδέεται στενά με τα προβλήματα εκπαίδευσης των παιδιών. Προβλήματα ακόμα

²⁵ Ήρα – Έμκε Πουλοπούλου: "Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης", ΑΘΗΝΑ 1986, σελ. 410-411

²⁶ ΓΓΑΕ: "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού", Εισαγωγικές προσεγγίσεις – Τόμος Α!, σελ. 103.

αντιμετωπίζουν οι μικτοί γάμοι και τα παιδιά που προέρχονται από αυτούς²⁷.

Οι δυσκολίες που συναντούν τα μεταναστόπουλα στο σχολείο είναι τόσο μεγάλες ώστε ένας μεγάλος αριθμός εγκαταλείπει το σχολείο πριν από το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Ενδεικτικός για την κατάσταση αυτή είναι ο πολύ περιορισμένος αριθμός παλιννοστούντων παιδιών που φοιτούν στα Λύκεια.

Η ομαλή και έγκαιρη ένταξη των παλιννοστούντων στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι υπόθεση όλων όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, της πολιτείας, των εκπαιδευτών, των οικογενειών και των ίδιων των παιδιών²⁸.

Η Unger (1982, 82) υπογραμμίζει ότι από τους νεολαίους του δείγματός της οι οποίοι παρακολουθούσαν ή είχαν παρακολουθήσει κάποιο τύπο σχολείου, 52,6% δήλωσαν ότι οι συμμαθητές τους έκαναν διάκριση σε βάρος τους και ότι τους αποκαλούσαν «Γερμανούς» και τα οδηγούσαν σε μια κρίση ταυτότητας με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν που ανήκουν κι ποια είναι. Η διαταραγμένη ψυχολογική κατάσταση των παιδιών διαφαίνεται από τα λόγια μιας μαθήτριας.

Καίτη, 17 ετών, γεννήθηκε και μεγάλωσε στην ΟΔΓ, ζει εδώ και τρία χρόνια στην Ελλάδα και πηγαίνει στο Λύκειο.

«Από τότε που είμαι εδώ (στην Ελλάδα), δεν ξέρω τι είμαι. Πολλές φορές θυμώνω με τους γονείς μου γιατί είναι υπεύθυνοι γι' αυτό το πρόβλημα. Εγώ τέλος πάντων δεν μπορούσα να διαλέξω το που θα γεννηθώ και θα μεγαλώσω. Εδώ με λένε «Γερμανίδα» και στη Γερμανία ήμουν πάντα η «Ελληνίδα» (L. Unger, 1982, 92).

²⁷ Λ.Μ. Μουσούρου: «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», σελ. 197, 198.

²⁸ Μ. Δαμανάκης: «Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα». Διαπολιτισμικές προσεγγίσεις GUTENBERG, σελ. 174

Θα πρέπει να υπογραμμιστούν και οι δυσκολίες στις σχέσεις μαθητών-δασκάλων. Οι δυσκολίες αυτές οφείλονται κυρίως στο χάσμα μεταξύ της νοοτροπίας των παλιννοστούντων μαθητών της Ελληνικής Παιδαγωγικής πραγματικότητας.

Τα μέχρι τώρα μέτρα της πολιτείας είναι καθαρά θεσμικά. Μια προσπάθεια ανάπτυξης παιδαγωγικών – διδακτικών μέτρων έχουν αναλάβει οι υπεύθυνοι του προγράμματος «Σχολική Επανένταξη Παλιννοστούντων μαθητών», Γκότοβος και Μάρκον και οι συνεργάτες τους.

Το 1980 ιδρύθηκαν οι πρώτες τάξεις υποδοχής για μαθητές που προέρχονται από την ΟΔΓ και το 1981/82 για μαθητές από αγγλόφωνες χώρες. Το σχολικό έτος 1982/83 εφαρμόστηκε το μοντέλο των «φροντιστηριακών τμημάτων». Τον Οκτώβριο του 1984 αποφασίστηκε η ίδρυση «Σχολείων Αποδήμων Ελληνοπαίδων». Το σχολικό έτος 1984/85 λειτούργησε στην Αθήνα (Βαρυμπόμπη) ένα σχολείο για παιδιά που προέρχονται από αγγλόφωνες χώρες και το σχολικό έτος 1985/86 στη Θεσσαλονίκη για παιδιά από αγγλόφωνες, γαλλόφωνες και γερμανόφωνες χώρες.

Τα ξεχωριστά όμως σχολεία στηρίζονται σε μια αντίφαση, επιδιώκουν την ένταξη μέσω της απομόνωσης. Έτσι όπως λειτουργούν σήμερα δεν λύνουν τα προβλήματα της σχολικής επανένταξης των παλιννοστούντων μαθητών (Μάριου 1984, 70).

Και γεννάται φυσικά το ερώτημα: Ποια μέτρα μπορούν αν οδηγήσουν στην επίλυση αυτού του προβλήματος;

Το ερώτημα αυτό θα πρέπει να απαντηθεί από θεωρητική σκοπιά, να δοθεί θεωρητική απάντηση από την οποία θα απορρέουν τα κατάλληλα μέτρα²⁹.

²⁹ Μιχ. Δαμανάκη: «Μετανάστευση και Εκπαίδευση», σελ. 168, 1690, 170, 171, 172

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Παλινδότες κατά Χώρα/Περιοχή Αποδημίας, Κατάσταση Αποδημίας, και Ενήμερο Εκπαιδευσης

Γ' Τυμνα										Ούτε		
Χώρα/Περιοχή Αποδημίας	Αριθμ.	Τριτοβάθμια	Εξ/ρξία	οίου	Δημοτ.	Δημ.	Αριθμ.	Τριτοβάθμια	Εξ/ρξία	Γ' Τυμν.	Δημοτ.	Δημ.
Χώρες ΕΕ	244.166	18,9	10,2	5	52,3	13,6	12.884	36,4	38,7	16,1	7,6	1,2
Λοιπή Δ. Ευρώπη	15.679	26,3	26	6,8	35,8	5,1	12.563	3,3	49,7	3,4	13,3	2,3
Αμερική	69.002	17,1	19,8	8,5	45,8	8,8	5.699	27,7	49,2	7,9	12,3	3
Ωκεανία	27.682	3,5	11,3	8	64,2	12,9	1.941	16,6	45,1	20,1	16,6	1,4
Αραβική Αφρική	3.620	18,6	17,7	9,2	45,1	9,4	4.513	27,8	39,9	8,2	19,8	4,2
Λοιπή Αφρική	9.359	19,7	30,1	9,6	37,3	3,3	2.830	18,4	56,6	6,7	12,5	5,8
Μέση Ανατολή	8.925	19,5	26,8	9,8	37,9	5,9	13.625	11,3	37	8,6	31,7	11,4
Λοιπή Ασία	356	36	54,8	9,3	0	0	730	9,6	56,3	4,9	25,3	3,8
Ανατ. Ευρώπη	15.625	30	19,8	6,4	28,5	15,3	13.323	30,6	38,7	13,2	12,1	5,5
ΟΔΓ	188.091	5,3	7,2	6	65,1	16,3	5.579	18,5	40,9	26,7	11,2	2,8
ΗΠΑ	45.970	19,5	20,5	8,2	42,7	9	2.930	39,8	44,1	7	3,3	5,8
Καναδάς	20.832	13	16,5	8,8	53	8,7	1.097	16,2	72,4	5,9	5,5	0
Αυστραλία	27.184	3,4	10,9	7,8	64,7	13,2	1.845	15,7	44,1	21,1	17,5	1,5
Λοιπές Χώρες	112366	43,9	20,8	4,9	22,3	6,2	56.657	27	41,9	8,3	17,5	5,2
ΕΕ: Μ. Βρετανία, Γαλλία, Βέλγιο, ΟΔΓ, Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, ολλανδία, Πορτογαλία, Ιρλανδία.												
Λοιπή Δ. Ευρώπη: Αυστρία, Ελβετία, Νορβηγία, Σουηδία.												
Αμερική: ΗΠΑ, Καναδάς, Κεντρική και Λατινική Αμερική.												
Ωκεανία: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία.												
Αραβική Αφρική: Αιγύπτος, Λίβανος, Μπαρκό, Αλγερία, Τυνησία, Σουδαν.												
Λοιπή Αφρική: Αιθιοπία, Ζιμπάμπουε, Ζαίρ, Ν.Αφρικανική Ένωση, Ζάμπια, κλπ.												
Μέση Ανατολή: Κύπρος, Σ, Αραβία, Τουρκία.												
Λοιπές Χώρες Μέσης Ανατολής και Ασίας: Ιράν, Συρία, Ιορδανία, Ινδίες, Αλβανός, Πακιστάν.												
Ανατολική Ευρώπη: Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Α.Δ.Γερμανίας, Σ. Ένωση, Ουγγαρία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Αλβανί												
ΓΤΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παιδινδότησης του Ελληνικού Πληθυσμού Τόμος Β, Αθήνα 1992 σελ 82												

ΕΕ: Μ. Βρετανία, Γαλλία, Βέλγιο, ΟΔΓ, Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, ολλανδία, Νορβηγία, Ιρλανδία.

Λοιπή Δ. Ευρώπη: Αυστρία, Ελβετία, Νορβηγία, Σουηδία.

Αμερική: ΗΠΑ, Καναδάς, Κεντρική και Λατινική Αμερική.

Ωκεανία: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία.

Αραβική Αφρική: Αιγύπτος, Λίβανος, Μπαρκό, Αλγερία, Τυνησία, Σουδαν.

Λοιπή Αφρική: Αιθιοπία, Ζιμπάμπουε, Ζαίρ, Ν.Αφρικανική Ένωση, Ζάμπια, κλπ.

Μέση Ανατολή: Κύπρος, Σ, Αραβία, Τουρκία.

Λοιπές Χώρες Μέσης Ανατολής και Ασίας: Ιράν, Συρία, Ισραήλ, Ινδίες, Λίβανος, Πακιστάν.

Ανατολική Ευρώπη: Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Α.Δ. Γερμανίας, Σ. Ένωση, Ουγγαρία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Αλβανία

ΓΤΑΕ "Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας - Παλινδότησης του Ελληνικού Πληθυσμού" Τόμος Β, Αθήνα 1992 σελ 82

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ

Ορισμένοι ερευνητές (Cerase 1972, Luetkens 1981) παίρνοντας ως κριτήριο την επιτυχία χαρακτηρίζουν τους παλιννοστούντες που δεν πέτυχαν σε ικανοποιητικό βαθμό τους σκοπούς της μετανάστευσης ως «αποτυχημένους».

Η «αποτυχία» αυτή συνεπάγεται τη μη αναγνώριση και εκτίμηση από το κοινωνικό περιβάλλον τους καθώς και άλλες σοβαρές δυσκολίες (επανένταξης).

Ο Luetkens (1981, 150 κ.ε.) βασιζόμενος στην τυπολογία του Cerase (1972) κατέταξε τα άτομα του δείγματός του στους εξής 4 τύπους (κατηγορίες) παλιννοστούντων:

	Τύποι παλιννοστούντων	Ποσοστό
1.	Αποτυχημένοι	25%
2.	Συντηρητικοί	πάνω από 50%
3.	Ανανεωτικοί	Μηδαμινό ποσοστό
4.	Αποσυρθέντες	Μηδαμινό ποσοστό ³⁰

Την περίοδο 1968-1985 επέστρεψαν στην Ελλάδα 61.6950 άτομα. Από αυτά 339.315 άτομα επέστρεψαν από τη Δυτ. Ευρώπη. Αναλυτικότερα:

ΟΔΓ : 270.583

Βέλγιο : 9.213

Ιταλία : 1.500

Μ.Βρετανία, Ολλανδία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Δανία : 39.741

Σουηδία : 8.950

Λοιπές χώρες : 8.922

Όσον αφορά τον τόπο εγκατάστασης οι παλιννοστούντες από την ΟΔΓ (50%) και τη Σουηδία (60%) επιστρέφουν στη

³⁰ Μιχ. Δαμανάκης: Μετανάστευση και Εκπαίδευση, σελ. 162

Μακεδονία. Οι προερχόμενοι από τις άλλες χώρες της ΕΕ προτιμούν την πρωτεύουσα

Το μορφωτικό επίπεδο τη παλιννοστούντων που γεννήθηκαν στην Ευρώπη είναι ανώτερο από των παλιννοστούντων που αποδήμησαν από την Ελλάδα.

Στην Ελλάδα και στα κράτη της Δυτ. Ευρώπης υπάρχουν φτωχές στατιστικές, λόγω της κακής ή ανύπαρκτης παρακολούθησης από τις υπηρεσίες. Μερικές χώρες υποδοχής διατηρούσαν πάντως κάποια στοιχεία.

Το σύστημα παρακολούθησης που έχει η Ελλάδα το 1968 σταματάει το 1977 ανεξήγητα.

Το ποσοστό των ατόμων που επέστρεψαν είναι 55% άνδρες. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών ήταν 15-44 ετών. Στις ηλικίες των 45 και πάνω το ποσοστό φτάνει το 19%. Αυτό συμβαίνει γιατί οι χώρες υποδοχής πιεζόμενες το διάστημα εκείνο από ανεργία, στην προσπάθειά τους να απαλλαγούν από τους μεγαλύτερους σε ηλικία, λόγω μη παραγωγικής απόδοσης, εφαρμόζουν μέτρα τα οποία τους ωθούν στον επαναπατρισμό.

Το 80% αυτών που γύρισαν ήταν εργάτες ή τεχνίτες.

Με στοιχεία που μας δίνονται από την έρευνα του Μουσούρου-Κολλάρου που έγινε το 1976-77 στη Μακεδονία σε 500 παλιννοστούντες από τη Γερμανία.

- ♦ Το 33% είναι νοικοκυρές
- ♦ Το 20% απασχολείται στον αγροτικό τομέα
- ♦ Το 10% έχει δική του δουλειά
- ♦ το 13% δεν απασχολείται πουθενά και μόνο 6 άτομα από τα 500 ήταν βιομηχανικοί εργάτες

Το 46% επιστρέφει στην ίδια απασχόληση που είχε πριν μεταναστεύσει.

Το 91,4 ήταν έγγαμοι.

Υπολογίστηκε ότι οι μισοί περίπου Έλληνες της περιόδου 1960-1973 επέστρεψαν από Δυτ. Γερμανία, 49,0%, σχεδόν ένας στους επτά από τις ΗΠΑ και Καναδά (10%).

Τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τους παλιννοστούντες παρουσιάζουν προβλήματα συγκρισιμότητας και αξιοπιστίας.

- Οι περισσότερες μελέτες και έρευνες που έγιναν στις χώρες υποδοχής και στις χώρες αποστολής, βασίζονται σε στατιστικά στοιχεία τα οποία αναφέρονται σε πληθυσμούς μιας περιοχής, πόλης, επαρχίας ή εθνικότητας.
- Το πληροφορικό στατιστικό υλικό είναι πλουσιότερο στις χώρες υποδοχής παρά στις χώρες αποδημίας. Στη Γερμανία π.χ. τα στοιχεία κατά εθνικότητα είναι άφθονα. Στην Ελλάδα όμως το 1977 η ΕΣΥΕ σταμάτησε να συγκεντρώνει στοιχεία για τη μετανάστευση των παλιννοστούντων.
- Περισσότερη βαρύτητα για το θέμα της παλιννόστησης δόθηκε στην οικονομική και δημογραφική πλευρά παρά στις κοινωνικές, ψυχολογικές, πολιτισμικές και ανθρωπολογικές διαστάσεις του.
- Σπάνια τα στατιστικά στοιχεία είναι συγκρίσιμα ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Οι διαφορές οφείλονται στο διαφορετικό περιεχόμενο που δίνει κάθε χώρα, στους όρους που χρησιμοποιεί και στη διαφορετική χρονική βάση που αναφέρονται τα στοιχεία.
- Οι λόγοι επιστροφής ελάχιστα συνδέονται με τους αρχικούς οικονομικούς λόγους μετανάστευσης αφού μόνο

⇒ 7,4% δηλώνουν πως πέτυχαν,

⇒ 20,8% κουράστηκαν, νοστάλησαν, αρρώστησαν

⇒ 17,8% σπουδές παιδιών

⇒ 12,6% για τα παιδιά

⇒ 14,0% για οικογενειακούς λόγους.

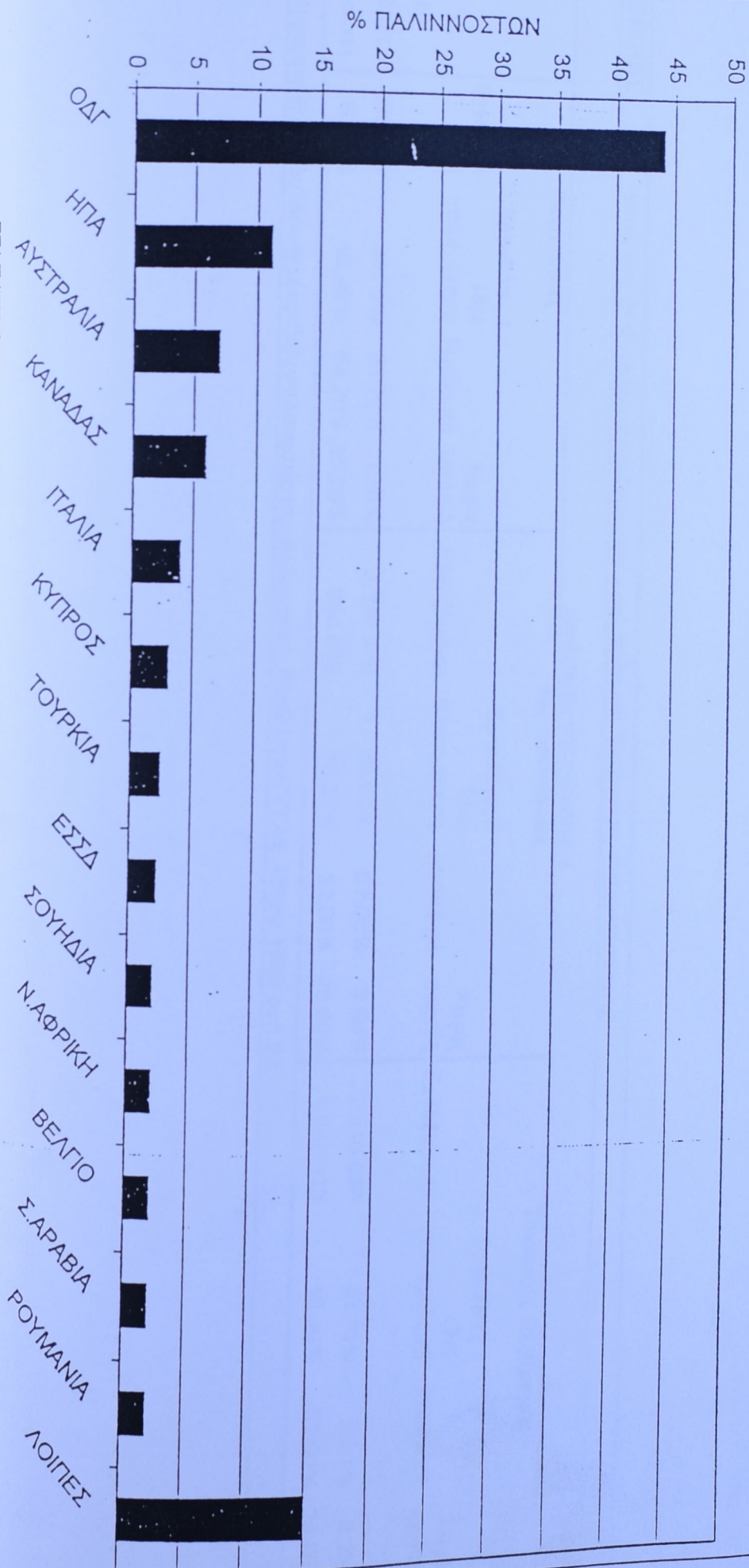
Από την έρευνα που χρηματοδότησε η Φόλκσβάγκεν συνάγεται ότι στα κίνητρα παλιννόστησης κυριαρχούν οι οικογενειακοί λόγοι. Η παλιννόστηση αποφασίζεται εξ αιτίας των σπουδών των παιδιών 34%, για να συναντήσουν τα παιδιά που άφησαν στην Ελλάδα 19%, της νοσταλγίας 11%, άλλων οικογενειακών λόγων 10%, λόγω υγείας 16%.

Η οικογένεια που παλιννοστεύει, μπορεί να ξαναπάρει τη μορφή της πλήρους οικογένειας που είχε κατά τη μετανάστευση. Μπορεί όμως να δημιουργεί "χωλές" οικογένειες, αν η οικογένεια δεν παλιννοστεύει στο σύνολό της. Μπορεί ακόμη να δημιουργεί οικογένειες "κατεστημένες κατά γενεές". Ή μπορεί η οικογένεια να είναι ελλιπής μονογονεϊκή, μια και η μετανάστευση δημιουργεί αυξημένες προϋποθέσεις διαζυγίων.

Από το Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών προκύπτει ότι μια σοβαρή μερίδα παλιννοστούντων επιστρέφει στην Ελλάδα με οικονομικά προβλήματα.

Οι μετανάστες που επιστρέφουν από τις χώρες τις Δυτ. Ευρώπης βρίσκονται σε μέτρια ή κακή κατάσταση, ενώ εκείνοι που επιστρέφουν από την Αμερική και άλλες υπερπόντιες χώρες βρίσκονται σε καλή ή πολύ καλή κατάσταση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΕΣ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑ ΑΠΟΔΗΜΙΑΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Όση στο Επιτόγελμα Εργαζομένων κατά φύλο και Κατάσταση Παλιννόστησης

Κατάσταση παλιννόστησης															
Παλιννόστες					Μη παλιννόστες					Συνολικός Πληθυσμός					
Φύλο	Εργοδότες / Ιδια απασχόληση				Εργοδόμενοι απασχόληση				Εργοδότες / Ιδια απασχόληση	Εργοδόμενοι Απασχόληση					
	Μισθωτοί	αμειοβή	Χωρίς	αμειοβή	Μισθωτοί	αμειοβή	Χωρίς	αμειοβή		Μισθωτοί	αμειοβή	Χωρίς	αμειοβή		
Ανδρες	186.584	44,70%	53,70%	1,70%	2.130.316	43,60%	53,00%	3,40%	2.316.900	43,70%	53,1%	3,20%			
Γυναίκες	82.514	19,40%	54,70%	25,90%	984.899	18,30%	52,80%	28,90%	1.067.413	18,40%	52,90%	28,70%			
Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού ΤΤΔΕ Αθήνα 1992 σελ. 93															

Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλιννόστησης του Εθνικού Πληθυσμού ΤΤΑΕ Αθήνα 1992 σελ. 93

ΠΙΝΑΚΑΣ

10

Απασχολούμενοι κατά Τοπικό Κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, Κατάσταση Πληθυσμού Τόπου και Ήμισο.

Τοπικός Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας	Πληθύνοντες			Μη Πληθύνοντες			Συνολικός Πληθυσμός		
	Ανδρες	%	Αριθμός	Ανδρες	%	Αριθμός	Ανδρες	%	Αριθμός
Γεωργία, Κτηνοτροφία Αλιεία	32.201	17.4	17.751	449.033	21.2	310.825	481.234	20.9	328.578
Ορυχεία	1.282	0.7	82	15.440	0.7	1.582	18.422	0.7	1.864
Βιοτεχνία	20.437	11.1	15.278	218.712	10.2	138.705	237.149	10.3	153.838
Βιομηχανία	23.725	12.9	2.970	229.271	10.8	30.378	252.996	11.0	33.348
Ηλεκτρισμός, Ύδρευση	1.658	0.9	272	33.209	1.6	4.363	34.965	1.5	4.635
Οικοδομήσεις	15.544	8.4	348	208.952	9.8	2.532	222.496	9.8	2.878
Εμπόριο, Εστιατόρια Ξενοδοχεία	32.634	17.7	18.450	331.801	15.6	160.187	364.435	15.8	176.637
Μεταφορές, Επικοινωνίες	15.481	8.4	2.148	228.485	10.8	23.676	243.268	10.6	25.824
Τράπεζες/Ασφάλειες	8.778	4.8	3.971	88.814	4.1	48.783	95.592	4.1	52.754
Λοιπές Υπηρεσίες	32.848	17.8	22.431	323.575	15.3	258.610	356.423	15.5	279.041
Σύνολο	184.586	100.0	81.899	2.121.292	100.0	977.641	2.305.878	100.0	1.059.340

ΠΙΝΑΚΑΣ

Μόνιμοι μετανάστες-παλιννοστούντες 1955-1977

Έτος	Υπεροχή γεννήσεων	Μόνιμοι μετανάστες	Παλιννοστούν- τες	Σχέση Μονίμων μεταναστών προς Υπεροχή γεννήσεων	Μετανάστες σε 1000 κατοίκους	Καθαρή μετανάστευση Καθαρή παλιννόστηση
1955	99.482	29.787		29,9	3,74	
1956	99.743	35.349		35,7	4,40	
1957	94.278	30.428		32,2	3,78	
1958	97.199	24.521		25,2	3,00	
1959	99.347	23.864		23,8	2,97	
1960	98.676	47.768		49,4	5,73	
1961	86.781	58.837		67,3	7,01	
1962	85.604	84.054		98,1	9,95	
1963	81.438	100.072		122,8	11,80	
1964	83.880	105.589		126,1	12,40	
1965	84.179	117.167		139,1	13,70	
1966	86.701	98.696		100,2	10,09	
1967	90.864	42.730		47,0	4,90	
1968	87.029	50.866	18.982	58,4	5,62	+31.984
1969	82.252	91.552	18.132	111,3	10,44	+73.420
1970	70.919	92.691	22.685	130,6	10,54	+70.016
1971	87.307	81.745	24.709	91,7	8,99	+37.038
1972	84.032	43.397	27.522	67,7	4,66	+15.675
1973	59.678	27.525	22.285	45,9	3,08	+5.240
1974	87.768	24.448	24.478	36,0	2,73	-28
1975	82.196	20.330	34.214	23,8	2,24	-13.884
1976	84.743	20.374	32.067	31,4	2,22	-11.693
1977	59.929	18.510	12.572	27,5	1,77	+3.938

ΣΥΝΟΛΟ

1.238.290

237.524

Ηρα Εμκε Πουλοπούλου Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης" σελ.46

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

- Η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική ως προς την Παλιννόστηση
- Η ανάγκη μιας νέας πολιτικής
- Συμπεράσματα

Αντιμετώπιση των Παλιννοστούντων Η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Ο Ρ. Φακιάλας υποστηρίζει ότι η οικονομική και κοινωνική πρόοδος στην Ελλάδα υπήρξε ταχύτερη από εκείνη στις αναπτυγμένες χώρες της Δυτ. Ευρώπης.

Εκτός από την ανάπτυξη, μια σειρά από μέτρα που πήραν οι κυβερνήσεις διευκόλυναν την παλιννόστηση όπως:

- Δασμολογικές διευκολύνσεις εισαγωγής μεταχειρισμένων ειδών.

- Φορολογικές διευκολύνσεις.

Δικαίωμα για δάνειο με ευνοϊκούς όρους για αγορά, ανέγερση ή επισκευή οικίας ή καταστήματος. Σε περίπτωση αγοράς ακινήτου με συνάλλαγμα δεν πληρώνουν φόρο μεταβίβασης.

- Η μεταφορά ασφαλιστικών ή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, (παροχές ασθένειας, μητρότητας, αναπηρία γήρατος, επίδομα εργατικών ατυχημάτων, επίδομα θανάτου, παροχές ανεργίας και οικογενειακές παροχές).

- Νομοθεσία για τη στρατολογία.

- Προώθηση της επαγγελματικής ένταξης με μέτρα επαγγελματικής αποκατάστασης από τον ΟΑΕΔ, αναγνώρισης πτυχίου από το ΔΙΚΑΤΣΑ, πληροφόρησης από υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας.

Από τα τέλη του 1970 διάφορα Υπουργεία λαμβάνουν μέτρα για την Παλιννόστηση (Παιδείας-Προεδρείας-Εργασίας-Εξωτερικών-Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού).

Στους μετανάστες η ιδέα της Παλιννόστησης χρησιμεύει ως ψυχολογικό αντιστάθμισμα στα πάρα πολλά προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν στη χώρα υποδοχής. Όταν όμως κυριαρχεί η ιδέα της Παλιννόστησης, αυτό έχει επιπτώσεις στην

αγορά εργασίας και κυρίως στην εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών.

Η Ελλάδα, σα χώρα υποδοχής, έχει καλλιεργήσει την εντύπωση ότι εύχεται και περιμένει την επιστροφή των μεταναστών. Είναι απλά μια αίσθηση καθήκοντος.

Η διαφορά στην οικονομική κατάσταση διαφοροποιεί τη στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους παλιννοστούντες, γιατί η Ελλάδα δεν είχε δημιουργήσει τέτοιες προϋποθέσεις, οι οποίες θα επέτρεπαν σταδιακή ή μαζική παλιννόστηση, παρ' ότι για λόγους εθνικοπολιτικούς, ψυχολογικούς και οικονομικούς, έπρεπε να το είχε κάνει.

Η Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 βρίσκεται σε μια παρατεταμένη φάση οικονομικής κρίσης με υψηλά επίπεδα ανεργίας. Έτσι οι προσδοκίες των παλιννοστούντων δεν επαληθεύονται.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΜΙΑ ΝΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η πολιτεία θα πρέπει να δώσει μεγαλύτερο βάρος στους ανέργους παλιννόστες μια και η ανεργία αποτελεί κίνητρο επαναμετανάστευσης.

- Πρέπει να εξασφαλιστεί η απασχόληση στην περιφέρεια.
- Να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας.
- Να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην παραγωγικότητα και ποιοτική άνοδο της γεωργίας, να εξαφανιστεί ο αναλφαβητισμός και να αποκτηθεί εκπαίδευση ανώτερης βαθμίδας.
- Να εκτελεστούν έργα υποδομής στην ύπαιθρο. Να εγκατασταθούν βιομηχανικές μονάδες στην περιφέρεια.

Με το θέμα της αποδημίας και της παλιννόστησης ασχολούνται διάφοροι φορείς. Απαιτείται συντονισμός και εκσυγχρονισμός των διαφόρων υπηρεσιών. Στην Ελλάδα υπάρχουν 5 κυρίως φορείς που παρέχουν πληροφορίες στο μετανάστη που παλιννοστεύει.

- ♦ Ο ΟΑΕΔ, όσον αφορά την εξεύρεση εργασίας.
- ♦ Το Κέντρο Συμπαράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών για νομικά θέματα.
- ♦ Γραφείο Πληροφοριών απο τη ΔΕΜΕ για τη βοήθεια, την ενσωμάτωση και προσαρμογή τους.
- ♦ Η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία – Τμήμα Ελλάδας με τις ανάλογες υπηρεσίες.
- ♦ Η ΓΓΑΕ και η προσφορά σε θέματα μετανάστευσης και παλιννόστησης.
- ♦ Η καθιέρωση ενός συστήματος πληροφόρησης και επικοινωνίας με μετανάστες και παλιννοστούντες για την πλήρη και ειλικρινή ενημέρωση των ενδιαφερόμενων, σε συνεργασία με κρατικούς και ιδιωτικούς οργανισμούς, τις

κοινότητες και τις εκκλησίες, όπου είναι εγκατεστημένοι οι μετανάστες, αποτελεί βασική προϋπόθεση για μία σωστή πολιτική παλιννόστησης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Έλληνες που βρίσκονται σε όλες τις χώρες του κόσμου δεν εγκατέλειψαν το σπίτι τους, τις οικογένειές τους, την πατρίδα τους για να μεταφέρουν τα Ελληνικά φώτα στους άλλους λαούς, για να γνωρίσουν ξένους τόπους. Δεν πήραν φώτα για να μεταφέρουν, ούτε γνώρισαν άλλο τίποτα στην πλειοψηφία τους από σκοτεινές φάμπρικες και ανήλιες κατοικίες. Έφυγαν γιατί δεν μπορούσαν να κάνουν αλλιώς. Έφυγαν όταν οι ανάγκες για τη βιολογική και κοινωνική τους επιβίωση έγιναν αφόρητα πιεστικές. Στην ξενιτιά λίγο ή πολύ έλυσαν το βιοποριστικό πρόβλημα. Και πέρα απ' αυτό έμαθαν ένα τρόπο ζωής και με καταπίεση και με εκμετάλλευση και με όλα τα χαρακτηριστικά της θέσης των εργαζομένων στην καπιταλιστική κοινωνία. αλλά και με όλες τις δυνατότητες να δουν, να μάθουν, να συγκρίνουν τι είχαν, τι βρήκαν, τι δικαιούνται.

Η εικόνα της Ελλάδας σα δεξαμενή εργατικού δυναμικού και χώρας από όπου ξεκίνησαν αλλεπάλληλα μεταναστευτικά κύματα διατηρήθηκε ως το τέλος του 1980. Μετά έχουμε αλλεπάλληλα κύματα παλιννόστησης.

Ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η παλιννόστηση μεγάλου αριθμού ατόμων είναι δυνατόν να αποτελέσει εμπόδιο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Η παλιννόστηση προκαλεί προβλήματα ανεργίας, εγκατάστασης, επανένταξης κ.λπ. Αν όμως ληφθούν εγκαίρως μέτρα, η παλιννόστηση μπορεί να συμβάλλει δημιουργικά στην πρόοδο και προκοπή του τόπου.

Οι επαναπατριζόμενοι από τη Δυτ. Ευρώπη δεν κατόρθωσαν να συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, όπως προσδοκούσαν εκείνοι που είχαν διευκολύνει τη μετανάστευση. Οι παλιννοστούντες προτιμούσαν να στρέφονται σε μικροαστικά επαγγέλματα, σε αντιπαραγωγικές επενδύσεις, σε απασχολήσεις που διογκώνουν τον τριτογενή τομέα και την κατανάλωση αγαθών. Τελικά οι

περισσότεροι ενσωματώθηκαν σε μια κοινωνία μικροαστών καταναλωτών, ασύνδετη σε πολλούς τομείς με τις συλλογικές παραγωγικές δυνατότητες της χώρας.³¹

Μία πολύ αργή διαδικασία συνειδητοποίησης που τους επιτρέπει όμως την κριτική θεώρηση της θέσης τους και ιδιαίτερα στο άμεσο μέλλον.

³¹ Ι.Δ. Χασιώτης: *Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*, σελ. 162

ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Παλιννόστες, μη παλιννόστες, Συνολικός Πληθυσμός κατά οικογενειακή κατάσταση.

ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας – Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού», Τόμος Β, Αθήνα 1992, σελ. 60.

2. Σύγκριση των στοιχείων της ΕΣΥΕ και της Ομοσπονδιακής Στατιστικής Υπηρεσίας της Γερμανίας για την μετανάστευση και Παλιννόσταση προς και από τη Δ. Γερμανία, 1968-1975.

Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου «Προβλήματα Παλιννόστησης – Μετανάστευσης», Αθήνα 1986, σελ. 51.

3. Παλιννόσταση από Δυτ. Γερμανία.

Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου «Προβλήματα Μετανάστευσης Παλιννόστησης», σελ. 76.

4. Μετακίνηση από και προς την ΟΔΓ (1963-1982).

Μιχ. Δαμανάκης «Μετανάστευση και εκπαίδευση»
Gutenberg Παιδαγωγική σειρά, σελ. 39

5. Μετανάστευση (-) ή Παλιννόσταση (+0) τις δεκαετίες 1961-70, 1971-80, 1981-90 και ο πληθυσμός κατά ηλικίες στο τέλος της δεκαετίας.

Μιχ. Δαμανάκης «Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα-Διαπολιτισμική Προσέγγιση» ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ-GUTENBERG, σελ. 45.

6. Το εργατικό δυναμικό σε σχέση προς τον πληθυσμό και η κατανομή του κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες της ΕΕ.

Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου: «Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης», Αθήνα 1996, σελ. 266.

7. Παλιννόστες κατά χώρα/περιοχή Αποδημίας, Κατάστα-ση Αποδημίας και Επίπεδο Εκπαίδευσης.

ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών αποδημίας - Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού», Τόμος Β', Αθήνα 1992, σελ. 82.

8. *Παλιννόστες κατά χώρα αποδημίας.*

ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού», Τόμος Β', Αθήνα 1992, σελ. 54.

9. *Θέση στο επάγγελμα εργαζομένων κατά φύλο και κατάσταση Παλιννόστησης.*

ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Αποδημίας-Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού», Αθήνα 1992, σελ. 93.

10. *Απασχολούμενοι κατά Τωρινό Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας, Κατάσχεση Παλιννόστησης και φύλο.*

ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας-Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού», Τόμος Β' Αθήνα 1992, σελ. 126.

11. *Μόνιμοι Μετανάστες – Παλιννοστούντες 1955-1977*

Ήρα – Έμκε Πουλοπούλου «Προβλήματα Μετανάστευσης – Παλιννόστησης», Αθήνα 1996, σελ. 266.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα, Τόμος 42, σελ. 12.
- 2) ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας – Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού, Τόμος Β', Αθήνα 1992.
- 3) ΓΓΑΕ «Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας – Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού-Εισαγωγικές Προσεγγίσεις, Τόμος Α'.
- 4) ΓΓΑΕ «Ο ελληνισμός στις χώρες της ΕΕ». Έκδοση Υπουργείου Εσωτερικών.
- 5) ΓΓΑΕ «1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Απόδημων Ελλήνων».
- 6) Γρ. Λ. Παγκάκη «Στοιχεία μεθοδολογίας Επιστημονικής Έρευνας, ΑΘΗΝΑ 1999, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας.
- 7) Ματζουράνης «Έλληνες Εργάτες στη Γερμανία».
- 8) Ήρα-Έμκε Πουλοπούλου «Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης, ΑΘΗΝΑ 1986.
- 9) Ξανθή Πετρινιώτη «Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση». Εκδόσεις Οδυσσέας.
- 10) Ι.Κ. Χασιώτης «Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς.
- 11) Λ.Μ. Μουσούρου «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη».
- 12) Εκπομπή της ΕΤ3 «Millenium-1-2000 με καλεσμένους του κ. Παπαγιαννάκη, Ευρωβουλευτή του Συνασπισμού και τον κ. Περράκη ΓΓΑΕ.
- 13) Εκπομπή της ΕΤ3 «ΝΟΣΤΟΣ».
- 14) «Καλή Πατρίδα σύντροφε». Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου – Σκηνοθεσία Λ. Ξανθόπουλου, ΝΕΤ 11/6/1985.

- 15) Οι δρόμοι της μεγάλης φυγής των Ελλήνων.
Άρθρο της Λίνας Βεντούρα (καθηγήτριας Σύγχρονης Ιστορίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).
- 16) Οι γειτονιές της ξένης χώρας.
Άρθρο της Ιωάννας Λαλιώτου (Καθηγήτρια Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Columbia N. Υόρκης, 19-12-1999).
- 17) Οδύσσεια 2000 μείον 1
Διεθνικότητα και Μετανάστευση, Άρθρο της Ιωάννας Λαλιώτου, Εφημερίδα το ΒΗΜΑ, 23-7-1999.
- 18) Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο, Λίνας Βεντούρα,
Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ.
- 19) Μιχ. Δαμανάκη «Μετανάστευση και εκπαίδευση»
GUTENGERB.
- 20) Μιχ. Δαμανάκης «Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση –GUTENBERG.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

[illegible]

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ - - - -

CITY PLAN

304.8

495

Χ. Παλιδάου-Σταυράσι [Ελλάς] Φ. Νταυλνίεβ-
Μπασί

7824

5366

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπ. Βιβλ. / κ. Χαροκόπου Παν / μίου. 954916

* 7 8 2 4 *

HU

